archeologie 25

Amersfoort onder ons

Tabaksplantages langs de Hogeweg

Sporen van tabaksteelt

uit de 17de tot 19de eeuw,

op de locatie van het toekomstige

bedrijventerrein Wieken - Vinkenhoef

Centrum voor Archeologie
Gemeente Amersfoort
maart 2011

ARCHEOLOGIE
lééft in Amersfoort

Amersfoort onder ons
tabaksplantages langs de Hogeweg

Sporen van tabaksteelt

uit de 17de tot 19de eeuw,

op de locatie van het toekomstige

bedrijventerrein Wieken - Vinkenhoef

Centrum voor Archeologie
Gemeente Amersfoort
maart 2011

Onderzoeksgegevens		CIS	OM. nr	CIS	OM. nr
Onderzoek:	Wieken Vinkenhoef	HW-GAS	34181	WV-P262	27277
Opdrachtgever:	VUB	WV-A28	22986+27011	WV-P263	12128
Uitvoerder:	Gemeente Amersfoort	WV-BES	5095	WV-P275	27015
Periode uitvoering:	24/7/2002 - 20/9/2010	WV-BLOEI	16187+17004	WV-P278	33058+33408
Gemeente:	Amersfoort	WV-BLOK	22751	WV-P280	28739
Provincie:	Utrecht	WV-BW 10	4099	WV-P282	6997
Kaartblad:	32B	WV-GD	3866	WV-P285	30493
Percelen:	AMFOO.R.199-201, 203-	WV-H 168	3343	WV-P289	7638
	209, 214, 232, 237-241,	WV-H 227A	24816	WV-P301	19914
	243, 259, 261-263, 265,	WV-H 241	26797	WV-P325	34503+34862
	266, 269, 274-280, 282,	WV-H 255	3231	WV-P326	4546
	285, 289, 300-303, 325-	WV-HOEK	27983+29090	WV-P327	7376
	329, 340-342, 348, 350,	WV-HP618	3868	WV-P328	7377
	352, 369, 576, 620, 621,	WV-K 14	13427	WV-P329	7378
	604, 618, 645, 650, 654,	WV-OL 133	28231	WV-P340	7380
	681, 682, 687, 700 & 906	WV-OL 135	25286	WV-P348	7381
Centrumcoördinaten:	154.000 / 464.000	WV-OL 141	28514	WV-P604	7382
Coördinaten nw-hoek:	157.550 / 464.660	WV-OL 56	28618	WV-P687	22349
Coördinaten no-hoek:	158.690 / 464.360	WV-OSS	15160	WV-P906	42518+42613
Coördinaten zw-hoek:	157.120 / 462.980	WV-P243	13661	WV-POEL	18996
Omvang:	1.270.600 m²	WV-P259	9129	WV-SMI	7640

colofon:

Amersfoort onder ons 25

ISSN: 1872-5945

© maart 2011

uitgave: Centrum voor Archeologie, Gemeente Amersfoort

tekst: drs. R.A. Hulst, met bijdragen van dhr. G. Boekenoogen, drs. M.H.A. van Dijk, drs. T. d'Hollosy en drs. M.L. Verhamme.

foto's: Centrum voor Archeologie, Gemeente Amersfoort (tenzij anders vermeld)

tekeningen: Centrum voor Archeologie, Gemeente Amersfoort (tenzij anders vermeld)

vormgeving: drs. T. d'Hollosy

druk: Mailfors BV

Amersfoort onder ons is de reeks waarin het Centrum voor Archeologie van de Gemeente Amersfoort de eindrapportages (zoals bedoeld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie) van de door haar uitgevoerde archeologische onderzoeken publiceert. De reeks staat onder redactie en autorisatie van de stadsarcheologen van de Gemeente Amersfoort: mevr. drs. F.M.E. Snieder en dhr. drs. T. d'Hollosy

Inhoud

Inhoud	3
Voorwoord	4
Inleiding	5
Het onderzoeksgebied	6
Het archeologisch onderzoek	8
Tabak, herkomst en gebruik	10
Tabaksteelt in Nederland	12
Tabaksteelt in Amersfoort	18
Tabaksschuren	24
De archeologische resten	34
Analyse	54
Conclusie en samenvatting	66
Literatuur	70
Bijlage	71

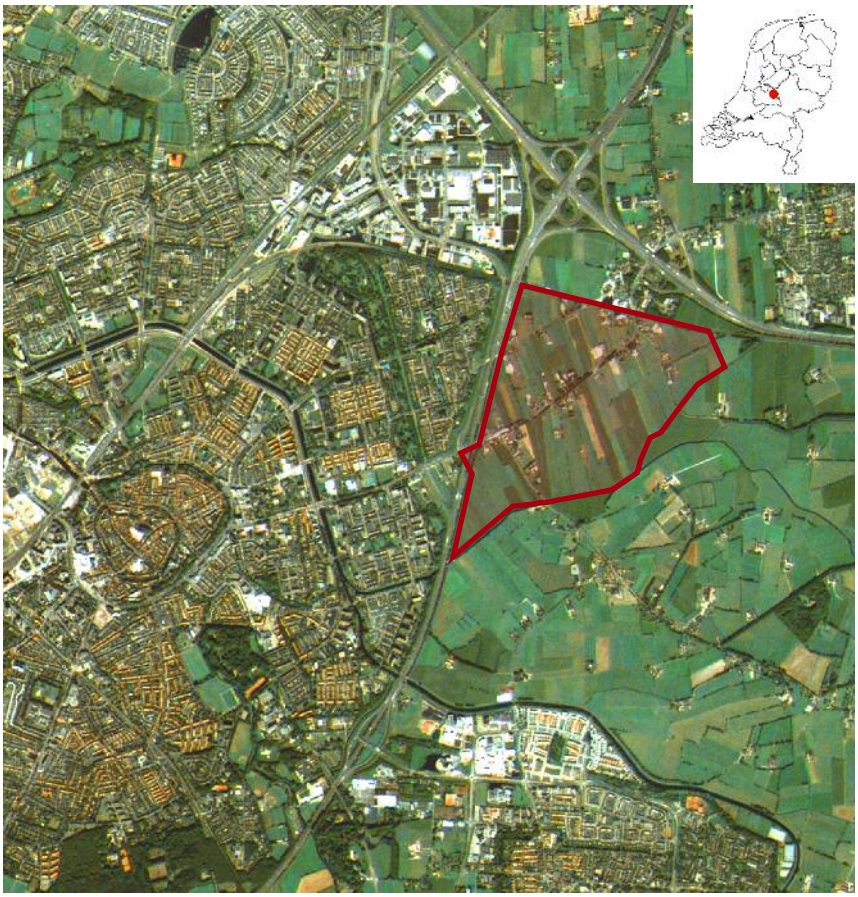

afbeelding 1, satellietfoto uit 2002 van Amersfoort en omgeving met de locatie van het onderzoeksgebied Wieken-Vinkenhoef in rood aangegeven.

Voorwoord

Timo d'Hollosy

afbeelding 2, schilderij uit 1873 door J.N. Tjarda van Starkenborgh met daarop (een wat geromantiseerd beeld van de van) de oogst van inlandse tabak (bron: Art Collection of Sarah Lee, Utrecht).

'*Wij ontmoetten vrouwen en mannen met een brandende spaander in de handen en zekere kruiden waarvan zij de rook genoten*'.

Deze woorden noteerde Columbus in november 1492 in zijn dagboek, nadat hij voet aan wal had gezet in Midden Amerika en daar voor het eerst kennis maakte met tabak. Deze ontmoeting is niet zonder gevolgen gebleven: ruim 500 jaar later brak een archeoloog in Amersfoort zijn hoofd over een aantal sporen van houten structuren, die verdacht veel *leken* op de vele ijzertijdboerderijen die hij hier in zijn opgravingen had aangetroffen, maar het niet *waren*. Rond diezelfde tijd vlogen elders in het land voor- en tegenstanders elkaar in de haren over het rookverbod in de horeca.

De archeoloog - zelf ook een roker - stelde uiteindelijk vast, dat de afwijkende sporen aan een aantal van de vele tabaksschuren toebehoorden, die hier in de omgeving hebben gestaan. Hoewel allemaal wél gedocumenteerd, werd in eerste instantie besloten om deze 'resten van sub-recente tabaksteelt' bij de uitwerking van de opgravingen buiten beschouwing te laten; het betrof uiteindelijk een onderzoek naar een grote nederzetting uit de IJzertijd. Maar - zo bleek in tweede instantie - om te weten wat allemaal buiten beschouwing *kón* worden gelaten, moest eerst precies worden vastgesteld wat allemaal buiten beschouwing *mócht* worden gelaten. Met andere woorden: alle resten van tabaksteelt dienden eerst grondig te worden uitgewerkt.

Inleiding

Ron Hulst

Er is de laatste jaren door het Centrum voor Archeologie van de Gemeente Amersfoort veel opgegraven langs de Hogeweg. De grote hoeveelheid aan archeologische resten die daar tevoorschijn is gekomen, duidt op een intensieve bewoning in de IJzertijd (circa 750 voor Chr. tot rond het jaar 0). Tussen de IJzertijdsporen zijn, naast enkele sporen uit de periode van de laat-middeleeuwse ontginningen (12de en 13de eeuw), ook veel recentere sporen aangetroffen, die aanvankelijk niet geduid konden worden. Tijdens het vervolg van de onderzoeken werd echter duidelijk dat deze sporen, die soms grote oppervlakten besloegen, toehoorden aan grote schuren en bedden voor de teelt van tabak. De sporen dateren uit de periode van de 17de eeuw tot ver in de 19de eeuw of zelfs 20ste eeuw.

Aanleiding

De Hogeweg is een oude, middeleeuwse route die vanaf een oversteekplaats over de rivier de Eem, waar nu de stad Amersfoort ligt, naar het oosten voert, in de richting van Hoevelaken en Nijkerk. De route loopt over de flank van een grote dekzandrug in de Gelderse Vallei. De ontwikkeling van het grote bedrijventerrein Wieken-Vinkenhoef langs de Hogeweg vormde een gevaar voor de eventueel aanwezige archeologische sporen in de ondergrond; gebleken is namelijk dat op vergelijkbare dekzandruggen in de Gelderse Vallei veel sporen uit de Prehistorie aanwezig zijn.

Archeologisch onderzoek

Voorafgaand aan de graafwerkzaamheden met zware machines, werden door mede-werkers van het Centrum voor Archeologie van de Gemeente Amersfoort proefsleuven in het gebied getrokken om de archeologische waarde vast te stellen. Reeds snel bleek deze waarde hoog te zijn en werden de proefsleuven gevolgd door grootschalige opgravingen. Deze opgravingen zijn in de periode 2002 - 2010 uitgevoerd op de afzonderlijke percelen in volgorde van beschikbaar komen. Tot op heden zijn in het gebied meer dan 40 onderzoeken uitgevoerd.

Onderzoeksteam

De archeologische onderzoeken zijn in opdracht van het ontwikkelbedrijf VUB uit-gevoerd door het Centrum voor Archeologie (voorheen *Sectie Archeologie*) van de Gemeente Amersfoort, onder verantwoording van de stadsarcheologen drs. F.M.E. Snieder en drs. T. d'Hollosy. Organisatie en planning van de opgravingen lag bij drs. M. van Dijk, veldarcheoloog van het Centrum. De dagelijkse leiding lag grotendeels in handen van drs. R.A. Hulst. Enkele deelgebieden zijn onderzocht onder leiding van drs. J. Arts en drs. M. Langeveld, drs. N. Den Oude, drs. L. de Leeuw, drs. A. Schreur, drs. M. Verhamme en drs. M. Wijker. De opgravings- en uitwerkingsploeg bestond verder uit de vaste groep medewerkers van het Centrum voor Archeologie, het grond-werk is uitgevoerd door J. Ruitenbeek v.o.f.

Resultaat

Dit rapport bevat slechts een deel van de resultaten van de onderzoeken langs de Hogeweg. Gezien de omvang van het geheel én het gebrek aan enige samenhang tussen de prehistorische resten met de resten van de (sub-)recente tabakscultuur, is gekozen om de beide afzonderlijk te publiceren. Dit rapport betreft de tabaksteelt.

Het onderzoeksgebied

Ron Hulst & Timo d'Hollosy

Onderzoeksgebied Wieken Vinkenhoef

Het onderzoeksgebied is gelegen in het noordoosten van de gemeente Amersfoort, ten zuiden van het klaverblad Hoevelaken. Het gebied met een vrijwel driehoekige vorm wordt omsloten door de A28 aan de westzijde, het spoor aan de noordzijde en de Barneveldse- en Hoevelakensebeek aan de zuidzijde. Het is doorsneden door de Lage- en Hogeweg. Binnen het gebied bevonden zich voornamelijk agrarische percelen; weilanden en landbouwgrond. De binnen het gebied gelegen boerderijen *Wieken* en *Vinkenhoef* hebben de naam geleverd.

afbeelding 3, luchtfoto uit 2002 van het onderzoeksgebied (in rood).

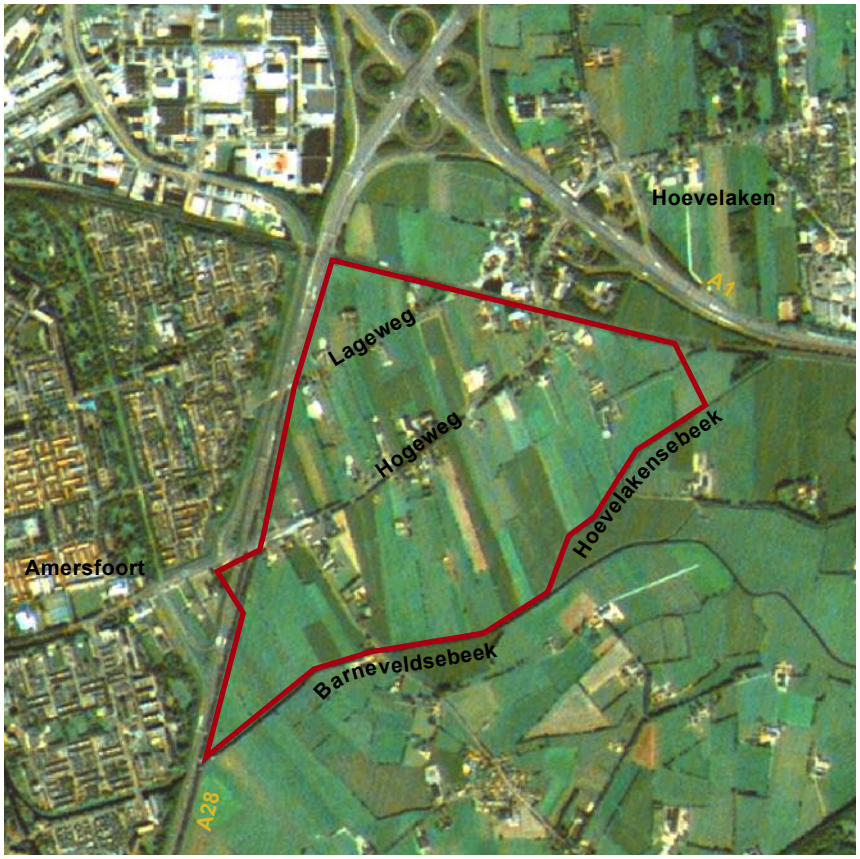

Landschappelijke omgeving

Het onderzoeksgebied ligt in een uitgestrekt dekzandgebied in de Gelderse Vallei. In het westen en zuiden wordt het dekzandgebied begrensd door de hoogte van een stuwwal (*Utrechtse Heuvelrug/Amersfoortse Berg*). Dit reliëf heeft zijn vorm grotendeels gekregen in de voorlaatste ijstijd (*Saalien*, 236.000 tot 126.000 v. Chr., ook wel *Riss-glaciaal* genoemd), toen het landijs precies tot hier reikte. De ijsmassa stuwde de bevroren ondergrond omhoog en vormde zo de stuwwallen. Uit diezelfde tijd zijn de stuwwallen van de Veluwe, een tiental kilometers naar het oosten en zuidoosten. Het tussen de stuwwallen uitgesleten bekken vormt de basis van de Gelderse Vallei.

Dekzand en beken

Het gebied binnen de stuwwallen heeft een kenmerkende bodem, bestaande uit zand dat door de wind als een dikke deken ('dek') is afgezet tijdens de laatste ijstijd (*Weichselien*, van 116.000 tot 11.500 jaar geleden), waarbij het landijs niet helemaal tot aan Nederland reikte, maar halverwege Denemarken bleef steken. De wind heeft in dit dekzand reliëf in de vorm van dekzand-ruggen en laagten aangebracht. Daarnaast hebben diverse beken, zoals de Barneveldse beek, dalen van hooguit enkele meters diep in het dekzand gevormd en daarin wat beekleem afgezet. Ter hoogte van het huidige Amersfoort komen deze beken samen en stromen als de rivier de Eem verder naar het noorden. De afwisseling van dekzandruggen, laagten en kronkelige beekjes bepaald het beeld van het landschap in de Gelderse Vallei. Ver ten noorden van het gebied rond de Hogeweg gaan de

zandgronden van de Gelderse Vallei geleidelijk over in de dekzandvlakte en veenvlakte, al dan niet bedekt met overstromingsmateriaal (klei, veen, zand), van het Eemlandse polderland.

Veen

In de huidige warme periode, het *Holoceen* (11.500 jaar geleden tot heden) raakte het landschap begroeid met bossen. Door stijging van de grondwaterstand vond in de lagere delen, zoals in de valleien en beekdalen, veengroei plaats. De Eemvallei veranderde in een ondiep moeras en raakte uiteindelijk tot aan de stuwwallen overgroeid met veen.

Geologie en bodem

Het onderzoeksgebied ligt op een grote zuidwest - noordoost geörienteerde dekzandrug, al dan niet bedekt met een oud landbouwdek, met het hoogste punt op circa 4 m + NAP. Aan de zuidkant ligt het beekdal van de Barneveldsebeek met laagste punt op circa 1,5 m + NAP. In het beekdal ligt een deel van een geuldekzandrug. De bodem bestaat verder voornamelijk uit verspoeld dekzand met hier en daar wat resten veen.

Archeologische omgeving

Voor dit grootschalige onderzoek waren in het gebied niet eerder opgravingen geweest en nauwelijks archeologische vondsten bekend. Op vergelijkbare dekzandruggen uit de omgeving zijn bij opgravingen echter zeer veel prehistorische resten aangetroffen.

Historische omgeving

De *Hogeweg* verbindt Amersfoort met Hoevelaken. De naam verwijst naar de relatief hoge ligging op de flank van de dekzandrug. De vroegste vermelding van de Hogeweg dateert uit het laatste kwart van de 14de eeuw, maar de weg is vermoedelijk ouder. Het gebied bij Hoevelaken is vanaf 1132 in opdracht van Bisschop Andreas ontgonnen. Het onderzoeksgebied valt waarschijnlijk buiten deze eerste ontginning, maar is in een latere fase (13de-14de eeuw) aangepakt. De *Lageweg* loopt noorderlijk van en parallel aan de Hogeweg en is waarschijnlijk even oud. De Lageweg ligt, zoals de naam al aangeeft, lager dan de Hogeweg en zou met name in de droge zomers gebruikt zijn als landroute, terwijl de Hogeweg ook in de natte winters begaanbaar bleef. De *Barneveldseweg* (tot 1923 *Tweede Steeg* geheten) loopt vanaf de Hogeweg richting Barneveld en gaat in het dorpje Stoutenburg over in de *Hessenweg*. Hessenwegen dateren vanaf het begin van de 17de eeuw en maken deel uit van een uitgebreid handelsnetwerk dat uitstrekte van Hessen tot Utrecht. Barneveld vormde één van de knooppunten. Onze Hessenweg liep van Amersfoort naar Barneveld, via Achterveld en Stoutenburg.

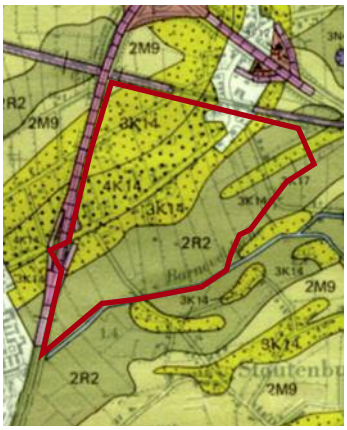

afbeelding 4, uitsnede uit de geomorfologische kaart met in geel de dekzandruggen (3K14 en 4K14) en de geuldekzandrug (3K17), in bruingroen de dalvormige laagte zonder veen (beekdalen, 2R2), gelegen in een vlakte van verspoeld dekzand (oker, 2M9). De witte delen zijn niet gekarteerd wegens bebouwing. De grens van het onderzoeksgebied is in rood aangegeven.

afbeelding 5, Amersfoort en omgeving, beeklopen en stuwwal. De rode stip markeert de locatie van de onderzoeksgebieden.

Het archeologisch onderzoek

Timo d'Hollosy

Onderzoekskader

Bewoning in Amersfoort en omgeving gaat ver terug in de tijd; niet alleen van de stad, maar ook van het omringende land. Al vanaf de vroege Prehistorie leefden mensen in dit gebied. Hun sporen komen voortdurend bij ingrepen in de bodem aan het licht. Amersfoort kent een lange traditie van archeologisch onderzoek; sinds 1984 beschikt de Gemeente over een eigen archeologisch beleid en een eigen archeologische dienst. Door de jaren heen is uit onderzoeken steeds meer informatie aan het licht gekomen over de rijke geschiedenis, zoals die zich binnen de huidige gemeentegrenzen heeft afgespeeld.

Onderzoeksdoel en vraagstelling

Het doel van het archeologische onderzoek binnen het plangebied Wieken Vinkenhoef was om allereerst de aan- of afwezigheid van archeologische resten vast te stellen op de verschillende deellocaties en daarna de aangetroffen resten in hun geheel te documenteren (opgraven) voordat deze door de realisatie van de bouwplannen geheel zouden verdwijnen. De voornaamste, en hier relevante, onderzoeksvragen die voor het gehele onderzoek binnen het plangebied Wieken Vinkenhoef zijn opgesteld, waren:

- *Zijn er binnen het onderzoeksgebied archeologische resten aanwezig en zo ja: wat is de aard, datering, omvang, gaafheid en conservering ervan?*

- *Welke periodes zijn binnen het onderzoeksgebied vertegenwoordigd, op welke manier en hoe verhouden deze zich tot de bekende aanwezige periodes in de regio?*

- *Zijn er op basis van de archeologische resten uitspraken te doen over de gebruiks- en bewoningsgeschiedenis van deze locatie en de gebuikers/bewoners (status, leefwijze, herkomst), eventueel gespecificeerd naar periode (fasering)?*

- *Hoe verhoudt deze informatie zich tot gangbare theorieën en bekende bronnen, zoals historisch kaartmateriaal en archiefstukken?*

- *Wat is de landschappelijke context van de aangetroffen resten en in hoeverre heeft deze een rol gespeeld bij het ontstaan en de ontwikkeling van het cultuurlandschap?*

Methode

Op basis van de vragen is voor ieder deelgebied een onderzoeks-strategie ontwikkeld en deze is vastgelegd in een Programma van Eisen. Alle deelgebieden zijn in eerste instantie middels een proefopgraving (*IVO*, of *Inventariserend Veldonderzoek*) steekproefsgewijs onderzocht, om met zo min mogelijk bodemverstoring, zo veel mogelijk informatie over het bodemarchief te vergaren.

Er is besloten tot vooronderzoek met *proefsleuven* (*IVO-P*), omdat deze direct een goed inzicht geven in de opbouw van de bodem én een grotere trefkans op archeologische resten (met name voor prehistorische sporen) leveren, in vergelijking tot boringen. Daar waar archeologische resten werden aangetroffen, zijn de locaties aansluitend middels een vervolgonderzoek (*DO*, of *Definitief Onderzoek*) vlakdekkend opgegraven.

Werkwijze

Werkputten, vlakken en profielen

Het onderzoeksgebied is onderzocht met behulp van proefsleuven en rechthoekige opgravingsputten die '*werkputten*' worden genoemd. Deze kregen een volgnummer. Iedere werkput is vlaksgewijs verdiept, waarbij in principe werd gestopt op het niveau waar archeologische resten zichtbaar werden. Dit niveau heet het '*vlak*'. Na documentatie en onderzoek van het vlak is eventueel verdiept naar een volgend niveau, totdat geen sporen meer aanwezig waren. Ook de wanden van de werkputten, de '*profielen*', zijn gedocumenteerd. Deze leveren informatie over de bodemopbouw en gelaagdheid van het terrein.

Sporen en vondsten
Elk aangetroffen spoor dat gedocumenteerd is, kreeg een individueel volgnummer, het '*featurenummer*', waaraan alle verdere informatie wordt gekoppeld. Nadat een spoor in het vlak was gedocumenteerd, is het nader onderzocht door er een '*coupe*' (dwars-doorsnede) doorheen te zetten, om de diepte, eventuele gelaagdheid en vorm van het spoor vast te stellen.

Alle vondsten zijn verzameld en hebben een individueel '*vondstnummer*' gekregen, waaraan alle specifieke gegevens over de vindplaats (werkput, vlak/profiel en spoor) en andere relevante informatie hangt. Voor nader, specifiek onderzoek zijn allerhande typen monsters genomen.

Documentatie
Ter documentatie zijn digitale foto-opnames, tekeningen en beschrijvingen gemaakt. Vlakken, profielen en coupes zijn op schaal getekend op watervaste film met millimeterraster. Alle relevante gegevens zijn geadministreerd. Per dag is een logboek bijgehouden dat samen met alle documentatie in een map, het '*protocolboek*', is bewaard.[1]

Verwerking van gegevens en vondsten
Direct na de opgraving zijn alle vondsten gereinigd en gedetermineerd en de opgravingsgegevens gedigitaliseerd.

Literatuur- en archiefonderzoek
Parallel aan het veldwerk is een literatuur- en archiefonderzoek uitgevoerd naar de informatie die al over het onderzoeksgebied (en de tabaksteelt) bekend is.

Uitwerking & analyse
Tijdens de uitwerkingsfase zijn de sporen geanalyseerd en in structuren gegroepeerd. Het vondstmateriaal gaf daarbij aanwijzingen voor de datering en de functie ervan. Daarna is al deze informatie in de context van de bekende en historische gegevens geinterpreteerd ter beantwoording van de onderzoeksvragen.

Daar de onderzoeken van de afzonderlijke deelgebieden door veel en zeer verschillende mensen zijn uitgevoerd en de resten van de tabakscultuur, voor zover al herkend, niet uniform zijn onderzocht en vastgelegd, verschillen de gedocumenteerde gegevens hierover per deelgebied. De uitwerkers beschikten daarom niet overal over (goed) vergelijkbare informatie.

Rapportage
Allereerst worden hieronder de resultaten van het literatuur- en archiefonderzoek beschreven, daarna die van het veldwerk. Als laatste worden de archeologische en de historische gegevens gecombineerd.

1 de originele onderzoeksadministratie en de vondsten bevinden zich in het archeologisch archief en depot van de Gemeente Amersfoort.

Tabak, herkomst en gebruik

Timo d'Hollosy

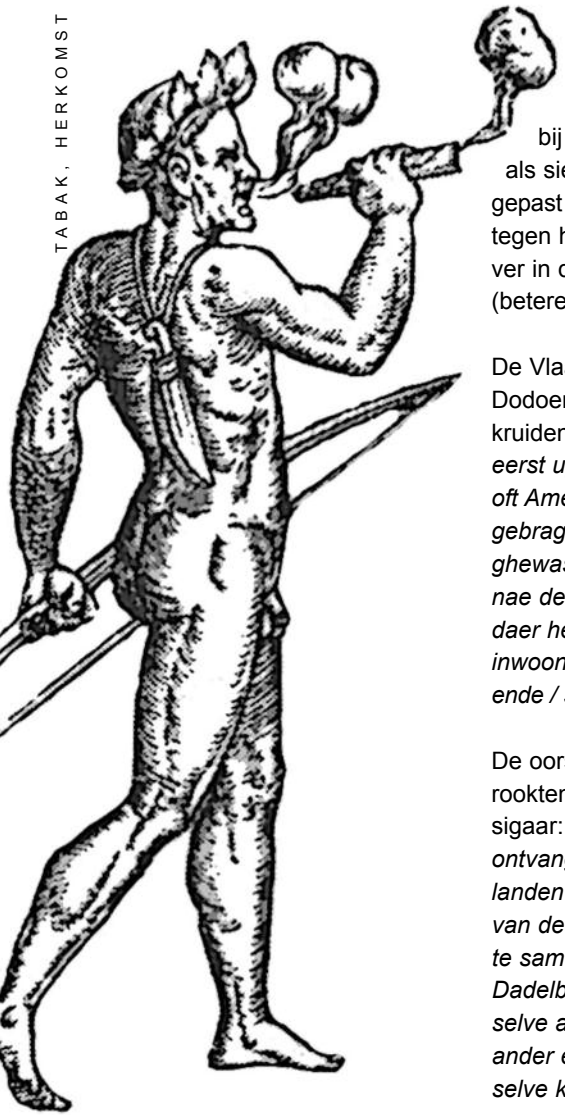

afbeelding 7, een tabakrokende Braziliaanse indiaan, detail uit een 16de-eeuwse houtsnede, waarschijnlijk gemaakt door Jean Cousin.[2]

Tabak wordt gemaakt van de bladeren van de tabaksplant (*Nicotiana rustica*), afkomstig uit Midden- en Zuid-Amerika. De spaanse ontdekkingsreizigers maakten daar aan het eind van de 15de eeuw kennis met het gebruik van tabak (voornamelijk ceremoniëel en medicinaal) maar vielen zelf al snel voor het gebruiksgenot ervan. Als eersten namen zij de plant mee naar Europa, waar het in eerste instantie bij de bovenste lagen van de bevolking als sierplant werd gehouden of werd toegepast als geneesmiddel (onder andere tegen hoofdpijn). Tabak was daarom tot ver in de 17de eeuw enkel en alleen bij de (betere) apotheek te koop.

De Vlaamse plantkundige en arts Rembert Dodoens beschrijft tabak in 1644 in zijn kruidenboek: *dit gewas is nu onlanghs eerst uyt het landtschap van West-Indien oft America dat men Peru noemt in Europa gebraght geweest;* [...] *Men noemt dit ghewas hier te lande Petun oft Taback, nae den naem die het heeft in de landen daer het eerst van ghebroght is: want de inwoonders van America heeten 't Petun ende / soo Nicolaus Monardis seydt / Tabaco.*

De oorspronkelijke gebruikers van het kruid rookten het voornamelijk, als een soort sigaar: *om den roock van dit cruydt te ontvanghen / plegen de inwoonders van de landen daer het groeyt / een droogh bladt van desen cruydt in een omgewrongen oft te samen ghevouwen bladt van den Dadelboom te doen; ende den brandt in dat selve aen d'een eyndt stekende / aen het ander eyndt den roock ende reuck van 't selve komende met openen mondte ende door de neusgaten te vatten / ende nae de herssenen te laeten klimmen.*

Dodoens roemt daarna de geneeskracht van tabak, dat *de kracht heeft om te ontdoen ende te verteeren / ende alle vervuylde zeeren te reynighen Hy heeft oock noch een bijzondere verdoovende ende 't gevoelen benemende macht ende eyghentheydt; ende daer by noch deen andere kracht om den buyck weeck te maken ende eenighe kracht om teghen 't vergift ende andere schadelijcke dingen / die men inghenomen soude moghen hebben te strijden* [...] *ende oock om den hongher ende den dorst te doen vergheten ende om alle smerten ende weedommen des lichaems te versoeten oft wegh te nemen.* Maar hij waarschuwt ook voor dit 'wondermiddel: *taback maeckt den mensche slaperigh / krancksinnigh / ende soo van herssenen gestelt oft ontstelt / al oft hy droncken waer* [...] *oft sy van den aldersterckstenwijn gedroncken hadden.*

Al snel na de introductie ervan, raakt tabak dan ook om die hallucogene werking bekend. Het *heyligh cruydt* werd, ondanks grote kerkelijke en maatschappelijke bezwaren en diverse tegenmaatregelen, door een alsmaar groter wordende groep mensen puur voor het genot gebruikt. Door de reputatie als (enige) beschermingsmiddel tegen de pest, de almaar dalende kostprijs ervan en als drager voor accijnzen (staatsinkomsten), verflauwde de weerstand en verspreidde het gebruik van tabak zich over vrijwel de gehele wereld en over alle lagen van de bevolking: soldaten en burgers rookten het, edellieden snoven het en boeren pruimden het - allen omwille van het genot.[3]

2 de houtsnede is oorspronkelijk afgedrukt in *Les singularitez de la France Antarctique, autrement nommé Amerique*, van André Thevet, Parijs 1557. De hier getoonde afbeelding is overgenomen uit Roessingh (1976) en bewerkt

3 de historische citaten zijn afkomstig uit *Dodoens Register Cruydt-Boeck* uit 1644 (p. 737)

afbeelding 8,
een vroege roker,
door Gabriël Metsu in
1650 afgebeeld op
het schilderij *de oude
drinker*, (collectie
Rijksmuseum).

Tabaksteelt in Nederland

Milo verhamme

afbeelding 9, botanische tekeningen van de *Nicotiana rustica* (bron: Rembert Dodoens, Purgantium herbarum historiae, Antwerpen 1574).

Omstreeks 1550 werd de eerste *Nicotiana rustica* in Nederland ingevoerd. De tabaksplanten werden in Zuid-Amerika geteeld en vervolgens doorverkocht aan handelaren uit het westen. Aan het eind van de 16de eeuw werden tabaksplanten ook in Nederland zelf geteeld, al was dit puur als siergewas of met het oog op medicinale doeleinden. Van commerciële teelt was nog geen sprake.[4]

Het grootschalig telen van tabak speciaal voor de verkoop, ontstond pas tussen 1610 en 1620. De reden dat Nederlandse landbouwers zelf gingen telen, kwam voort uit het besluit van de Spaanse overheerser in Zuid-Amerika om haar handelsmonopoly te beschermen. Als reactie hierop besloten enkele West-Europese landen zelf tabak te gaan telen. De bronnen vermelden Amersfoort (1615) als één van de eerste locaties van tabaksteelt in Nederland, van waaruit het zich over de Veluwe verspreidde en tot in de Betuwe wist door te dringen. Hiermee ontstond in Nederland een geheel nieuwe landbouwvorm, een lucratieve aanvulling op de tot dan toe gebruikelijke verbouw van tarwe, rogge en gerst.

De vraag naar tabak was groot dus de telers konden er goed aan verdienen. Maar er waren ook risico's en deze hingen samen met het klimatologische verschil tussen Nederland en de oorspronkelijke tabakslanden. De vaak wisselende weersomstandigheden in Nederland waren van grote invloed op de hoeveelheid én de kwaliteit van het product.

Om de tabak in onze relatief koude zomers volledig tot rijpheid te laten komen, is tussen het planten en de oogst een vorstvrije periode van 90 tot 120 dagen nodig. Het was dus van groot belang zo vroeg mogelijk ná de laatste vorst te zaaien en de zomerse periode zo lang mogelijk uit te buiten, ook om na de oogst de bladeren nog voldoende droog te kunnen krijgen.

De opbrengst van tabak bleef daardoor vooral afhankelijk van het weer, maar door de technologisch ontwikkelingen wist men de risico's te verkleinen. We zien dan ook dat de teelt zich eind 17de eeuw snel uitbreidt van Amersfoort tot Nijkerk, Barneveld, Ede, Wageningen, Elburg en andere plaatsen in Gelderland, zelfs tot in Overijssel. Vanaf dat moment wordt de *Nicotiana rustica* ook vrijwel geheel vervangen door de *Nicotiana tabacum*, een voor de Europese teelt beter geschikte variant.

Decennia lang profiteerde een deel van Midden-Nederland van de opbrengsten van de tabaksplantages. In 1813 werd echter, door de inmiddels ambtelijk geregelde tabaksregie, een forse teeltbeperking ingevoerd. Slechts steden en bedrijven die de beste kwaliteit tabaksbladeren leverden

4 dit hoofdstuk is grotendeels gebaseerd op het boek *Inlandse Tabak in de 17e en 18e eeuw* van dr. H.K. Roessingh uit 1976 (Roessingh, 1976)

mochten blijven bestaan. Onder meer door deze bepaling verschoof de prijsverhouding van de tabak in de loop van de 19de eeuw en plots leverde tabak uit de Betuwe veel meer op dan die uit Amersfoort en omgeving, waar dat tot voorheen andersom was.

Na 1880 nam de toename van betere én goedkopere importtabak zo sterk toe, dat dit - in combinatie met toenemende productiekosten en dalende prijzen - leidde tot sterke en doorgaande inkrimping van de Nederlandse teelt. Tussen 1890 en 1900 verdween de teelt rond Amersfoort nagenoeg geheel. Slechts in Amerongen en Rhenen bleven enkele locaties bestaan. Enkel tijdens en na de Eerste Wereldoorlog was er sprake van een korte opleving maar sinds 1938 wordt er in Nederland al vrijwel geen tabak meer verbouwd.

Al met al zien we dat de tabaksteelt in verschillende streken in Midden-Nederland niet alleen invloed gehad heeft op de sociale stratificatie, doordat er een tussengroep van kleine zelfstandige bedrijfjes ontstond, maar dat de teelt ook leidde tot verdere intensivering van de landbouw. Het bestaan van de tabaksteelt zorgde voor een regionaal differentiërend effect en kan als verklaring gelden voor bepaalde thans nog bestaande regionale verschillen.

Nieuwe landbouwtechnieken

Omdat Nederland geen soortgelijk product kende en de technieken uit de landen met een (sub)tropisch klimaat hier niet konden worden gebruikt, waren nieuwe landbouwtechnieken nodig aangaande de behandeling van het plantgoed, de bemesting, de oogst en het drogen en verwerken van de bladen. Maar ook economische factoren en sociale omstandigheden, smaakwijziging en handelspolitieke maatregelen leidde tot verandering in de aard en de techniek van de tabaksteelt.

Werkwijze

De Nederlandse zomers zijn kort en relatief nat; twee nadelen voor het telen van tabak. Het eerste obstakel kon echter omzeild worden, door de tabak pas te planten of zaaien als het gevaar van nachtvorst voorbij was, meestal zo na half mei. Het was dan wel van belang dat de bodem op dat moment voldoende warm en ontwaterd was. Om dit te bereiken, werd de inlandse tabak daarom uitgeplant op opgehoogde stroken grond, zogenaamde *wallen* of *tabaksbedden*. Tussen deze bedden liep een greppel als waterafvoer en looppad.

Ook de wind vormde een gevaar en als bescherming hiertegen, werden langs de plantages *heggen* geplant of gevlochten.

De Amersfoorter Theodorus Schoon adviseert in zijn boek over tabaksteelt een systeem van vakken van 60 tot 80 voet in het vierkant (dus 3 tot 6 are groot) met heggen rondom.[5] Het gefragmenteerde landschap dat hierdoor ontstond, was typerend voor de tabaksbouw.

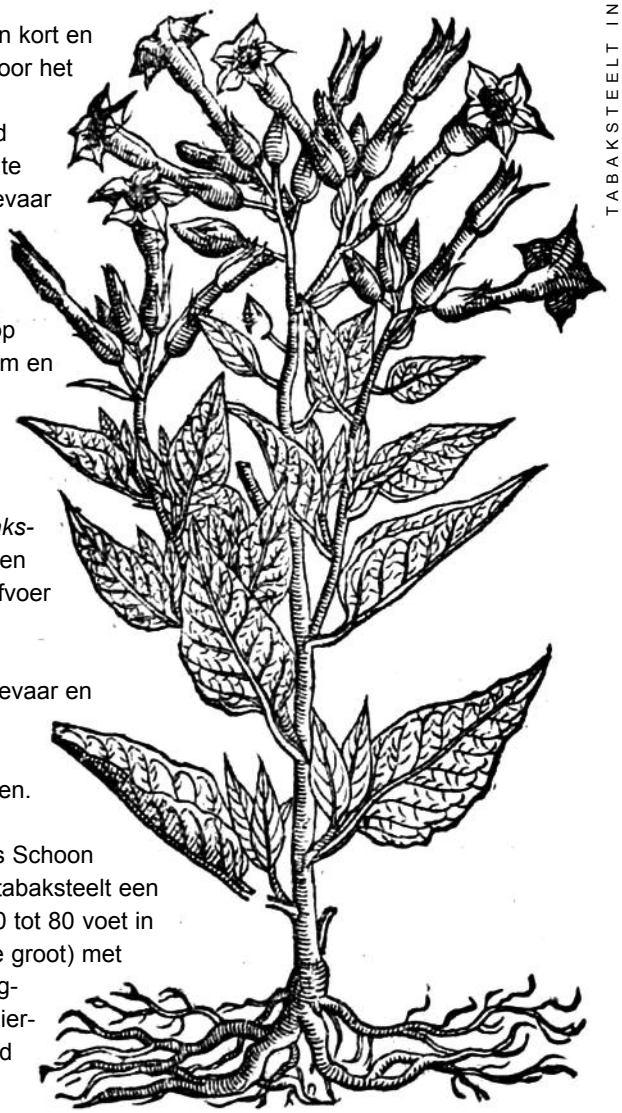

afbeelding 10, botanische tekeningen van de *Nicotiana tabacum*, (bron: Rembert Dodoens, Purgantium herbarum historiae, Antwerpen 1574).

5 Schoon, 1692

afbeelding 11, tabaksbedden met hagen, zoals te zien in het Tabaksmuseum te Amerongen.

De heggen

Om betere condities voor de tabaksplanten te creëren, richtte men rondom of langs het tabaksland heggen of hagen van elzen- of wilgenhout op. Dit deed men niet alleen om windschade te beperken; men trachtte zo ook een warmer en vochtiger 'microklimaat' te creëren. In het (vroege) voorjaar verdeelde de telers het land zo in *vakken* (Amersfoort), *kwartieren* (Amerongen, Elst), *parken* (Rhenen) of *perken* (Betuwe) in.
In Amersfoort, waar de zeewind overheerst, hadden de planten zeer sterke beschutting nodig, wat geschiedde door het planten van elzenheggen van 3,5-4 m hoog. Dit gebeurde voornamelijk aan de westzijde (vanwege de vochtige westenwind) van de vakken.

afbeelding 12, schematische weergave van tabaksakkers met heggen en wallen (naar een tekening van Jan Bieleman).

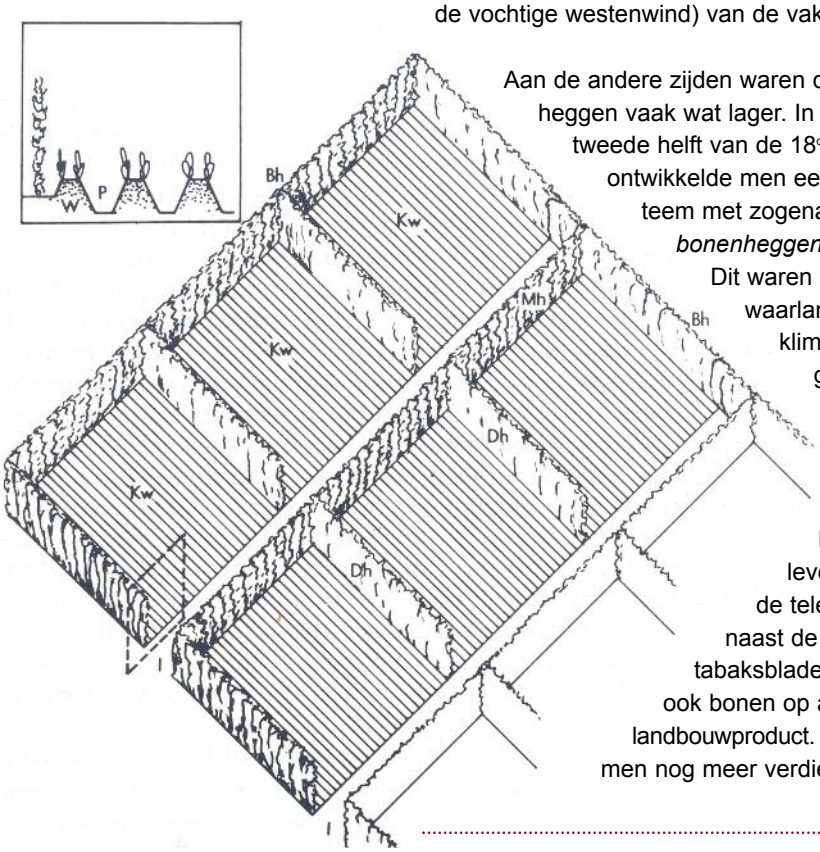

Aan de andere zijden waren de heggen vaak wat lager. In de tweede helft van de 18de eeuw ontwikkelde men een systeem met zogenaamde *bonenheggen*. Dit waren staken waarlangs klimbonen groeiden.

Dat leverde de telers naast de tabaksbladeren, ook bonen op als landbouwproduct. Zo kon men nog meer verdienen.

De tabaksbedden

De tabaksbedden werden vroeg in het voorjaar aangelegd, zodat de bodem de tijd had warmer en droger te worden. Een aanvullend voordeel van deze verhoogde bedden was, dat ze snel droogden na regen (sneller dan de vlakke grond) en er geen plasvorming ontstond (te vochtige omstandigheden zouden namelijk rotting van de wortels veroorzaken). Het planten op hoge bedden had als extra voordeel dat de bladeren tevens gemakkelijker te oogsten waren.

Elk jaar werden er nieuwe bedden aangelegd op de plaats van de (tevens bemeste) paden uit het vorige jaar. Hiertoe werden de oude bedden verspit en de nieuwe looppaden uitgeschept / vrijgelegd, waarbij met de vrijgekomen grond links en rechts van het nieuwe pad, nieuwe bedden werden aangelegd, in de vorm van hoge wallen. Deze werden in Amersfoort ook wel *akkers* genoemd. De bedden hadden een sterke glooiing en waren 30 tot soms meer dan 50 cm hoog. Aan de bovenzijde waren ze 35 tot 40 cm breed. Hierin konden twee rijen planten naast elkaar staan. Onderaan waren de bedden zo'n 70 tot 80 cm breed. Het pad was ongeveer 30 cm breed. Het maken en onderhouden van deze bedden was erg arbeidsintensief, maar zeer lonend, de planten groeiden hierdoor beter waardoor tabak van hoge kwaliteit haalbaar was.

De tabakskisten

Het zaaien van de tabak gebeurde zodra de kans op vorst volledig voorbij was, dus ongeveer na april / mei. Maar al te vaak bleef hierdoor een behoorlijke voorjaarsperiode zonder vorst onbenut. Vanaf 1638 probeerde telers hier al op in te springen, door *warme bakken* of *tabakskisten* te introduceren; een kasprincipe overgenomen uit de tuinbouw.

Tabakskisten waren houten bakken met een raam van geolied papier waar licht doorheen kon vallen. In deze bakken kon reeds in het vroege voorjaar gezaaid worden, doordat hierin, in combinatie met continue bemesting, een uitstekend groeiklimaat heerste, waarin de plantjes ook korte vorstperiodes konden weerstaan.
Zodra de kans op nachtvorst verdwenen was, werden de jonge plantjes in de eerder besproken bedden gezet. De tabakskisten zorgden op deze manier voor de verlenging van de teeltperiode en leidde daarnaast tot beter plantmateriaal en tot minder uitval van jong gewas.

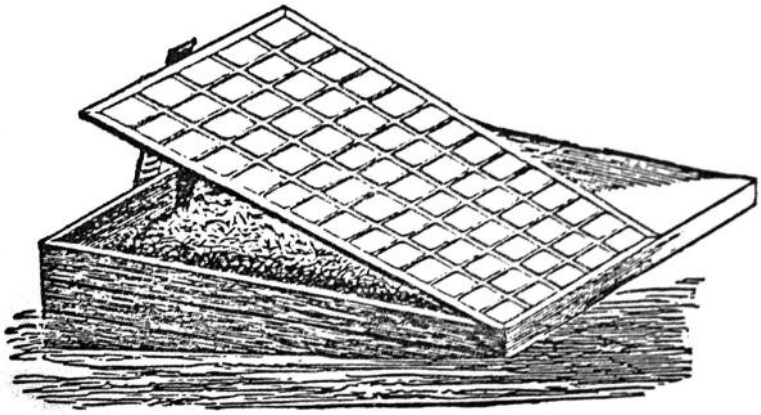

afbeelding 13, tabakskist (bron: Tabaksmuseum Amerongen)

Planten en verzorging

Na het planten van de tabaksplantjes in de bedden moest men hakken, schoffelen en *inschoppen* (het aanaarden van de planten, door met een schopje of krabber de grond rondom de stengels op te hogen). Het gehele bed werd met aarde uit het pad verhoogd waardoor de planten steviger te staan kwamen.[6]

Daarna volgde het *toppen* van de tabak; het afknijpen of uitbreken van de toppen of harten van de plant. Hoe eerder en lager de plant getopt is, des te dikker en breder de plant wordt. Door het toppen ontstaan weer *dieven* of *zuigers*; uitlopers vanuit de bladoksels. Deze moesten verwijderd worden, maar nadat de bladeren geplukt waren liet men de bovenste uitlopers zitten, waarvan men soms nog een aardige naoogst had.

6 als bemesting gebruikte men over het algemeen verse paardenmest, eventueel gemengd met schapenmest. Ook duivenmest werd voor dit doeleinde gebruikt

afbeelding 14, aan *hanken* hangende *spijlen* met drogende tabaksbladeren, zoals te zien is in een gereconstrueerde tabaksschuur in het Tabaksmuseum te Amerongen.

Oogsten, drogen en fermenteren

Per jaar vond de oogst plaats in augustus, waarbij de tabaksbladeren van de plant werden gesneden. Hierbij maakten de telers onderscheid tussen de onderste bladeren (ook wel *zandgoed* of *aardgoed* genoemd) en de bovenste bladeren (*boven-* of *bestgoed*). Deze werden gescheiden van elkaar geoogst, ze verschilden in kwaliteit en leverden ook een andere prijs op. De bovenste bladeren - de naam *bestgoed* verraad het al - waren van de beste kwaliteit en het meest in trek. De uitlopers werden aan het eind van het seizoen apart geoogst. Na het oogsten werden de tabaksbladeren te drogen opgehangen. Bij ieder blad werd hiertoe in het onderste deel van de middennerf een circa 10 cm lange insnijding gemaakt (het *snijden* van de tabak). De bladen werden door de ingesneden spleet aan *spijlen* geregen, op zo'n wijze dat ze elkaar niet raakten. Deze spijlen waren puntige stokken van essen- of wilgenhout, 150 tot 180 cm lang en circa 2,5 cm dik. De spijlen werden vervolgens opgehangen, zodat de bladeren konden drogen. Aangezien het aantal zonnige of warme dagen in Nederland (zelfs in de zomer) redelijk beperkt is, werd dankbaar gebruik gemaakt van de vaak wél in overvloed aanwezige wind. Als de bladeren eenmaal droog waren, zorgde *fermentatie* (een soort broeiproces) ervoor dat de tabaksbladeren consumeerbare tabak werd.

Tabaksschuren

Aanvankelijk liet men de tabak drogen in allerhande beschikbare ruimtes; het kwam te hangen in bestaande schuren, stallen zolders, kelders en hooibergen. Om een zo goed mogelijke kwaliteit tabaksbladeren te verkrijgen, diende het drogen echter geleidelijk te gebeuren. Om dit beter te kunnen regelen, is men omstreeks 1660 gestart met het bouwen van speciale *tabaks*schuren, waar men middels allerlei luiken - een Nederlandse innovatie - grip had op de droogsnelheid. Zo kon men afhankelijk van de weersomstandigheden de luchtstroom versterken of afzwakken en bij vochtig weer alles afsluiten. Deze Nederlandse uitvinding was duurder, maar - zeker gezien ons klimaat - noodzakelijk. Het drogen van het zand- en aardgoed duurde in deze schuren ongeveer 4 weken en van bestgoed 5 tot 6 weken. De schuren waren, zeker in het begin, geheel uit hout opgetrokken (hoewel de gebinten zelf gefundeerd konden zijn

op stenen poeren) met pannen op het dak. Wanneer extra ventilatie nodig was, werd halverwege het dak een rij pannen opgewipt, door er een spijl onder te steken, waardoor de vochtige lucht kon ontsnappen. Bij zeer vochtig weer stookte men soms een vuurtje in de schuur. Nadat enkele schuren door ongecontroleerde vuurtjes in vlammen waren opgegaan, ging men over op het gebruik van vuurpotten.

Het belangrijkste onderscheid tussen de streekgebonden typen tabaksschuren betreft de uitvoering van de wanden. De schuren rond Amersfoort en Nijkerk hadden zijwanden van wel 5 tot 6 m hoog met smalle, rechtopstaande luiken in de wanden en staken ver boven de elzenhagen uit, zodat de wind voldoende toegang had . De staande lange planken sloten onderling zonder tussenruimte ('koud') tegen elkaar aan. Na één of twee planken was telkens de volgende als draaiend luik uitgevoerd, door deze door middel van scharnieren aan de naaststaande vaste plank te bevestigen (het *Nijkerk-Amersfoortse* type). In het vlakke rivierengebied (langs de Rijn) en elders in Gelderland waren de wanden veel lager, vaak niet hoger dan 1,70 m, met een steil dak. Dit type had veelal hangende luiken, die horizontaal opendraaiden (zoals bij het *Zuidoost-Utrechtse* type). Uit de 18de-eeuwse afbeeldingen blijkt overigens dat het onderste deel van de wanden meestal een horizontale beschieting hadden en dat dienovereenkomstig hierin horizontaal hangende luiken waren aangebracht.

De tabaksschuren waren over het algemeen 7 tot 12 m breed en de nokhoogte kon wel 10 m bedragen. De lengte hing af van het aantal *gebinten (zie kader)*, die 3,5 tot 4,5 m van elkaar stonden. De voor- en achterzijde (korte gevels) van de schuur waren tegen het eerste en laatste gebint getimmerd. Een schuur van 6 gebinten had dan 5 gebint-vakken, waarbij ieder vak onderverdeeld was in 3 of 4 *linden*. Dit waren gespannen netwerken van gedraaid lindebasttouw. Op deze gespannen touwen werden de spijlen met de bladen gehangen. Een belangrijke verbetering was, dat men het touw later verving door raamwerken van hout. Dit waren de *hangen* of *hanken*. Deze raam-werken liepen niet tot onderaan door; men kon er gebukt onderdoor lopen.

Meer dan eens werden de houten tabaksschuren voorzien van een stenen uitbouw, waarin zich de woning van de teler bevond. Hoewel vele houten tabaksschuren inmiddels verdwenen zijn, is er een aantal van deze stenen bouwwerken bewaard gebleven en inmiddels voorzien van een nieuw schuurgedeelte.

Verwerking en verhandeling

Het verwerken van de bladeren in tabak gebeurde hoofdzakelijk in Amsterdam. Dat was hét centrum waar veel tabaks-verwerkende bedrijfjes de in de provincies Gelderland en Utrecht geteelde tabak verwerkten tot tabak voor pijp, snuif en sigaar. Deze in Nederland verbouwde tabak vormde een belangrijk exportproduct naar landen als Engeland, Frankrijk, Duitsland, België, de Scandinavische landen en de Oostzeelanden. De Engelse tabaksindustrie was voor de Hollandse tabaksteelt en -handel een geduchte concurrent.

Gebint

Een *gebint* (of *gebinte*) is een houten draagconstructie, die bestaat uit twee (of meer) verticale *staanders* (*stijlen*) die met elkaar verbonden zijn door één of twee horizontale *gebintbalken*.

Tabaksteelt in Amersfoort

Gideon Boekenoogen, Timo d'Hollosy & Ron Hulst

Uit literaire bronnen kunnen we opmaken dat de tabaksteelt in Amersfoort in 1615 voor het eerst werd beoefend en al snel navolging kreeg. Illustratief is een contract uit 1625 tussen een Amersfoortse burger, twee Amsterdamse handelaren en een Engelsman, eveneens uit Amsterdam. De eerste drie leverden de financiën voor huur van landerijen, teeltkosten en huisvesting voor de vierde met zijn gezin, die de arbeid verrichtten. De tabaksopbrengst werd tussen de vier partners verdeeld.[7]

Al in de tweede helft van de 17de eeuw was de tabaksbouw in Amersfoort een gevestigde én succesvolle teelt geworden en nog steeds groeiende. De tabaksteelt bereikt in de 18de eeuw haar hoogtepunt om daarna langzaam terug te lopen en eindigde in de 20ste eeuw. In Amersfoort werd kwalitatief goede tabak gemaakt. Niet alleen de kwaliteit, maar ook de korte transportwegen over land en via de Eem en de Zuiderzee naar het nabij gelegen Amsterdam, waar de eindproductie van tabak plaatsvond, was een belangrijke factor voor de groei van Amersfoort als productieplaats.

De tabaksteelt was van groot belang voor een stad als Amersfoort. De teelt kon een heel gezin een groot deel van het jaar werk verschaffen en het gaf de telers de mogelijkheid een stuk zelfstandigheid op het gezinsbedrijf te behouden. Voor de landarbeiders met een klein stukje grond betekende deze zelfstandigheid een stap in de richting van het ideaal van boer-zijn op een gezinsbedrijfje. Dit was een wezenlijk punt waarom men vast wilde houden aan de tabaksteelt en dus bereid was hoge risico's te nemen.

afbeelding 15 (volgende pagina), uitsnede uit de kopergravure van T. Doesburg *Amersfoort, gezicht op de stad* uit circa 1700 met op de voorgrond een tabaksakker. (bron: Rijksarchief Utrecht: prentenverzameling, inv. Muller, nr. 323).

Tabaksland

In Amersfoort en naaste omgeving was aan het eind van de 18de eeuw de oppervlakte voor tabaksteelt 500-600 hectare. In 1822 was dit gedaald tot onder de 100 hectare. Omstreeks 1850 lijkt dit nog maar tussen 40 en 60 hectare te zijn geweest. Waar al deze plantages hebben gelegen, is niet geheel duidelijk maar op historische kaarten staan veel schuren in de richting Hoevelaken en Nijkerk, langs de Hogeweg.

Tabaksschuren

In de tweede helft van de 17de eeuw bouwde men de eerste *tabaks*schuren in en om Amersfoort. Een akte uit 1651 maakt nog melding van het verlenen van toestemming door de magistraat voor het op de zolder van de St. Joriskerk drogen van tabak; in 1666 wordt voor het eerst duidelijk melding gemaakt van het bestaan van aparte schuren voor het drogen van tabak. De Amersfoortse tabak leverde een hoge opbrengst op, waardoor ook betere schuren veroorloofd konden worden. In een werk van Van Bemmel uit 1760 wordt vermeld dat de meeste schuren bij Amersfoort dan ook erg groot waren (tot 20 *vakken* of meer). Op de geniekaarten uit 1790 van het gebied rond de Grebbelinie, staan rond Amersfoort uitzonderlijk lange schuren aangegeven, vanwege hun omvang van militair belang. Op het kadastrale minutenplan gemaakt door Slits in 1824 - de eerste landmeetkundige kaart van Amersfoort - zijn schuren van 50 tot 80 m lang en zelfs langer te zien. Ze zijn hoofdzakelijk oost-west georiënteerd; zo werd maximaal profijt gehaald uit de droge noorden- en zuidenwind en ondervond men nauwelijks hinder van de natte westenwind.[8]

7 Gemeente archief Amsterdam, N.A. inv. nr. 719, 841 en 645/1090-1091

8 Roessingh, 1976

Omvang en locatie[9]

Over de economische en sociologische facetten van de Amersfoortse tabak is veel onderzocht en gepubliceerd. Maar wáár de tabak nu precies werd verbouwd, komt tot nu toe in de geschiedschrijving niet of nauwelijks aan de orde. Veel verder dan de bekende ets van Paulus van Liender uit 1759 van de tabaksplanterij met schuur aan de Hogeweg en enkele zinsneden in de rond 1799 gedrukte 'Beknopte Beschrijving van de Provincie van Utrecht' over de *zich ten Oosten van de stad naar de Gelderse grenzen uitstrekkende tabakslanden* [...] *soms wel 200 landerijen in het bijzonder oost- en zuidwaard*, reiken onze inlichtingen eigenlijk niet.[10] Van Bemmel, die op een zondagmiddag wel eens langs tabaksvelden gewandeld zal hebben, vermeldt dat *rondom deze stad wyd en zyd alle landen die hoog genoeg en bequaam waren by florisante tyden met tabak beplant zijn*.[11]

afbeelding 16, sectie A01 van het kadastrale minutenplan van Slits uit 1824 met daarop langs de Hogeweg in totaal zo'n 36 tabaksschuren. Het huidige chauffeurscafé op de hoek van de Barneveldseweg, is begonnen als tabaksschuur. De meeste schuren zijn echter in de loop der tijd afgebroken. De enkel schuren die er nu nog staan, zijn compleet verbouwd, waardoor de karakteristieke kenmerken van de originele tabaksschuur verloren zijn gegaan.

Dan is er nog de plaatselijke overlevering. Geboren en getogen Amersfoorters wijzen bij wijlen hun kroost of kleinkinderen met weids gebaar op de enkele welhaast onherkenbaar vertimmerde restanten van echte of vermeende tabaksschuren langs de Hogeweg. Het lijkt dus een goede zaak te onderzoeken waar die velden zich feitelijk bevonden (en ook om te ervaren in hoeverre mondelinge overlevering op waarheid berust).

Notariële akten doorzocht

In een poging om de voormalige tabaksvelden te lokaliseren, is gebruik gemaakt van het gedigitaliseerde register op de notariële akten in het Gemeentearchief van Amersfoort. Dit register bestrijkt globaal het tijdvak 1700 tot 1900.

Tabaksland

Het zoekwoord *tabaksland* levert 275 vermeldingen op waarbij dubbeltellingen betreffende eenzelfde perceel vermeden zijn. Het betreft dus alleen de velden die in het genoemde tijdvak van eigenaar zijn gewisseld of anderszins, bijvoorbeeld in boedelscheidingen, notarieel zijn beschreven. Dit levert per saldo dus geen *absolute* getallen op, maar *relatieve* getallen. Het absolute, werkelijke aantal van met tabak beplante landerijen zal ongetwijfeld veel groter zijn geweest. Ook aan het bijvoorbeeld tijdelijk wisselen van de teelt van tabak met andere gewassen en omgekeerd, al naar gelang de meestal door de buitenlandse politiek veroorzaakte schaarste of overvloed, kwam uiteraard geen notaris te pas.
Hoe dan ook, de relatieve cijfers geven wel degelijk een indicatie op wélke plekken de teelt met wélke intensiteit is beoefend.

9 deze tekst is eerder verschenen als zelfstandig artikel in de Kroniek (Boekenoogen, 2003)

10 Herks, 1967

11 Van Bemmel, 1760

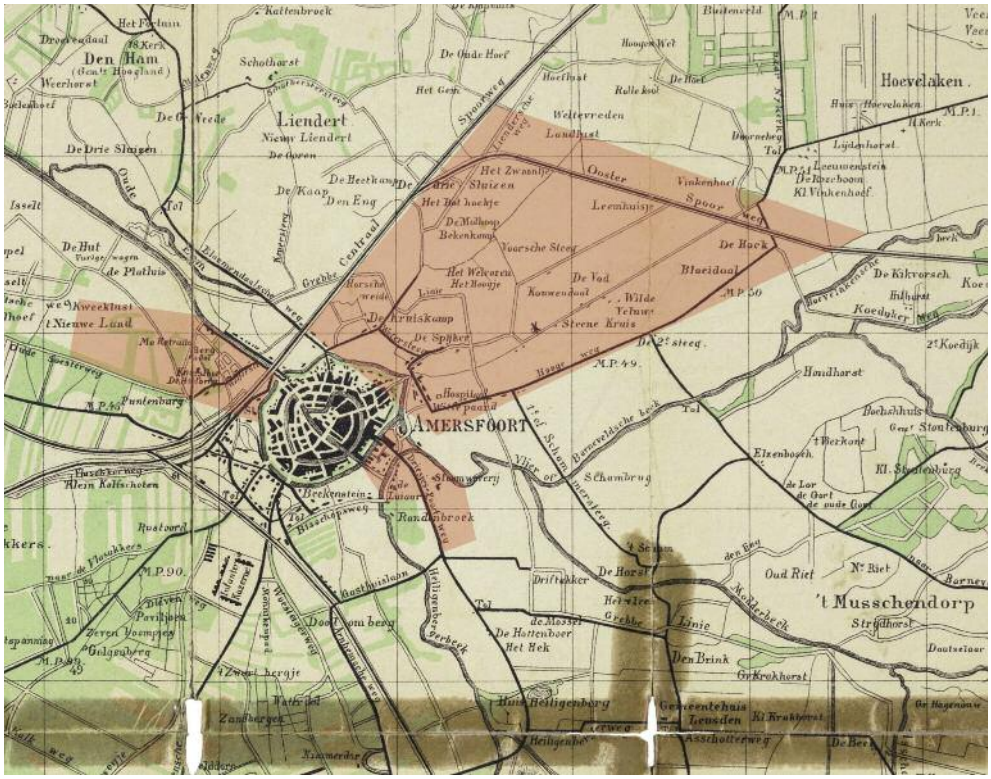
Den Ham
Schothorst
Liendert
Hoevelaken
AMERSFOORT
't Musschendorp
Elzenbosch
Oud Riet
Nieuw Riet
Randenbroek
Heiligenbergerweg
Spoorweg
Grebbe Centraal
Leemhuisje
Vinkenhoef
Hondhorst
Puntenburg
Beekenstein
Stromenberg
Schambrug
Driftakker
Den Brink
Gr. Krekkerhorst
Kl. Krekkerhorst
Gemeentehuis Leusden
Heiligenberg
Asschotterweg
Zandbergen
Watergeld
Kwakkelnest
Nieuwe Land
De Hut
De Plathuis
De Drie Sluizen
De Kaap
Den Eng
De Heekkamp
De Kruiskamp
De Spijker
De Vod
Wilde Velum
Steene Kruis
Blaricdaal
De Hoek
De Kikvorsch
Koedijk
Hoevelakerweg
Hogeweg
Stationsweg
Liendertseweg
Schothorstseweg
Amersfoortseweg
Leusdenseweg
Hoogeweg
Stationsplein
Stationsweg
Hoevelakerweg
Hoogeweg
Leusdenseweg
Asschotterweg
Heiligenbergerweg
Randenbroekerweg
Grebbe Centraal
Spoorweg
Amersfoortseweg
Schothorstseweg
Liendertseweg
Hoogeweg
Hoevelakerweg
Stationsplein
Stations

blijken zich 104 (ofwel bijna 70%) in het eerder genoemde trapezium van de tabaksvelden ten noorden en rond de Hogeweg te bevinden. Bij de telling van de schuren is dus eenzelfde concentratie zichtbaar als bij de velden. Uiteraard is dit geen verbazingwekkende uitkomst, maar het is welzeker een verificatie naar de mate van betrouwbaarheid. Wat verder opvalt is het grote aantal als *tabaksschuur* en zelfs als *tabakspakhuis* geboekstaafde panden dat zich bínnen de stadsmuren bevindt.

Blaffert beschouwd

De bijzondere en hechte relatie tussen de stad en het omliggende boerenland met betrekking tot het ooit zo positief gewaardeerde genotmiddel blijkt ook uit de belastingadministratie van 1755, bekend als '*de Blaffert van het Huisgeld*'. Ook hier gelden weer restricties: in deze administratie worden alleen huizen*bezitters* genoemd en bij slechts 45% van hen wordt een beroep vermeld. Opnieuw is dus een relatief getal de indicator.

Bij het sorteren van de 98 gevonden beroepen op een totaal van 305 beoefenaren in 1755, komt dat van *tabaksplanter* op de eerste plaats met 24 namen. Het hierop volgende beroep is dat van bakker met 23 namen en het brons gaat naar de textiel met 21 *bombasijde-werkers* (bombazijn is een soort textiel).

De 51 huizen die de 24 tabaksplanters in 1755 samen bezitten (2,1 huis per eigenaar), blijken op twee na in de stad te staan en worden aangeslagen voor een totaalbedrag van 307 gulden - dat is dus gemiddeld 6 gulden per huis. De 21 bombasijde-werkers hebben in de stad samen 37 huizen die voor 178 gulden worden aangeslagen, ofwel een gemiddelde van 4,81 gulden en 1,7 huis per persoon. De huizen die de tabaksplanters in eigendom hebben worden dus gemiddeld 25% hoger aangeslagen dan die van de bombasijde-werkers en hun gemiddeld huizenbezit ligt ruim 23% hoger.

Uit dit alles kunnen twee conclusies worden getrokken. De eerste is van economische aard. Het beroep van tabaksplanter staat boven aan de lijst van de favoriete stadse bezigheden. Hun 'moderner' beroep levert op het eerste gezicht een hoger rendement op dan oudere beroepen.

De tweede conclusie heeft een meer sociologische signatuur. Uit de Blaffert, die ook de huizen en boerderijen buiten de muur in de Vrijheid van Amersfoort bevat - dus ook het 'trapezium' - blijkt dat het overgrote deel van de tabaksplanters géén boeren zijn, maar stedelingen. Zij laten dus de in hun bezit zijnde tabakstuinen door anderen bewerken. Hoe het aantal stadse planters zich verhoudt tot het aantal buitenlui is hieruit weliswaar niet te becijferen, maar de verhouding in de stad tussen de beroepen geeft toch veel te denken.

Berekeningen

Wat overduidelijk blijkt, is dat er sprake is van een fenomeen. Rond 1710 wordt in de provincie Utrecht 5,5 miljoen pond tabak geproduceerd wat 40% van de nationale productie voorstelt. Hiervan komt ruim tweederde deel uit de omgeving van Amersfoort.[12] Er kunnen dus sommetjes

12 Dekker, 1997

worden gemaakt. Tweederde van 5,5 miljoen Amsterdamse pond (van 0,453 kg) is 1.600.000 kg tabak. Als we, met de reeds genoemde voorbehouden, hier het eerder gevonden percentage van 71% uit het Hogeweg-trapezium op loslaten, betekent het 1,1 miljoen kg tabak op een stuk grond van ruwweg 350 ha. Daar werd dan in 1710 wel bijna 18% van de gehele Nederlandse tabaksproductie gerealiseerd.

De vraagt dringt zich op, of er een bijzondere oorzaak of reden is voor zo'n uitzonderlijke concentratie in dit gebied. Hiervoor zouden de geomorfologische- en de bodemkaart mogelijk een verklaring kunnen geven. De gebieden en plekken die we uit de notariële akten zeefden, blijken zich vrijwel allemaal op dekzandruggen te bevinden - dus betrekkelijk hoog - waarop kalkloze *eerdgronden* liggen die lemig fijn zand bevatten. Echter: rond Amersfoort liggen meer gebieden met dezelfde - ogenschijnlijk gunstige - bodemgesteldheid, waar in het notariële register geen één tabaksveld of tabaksschuur genoemd wordt. Het *waarom* van de duidelijke concentratie juist 'daar', is dus niet beantwoord. De concentratie stoelt hier blijkbaar niet alleen op een unieke relatie tussen bodem en tabak.

Het kan zijn dat het Hogeweg-trapezium millennia lang het landbouwareaal bij uitstek is geweest voor de voorziening van voedsel en grondstoffen voor de stad. Als er dan plots met de teelt van tabak veel meer te verdienen is dan met het traditionele graan, boekweit en hop, gebeurt dat in zo'n gebied dan welhaast vanzelfsprekend. Concentratie is ook een zaak van logistiek. De min of meer parallel lopende Hogeweg, Lageweg, Groenesteeg en Liendertseweg en hun gezamenlijke oriëntatie op de stad vormden de eeuwen door perfecte aan- en afvoerwegen voor producten en de import van hulpstoffen als mest en verpakkingsmateriaal van en naar de stad en de veerkaai aan de Grote Koppel, van daar af werden de tabaksbladeren verscheept naar Amsterdam.

afbeelding 18, etiket van Amersfoortse tabak uit 1750-1850 (collectie Museum Flehite)

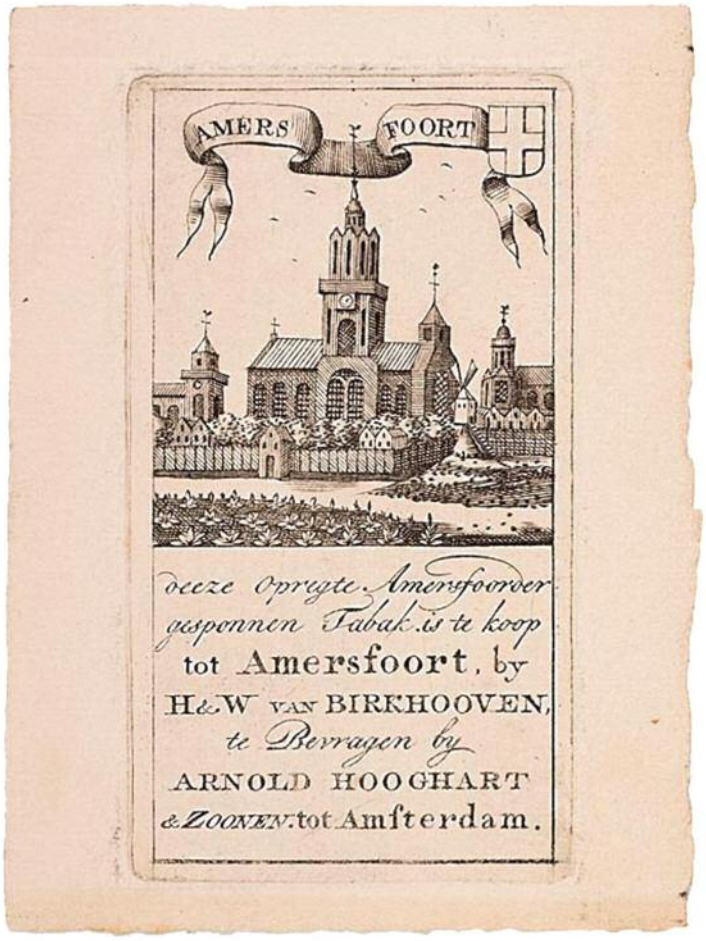

Tabaksschuren

Ron Hulst & Milo Verhamme

17de-eeuwse tabaksschuren

Het is uit historische bronnen bekend dat men vanaf de 17de eeuw speciale tabaksschuren bouwde, maar niet hoe deze eerste schuren eruit zagen; er zijn nauwelijks beschrijvingen of afbeeldingen van. Kunnen we er van uit gaan, dat in eerste instantie oude, bekende vormen werden ingezet, voorzien van enkele specifieke aanpassingen? Aldus zouden de eerste tabaksschuren de vorm kunnen hebben gehad van traditionele wagen- of hooischuren; eenvoudige bouwsels met tussenruimtes tussen de planken voor de ventilatie. Dergelijke constructies zijn in Amerika en Duitsland tot in de 19de eeuw gebruikt. Wellicht kan het archeologisch onderzoek dit hiaat in kennis over die vroegste tabaksschuren opvullen.

afbeelding 19, *Tabaksplantage langs de Hogeweg bij Amersfoort*, kopergravure uit 1759 door Paul van Liender.

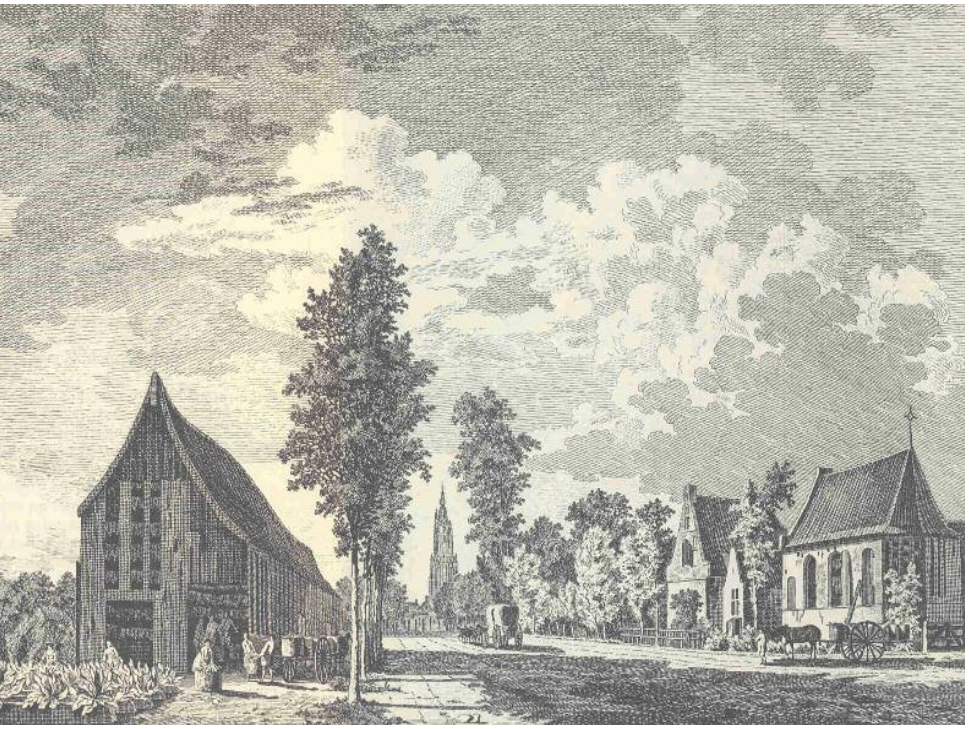

18de-eeuwse tabaksschuren

De oudste prenten van tabaksschuren zijn uit de 18de eeuw, uit de hoogtijdagen van de tabakscultuur rond Amersfoort. Een pentekening van Paul van Liender uit 1759 toont de Hogeweg met op de achtergrond de Onze Lieve Vrouwetoren. Aan de noordkant van de Hogeweg is het Lazarushuis te zien en aan de overkant staat een tabaksschuur. Op de voorgrond zijn bedden met tabaksplanten weergegeven en de werklui zijn kennelijk bezig tabaksbladen in te pakken en klaar te maken voor vervoer met een kar.

De schuur ligt met de lange zijde evenwijdig aan de Hogeweg (zoals ook op de kaart van Slits is afgebeeld). Het is een hoog opgebouwde schuur met verticaal geplaatste (houten) delen in de wanden. De wand aan de straatzijde is lager dan de tegenoverliggende wand, resulterend in ongelijke dakvlakken. De noklijn ligt dus niet in het midden van het gebouw (*asymmetrisch*). Het lagere dakdeel ligt aan de schaduwzijde. Binnen in de schuur zijn de hangende tabaksbladeren tot bovenin de schuur waar te nemen. Sommige verticale wanddelen zijn verwijderd (of opengeslagen) om het drogingsproces te bevorderen. De tekening toont in de wand aan de veldzijde (zuidwestkant van de schuur) wellicht een opengeslagen luik. Het donkere interieur laat niet toe iets waar te nemen omtrent de dakdragende constructie van de schuur. Zo te zien bestaat de dakbedekking uit dakpannen. De toegang tot de schuur bevindt zich in de korte zijde maar de tekening suggereert ook deuren in de lange zijde aan de Hogeweg.

afbeelding 20, tabaksschuur in Nijkerk op een door C. van Leeuwen geschilderd behang uit 1772, in het Gemeentehuis van Nijkerk.

Twee afbeeldingen tonen tabaksschuren in Nijkerk. De eerste, een geschilderd behang uit 1772 in het gemeentehuis van Nijkerk, toont een mooi voorbeeld van een, wederom asymmetrische, tabaksschuur met het lagere dakdeel naar de zon. De schuur ligt, zoals blijkbaar de norm was, evenwijdig langs de weg en had een aanbouw aan de veldzijde. De aanbouw deed - gezien de verticale luiken in de wand - eveneens dienst als droogruimte voor tabaksbladeren. De toegangen bevinden zich in de korte gevel, die mooi de verticale luiken in de wand laat zien. De luiken en de verticale delen lijken bevestigd te zijn tegen de gebintbalken van de afsluitende gevel. Rechts van de toegang bevindt zich een horizontaal luik in geopende toestand. Ook de lange wand was voorzien van verticale delen en luiken, terwijl de benedenzijde horizontaal is betimmerd. Toegangen zijn hier niet aanwezig.

Op de voorgrond is men druk bezig een platte kar met manden te laden. In de manden zijn de gedroogde tabaksbladeren verpakt die voor verdere bewerking naar elders werden vervoerd.

Op de andere, een tekening uit 1783, liggen vier tabaksschuren met de lange zijden langs een weg. Alle vier de schuren tonen verticale delen en luiken in de wanden, terwijl de benedengedeelten zijn voorzien van horizontaal bevestigde delen en open staande luiken. Het lijkt er bij deze tekening op, dat alle toegangen zich hier in de lange wanden bevinden en niet in de korte gevels. De schuur links heeft aan de straatzijde een hogere wand dan de tegenoverliggende zijde, waardoor de dakvlakken niet gelijk zijn en de nok zich niet in het midden van de schuur bevindt (asymmetrie). Het lagere dakdeel ligt in de zon. Achter de schuur is sprake van een aanbouw.

afbeelding 21, uitsnede uit *Gezicht op Nijkerk met tabaksschuren*, een tekening uit 1783 door F.H. Witte. (particuliere collectie).

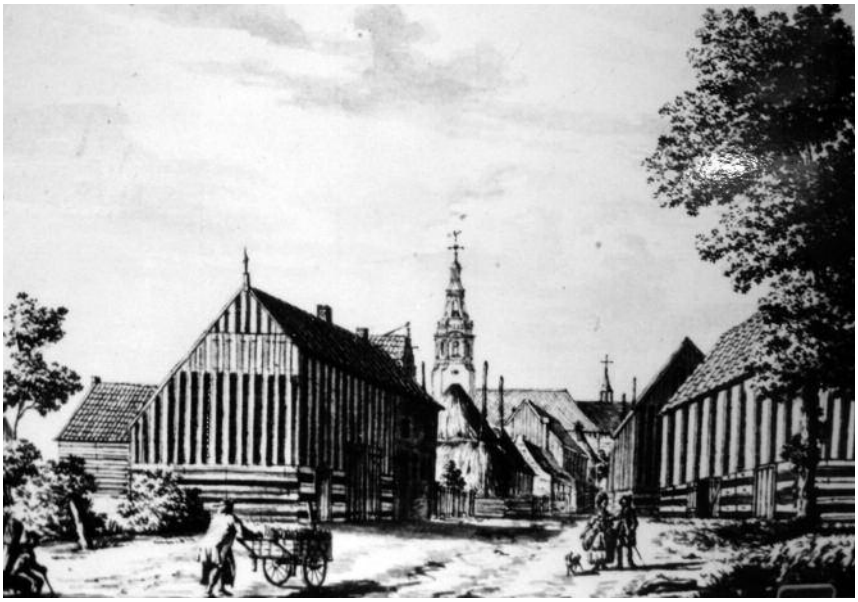

afbeelding 22, uitsnede uit *Tabaksschuren bij de bekende pleisterplaats de Doorneheg*, een pentekening door F.H. de Witte uit 1783 (particuliere collectie).

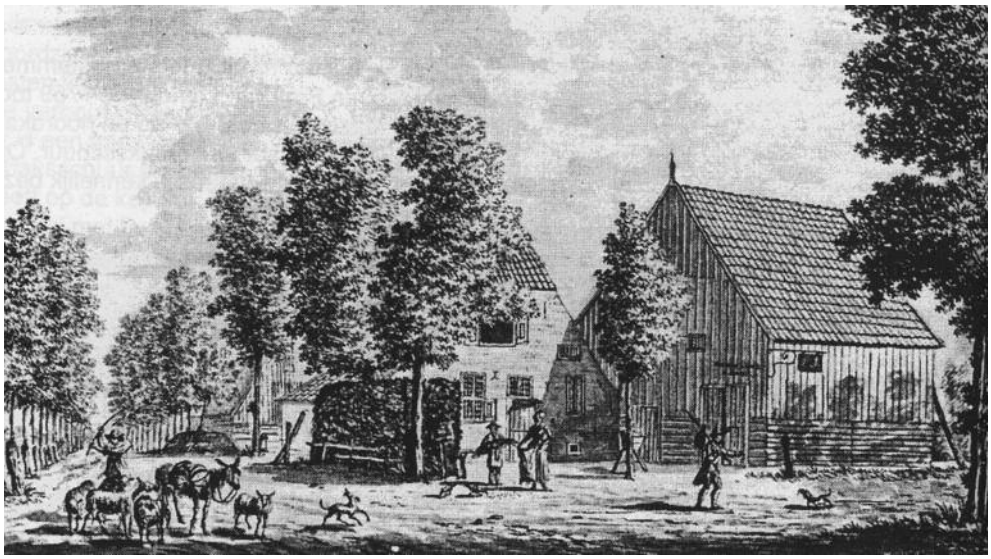

Een geheel andere type schuur is te zien op een pentekening uit 1783 van een tabaksschuur bij de Pleisterplaats de Doorneheg aan de huidige Nijkerkerstraat in Hoevelaken (de locatie ligt ruwweg 1 km ten noorden van de opgravingsterreinen Wieken-Vinkenhoef). Het is een relatief kleine schuur met een dak van dakpannen. De beide dakvlakken zijn even groot zodat de nok zich hier in het mídden van de schuur bevindt; de schuur is dus *symmetrisch*. In de wanden zijn duidelijk de verticale planken (en luiken) waarneembaar. De onderwand is met horizontaal bevestigde delen betimmerd. De ingangen bevinden zich in de korte gevel en in de lange wand is geen ingang te zien. Het uithangbord aan de schuur doet een andere functie dan tabaksschuur vermoeden (bijgebouw van de herberg?). Links op de achtergrond is langs de weg een tweede - eveneens een symmetrische - tabaksschuur te zien.

afbeelding 23, voorbeeld van een Zuidoost-Utrechts type tabaksschuur uit de omgeving van Amerongen, zoals te zien bij het Tabaksmuseum Amerongen.

Type-indeling

Alle afgebeelde schuren uit de omgeving van Amersfoort behoren tot het *Nijkerk-Amersfoortse* type. Kenmerkend voor dit type tabaksschuur zijn de hoge opbouw en de verticaal geplaatste luiken om de droging van de tabaksbladeren mee te kunnen reguleren. Zoals de typeaanduiding *Nijkerk-Amersfoort* al aangeeft hadden de tabaksschuren elders een ander uiterlijk. Aan de andere kant van de Utrechtse Heuvelrug bevond zich ook een bloeiende tabakscultuur. Zo lagen onder meer in de omgeving van Amerongen veel tabaksschuren. Deze schuren hadden *horizontale* luiken in minder hoge wanden typerend voor *Zuidoost-Utrechtse* schuren. Oude afbeeldingen van dit type tabaksschuur bestaan vrijwel niet, een aantal van hen is echter tot op de dag van vandaag bewaard gebleven waarbij sommigen tot woonhuis zijn verbouwd.

19de- en 20ste-eeuwse tabaksschuren

Voorzover bekend bestaan er slechts twee tekeningen van 19de-/20ste-eeuwse tabaksschuren van het Nijkerk-Amersfoort type. De eerste betreft de plattegrond met aanzicht van de kopse gevel én een doorsnede van een tabaksschuur uit de omgeving van Amersfoort. Het is een tekening gemaakt door Jan Kops naar opmetingen uit 1808. De tweede is een reconstructietekening van een Nijkerk-Amersfoortse tabaksschuur door A.J. Aanstoot van recentere datum.

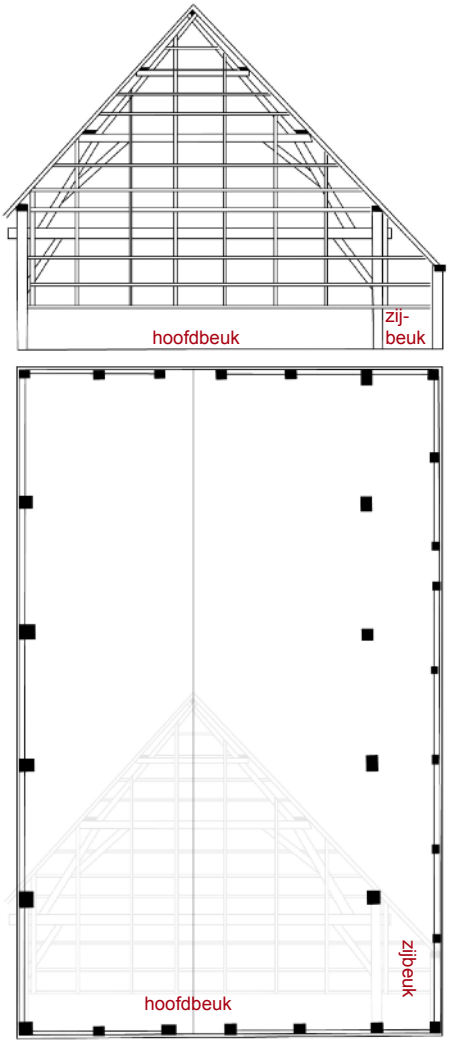

afbeelding 24, constructietekening en plattegrond uit het begin van de 19de eeuw van een asymmetrische tabaksschuur, met hanken (naar de tekening van Kops).

Beide tekeningen laten een asymmetrisch opgebouwde schuur zien waarbij de tekening uit 1808 een veel bredere schuur toont dan de reconstructietekening van Aanstoot. De laatste heeft een breedte van circa 8 m en de tekening uit 1808 laat een breedtemaat zien van ongeveer 12,60 m (omgerekend vanuit Rijnlandse voeten). De lengte van deze schuur bedraagt iets minder dan 20 m waarbij de nokhoogte iets meer dan 10 m moet zijn geweest. De hoge wand heeft een lengte van circa 4 m en de andere wand is circa 2,50 m hoog. In beide korte wanden zijn in de tekening ingangen weergegeven en in één van de lange wanden bevindt zich een smalle doorgang. De stijlen van de gebinten staan 3,50 tot 3,80 m uit elkaar en overspannen een ruimte van circa 10 m.

De dwarsdoorsnede toont het raamwerk van de *hangen* of *hanken* die dienden om de tabaksbladeren ter droging op te hangen. De hangen liepen tot in de nok door en eronder bleef slechts een hoogte van rond 1,20 m over. Het raamwerk van de verschillende hanken hing ongeveer 1,40 m uit elkaar. Op een schuurlengte van rond 20 m betekende dit voldoende ruimte voor maximaal 15 hanken.

In de reconstructietekening van Aanstoot steekt de hoogste wand circa 5 m boven het maaiveld uit en is de tegenover liggende wand circa 3 m hoog. De nokhoogte bedraagt hier 9 m.

afbeelding 25, constructietekening van een asymmetrische tabaksschuur (naar de tekening van Aanstoot).

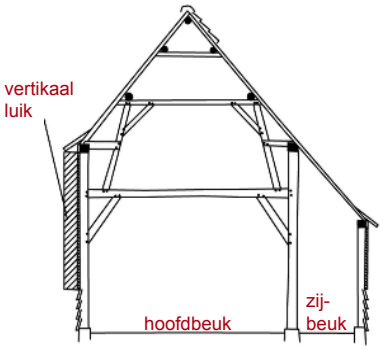

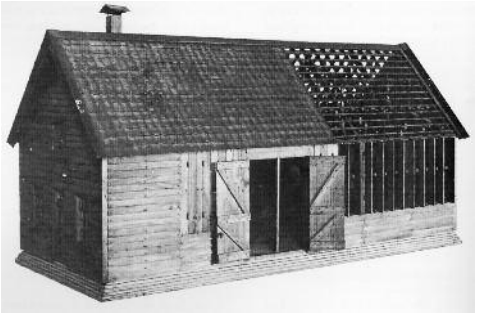

afbeelding 26, het model van een tabaksschuur uit circa 1890 (Museum Flehite te Amersfoort).

In het Archief Eemland in Amersfoort bevind zich een collectie van tekeningen van tabaksschuren, getekend door H.C. van Noordenburg te Amersfoort, 1800-1986 (toegangsnummer 0344). Het betreft originele kalktekeningen (en de foto's daarvan) van boerderijen rond Amersfoort, die eens een functie van tabaksschuur hadden (of op hun erf stond eens een tabaksschuur) maar verbouwd zijn tot boerderij of woning. De tekeningen geven gebouwen weer zoals deze nu nog langs de Hogeweg staan en die in deze publicatie zijn afgebeeld.

Het museum Flehite te Amersfoort is in het bezit van een model van een tabaksschuur van rond 1890, vervaardigd door de timmerman M. van den Hooff. Volgens het jaarverslag is het een '*zeer nauwkeurig model van een Amersfoortse schuur met een woon-/ werkdeel'*. Het betreft een symmetrisch gebouwde schuur waarbij de wanden van het woon/werkdeel (links in het model) geheel voorzien zijn van horizontaal gepotdekselde (overnaadse) planken.

Het droogschuur-deel heeft verticale planken en verticaal scharnierende luiken, de onderste wanddelen zijn echter horizontaal gepotdekseld zonder luiken. De wandbedekking en de luiken zijn direct tegen de binten van de schuur bevestigd. De dakbedekking bestaat uit dakpannen.

Op een tekening van F. Kragt uit 1935 is een symmetrische, houten schuur uit Nijkerk te zien met een aangebouwd tabakkershuisje van baksteen. Meer dan eens werden de houten tabaksschuren voorzien van een stenen uitbouw, waarin zich de woning van de teler bevond.

Hoewel vele houten tabaksschuren inmiddels verdwenen zijn, is een aantal van deze stenen bouwwerken bewaard gebleven en inmiddels voorzien van een nieuw schuur- of stalgedeelte.

afbeelding 27, *Tabaksschuur op de Hoogekamp aan het Binnenpad te Nijkerk*, potloodtekening door F. Kragt Hzn. uit 1935 (particuliere verzameling, fotoreproductie: L.H. Wageningen).

afbeelding 28, vier van de genoemde tabaksschuren langs de Hogeweg, met van boven naar beneden: de tabaksschuur *de Tweede Steeg* op de hoek Hogeweg - Barneveldseweg (Hogeweg nr. 227), de tabaksschuur aan de Hogeweg nr. 190 en de thans verdwenen tabaksschuren aan de Hogeweg nr. 247 en nr. 249.

Bestaande tabaksschuren

Op de kaart van Slits uit 1824 staan zeven tabaksschuren langs de Hogeweg aangegeven, waarvan er heden ten dage nog drie (tot voor kort vijf) bestaan. Het café '*de Tweede Steeg*' op de hoek van de Hogeweg en de Barneveldseweg heeft een lang houten bouwdeel dat afstamt van een tabaksschuur, die op de kaart van Slits een lengte van circa 112 m had. Verder naar het oosten langs de Hogeweg staan met de huisnummers 190 (aan de noordzijde) en 243 (zuidkant) resten van tabaksschuren die verbouwd zijn tot woningen. Van de eveneens tot woningen verbouwde tabaksschuren met de huisnummers 247 en 249 (aan de zuidkant van de Hogeweg) bestaan enkel nog wat foto's. Van de schuur Hogeweg 249 (genaamd *Bloeidaal*) is bekend dat deze in 1984 door brand is verwoest.

Wat direct opvalt is dat de houten bouwwerken niet *verticaal* maar *horizontaal* zijn beschoten. Géén enkele schuur heeft nog luiken; het is dan ook de vraag in hoeverre deze schuren - gezien de grootschalige verbouwingen - een betrouwbaar beeld van de originele tabaksschuren geven.

afbeelding 29, uitsnede uit sectie A01 van het kadastrale minutenplan van Slits uit 1824 slits met de vijf genoemde tabaksschuren.

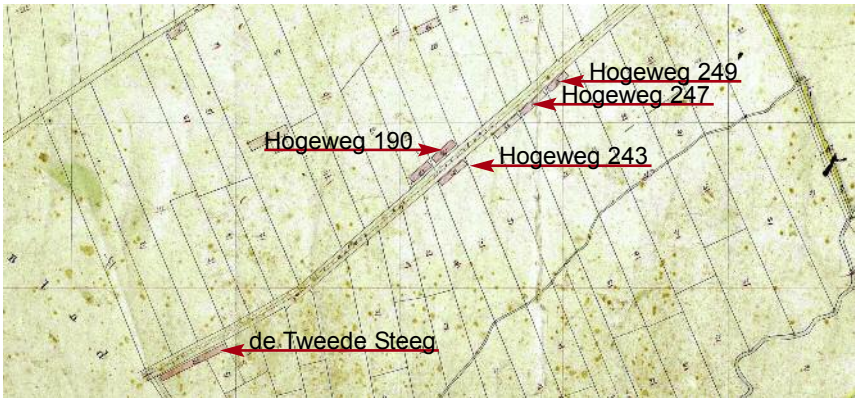

Typeindeling volgens Roessingh

Aan de hand van de oude afbeeldingen en de tekeningen komt Roessingh tot de volgende onderverdeling van het Nijkerk-Amersfoortse type tabaksschuur:[13]

1: Asymmetrische, twee-beukige schuren

De oudste afbeeldingen en beschrijvingen van het Nijkerk-Amersfoorts type, zoals de tekening van Paul van Liendert uit 1795, tonen hoge, *asymmetrische* schuren. Het zijn hoogwandige, *tweebeukige* gebouwen waarbij één van de zijwanden tegen een rij staanders was getimmerd. Door het dak - gedekt met dakpannen - over de andere rij stijlen door te laten lopen en op een extra rij stijlen (*buitenstijlen* of *buitenstaanders*) te laten eindigen, ontstond naast de brede ruimte tussen de hoofdstijlen (de *hoofdbeuk*) een smalle *zijbeuk* of *buitenstijl-ruimte*. Dit gaf de schuur een asymmetrisch aanzien.

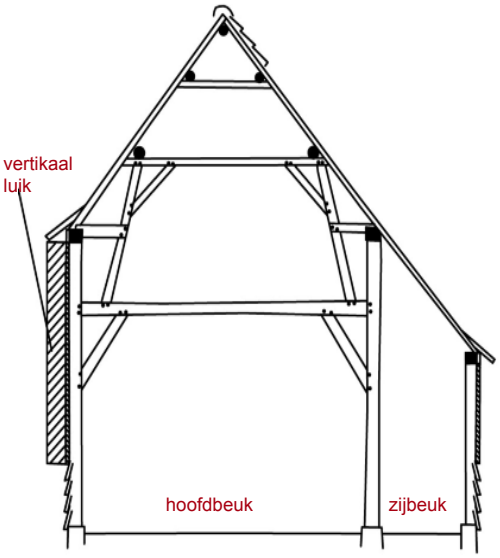

afbeelding 30, constructietekening van een asymmetrische tabaksschuur (naar de tekening van Aanstoot).

De wanden waren betimmerd met aaneensluitende delen met verticaal staande, scharnierende luiken. De delen sloten onderling zonder tussenruimte (*koud*') op elkaar aan. Na één of twee planken was telkens de volgende als draaiend luik uitgevoerd. Het onderste deel van de wanden kan horizontaal beschoten zijn en enkele hangende luiken hebben. De voor- en achterzijde (korte gevels) van de schuur waren tegen het eerste en laatste gebint getimmerd en waren eveneens van luiken voorzien. Het raamwerk van de verschillende hanken hing ongeveer 1,40 m uit elkaar; op een schuurlengte van rond de 20 m betekende dit dat er ruimte was voor maximaal 15 hanken.

2: Symmetrische, één-beukige schuren

Naast de asymmetrische schuren komen op afbeeldingen vanaf de tweede helft van de 18de eeuw ook *symmetrische* schuren voor met hogere wanden en een al dan niet geknikt, maar minder steil dak, (eveneens met pannen gedekt). Dit type lijkt uiteindelijk in de 19de eeuw het asymmetrische type geheel te hebben verdrongen.

Bij de bouw van dit type schuur liet men het dak niet langer over de ene rij gebintstijlen doorlopen, maar daar eindigen, zodat de zijbeuk kwam te vervallen; de zijwanden werden tegen de gebintstijlen geplaatst. De zo gebouwde tabaksschuur is *één-beukig* (één ruimte tussen de beide wanden) en de kopgevel symmetrisch. Om de ventilatiemogelijkheid te verbeteren, werden de staande luiken verlengd door de zijwanden hoger te maken en het dak minder steil. De gebintsconstructie werd

13 Roessingh, 1976

voor dit doel aangepast; de wandstijlen staken hoog uit boven de horizontale tussenbalk van het gebint. Door verbeterde ventilatie dwars door de schuur heen, kon dit type schuur met een grotere lengte gemaakt worden dan het oudere type.

Om nog iets meer ruimte onder de sporenkap te verkrijgen en de wanden extra te verhogen, gebruikte men aanlopers tussen gebintplaat en de jukplaat. Het onderste gedeelte van het dak kreeg hierdoor een wat flauwere helling en was dus ter plaatse geknikt. Er ontstond zo onder het dak bij de wanden tevens iets meer ruimte om het ophangen van de spijlen te vergemakkelijken.

Ook hier waren de wanden verticaal beschoten met koud aaneengesloten delen met verticale luiken. De onderste delen van de wanden konden ook wel horizontaal beschoten zijn, maar dan zonder luiken. De tabaksschuur op de Hoogekamp bij Nijkerk en het model in het museum Flehite voldoen aan deze specifieke typebeschrijving.

Datering

Roessingh dateert het asymmetrische type op grond van de historische gegevens in de periode van de tweede helft van de 17de tot in de 19de eeuw. Het werd toen verdrongen door het symmetrische type, dat volgens hem werd gebouwd vanaf het midden van de 18de eeuw. In de 19de eeuw was dit hier het algemeen gebruikte type geworden.

Aanvullende onderzoeksvragen

Gaandeweg het historisch onderzoek én tijdens de uitwerking is een aantal aanvullende onderzoeksvragen gesteld, specifiek met betrekking tot de tabaksteelt:

- *Welke archeologische sporen kunnen we toeschrijven aan de tabakscultuur?*

- *In hoeverre is de bestaande typeindeling door Roessingh van tabaksschuren compleet, correct en van toepassing?*

- *Wat is er op basis van de archeologische resultaten te zeggen over de datering van de verschillende typen tabaksschuren?*

- *Wat valt er op basis van de archeologische resultaten te zeggen over de oriëntatie van de tabaksschuren?*

- *Is het mogelijk de omvang en 'inhoud' van een plantage vast te stellen en / of om meerdere fasen te onderscheiden?*

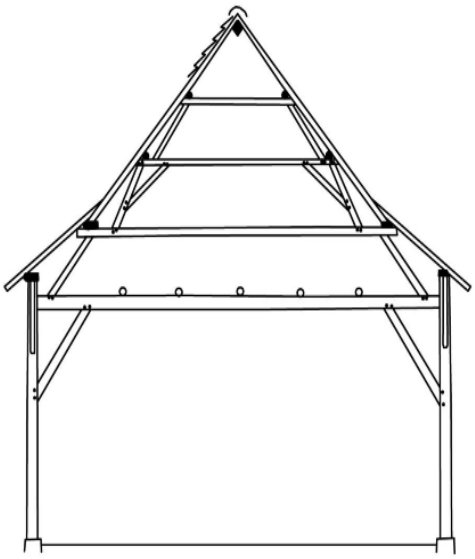

afbeelding 31, reconstructietekening van een symmetrische tabaksschuur.

afbeelding 32, de tabaksschuur van Leusden niet lang voordat deze werd afgebroken in 1981. Op de achtergrond de huizen aan het Tarweland (bron: archief Historische Kring Leusden).

afbeelding 33 (volgende pagina), opmetingstekening van de tabaksschuur op het erf Het Spul, gemaakt in 1978 door Jan Jehee uit de collectie van de voormalige Stichting Historisch Boerderij-onderzoek (SHBO-opmeting nr. 471). De tekening bevindt zich thans in de bibliotheek van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed te Amersfoort.

De Leusder tabaksschuur

Ook in Leusden (Hamersveld) werd de tabaksteelt uitgeoefend en stonden in het verleden veel tabaksschuren. Aan de Hamersveldseweg (nr 88) in de wijk Groenhouten was tot 30 jaar geleden een boerenerf met de naam *Het Spul* te vinden en op dit erf bevond zich de enige bewaarde 19de-eeuwse tabaksschuur in vrijwel originele staat rond Amersfoort.[14] Deze *Tabaksschuur van Leusden* werd in opdracht van de Amersfoortse bankier en handelsman Benjamin Cohen aan het einde van de 18de eeuw gebouwd.[15] Hij bezat landgoederen in de directe omgeving van de schuur; er zal dus ook een tabaksplantage bij zijn geweest.

Het boerenerf is thans verdwenen en helaas ook de tabaksschuur. In 1977 kreeg de schuur de status van monument en in de daarop volgende jaren is het voor de Leusdenaren een moeilijk proces geweest om een beslissing te nemen over het lot van de tabaksschuur. Het was een bouwval, brandgevaarlijk, een levensgevaarlijke speelplaats voor de jeugd, er was geen goed bestemmingsplan en er was geen geld voor restauratie. Volgens oude berichten in de Leusder Krant is er zelfs geprobeerd de schuur te slijten bij het Openluchtmuseum in Arnhem, maar daar was geen interesse. Uiteindelijk is de tabaksschuur in maart 1981 met toestemming van Monumentenzorg gesloopt. De bruikbare delen zijn afgevoerd en de rest (het meeste) is in brand gestoken.

De schuur is uitgebreid gefotografeerd en getekend. Het betrof een symmetrische één-beukige schuur die qua datering en uiterlijk binnen Roessinghs' type 2 valt.

De tabaksschuur was in de onderste delen van de wanden deels met bakstenen, deels met horizontale planken (potdeksel) opgebouwd. Op de foto en in de tekening is goed de verticale betimmering met luiken te zien. De gebintstijlen stonden op bakstenen poeren. De tekenaar heeft ook een tekening met de hanken gemaakt maar of deze nog in 1978 aanwezig waren, mag worden betwijfeld. In de dwarsdoorsnede is in de vloer een goot te zien, een zogenaamde *grup* voor de afvoer van mest. De tabaksschuur heeft dus in een later leven dienst gedaan als stal. De dakbedekking bestaat uit dakpannen die veelvuldig tijdens de opgravingen van de tabaksschuren zijn aangetroffen. Wat archeologisch niet te herkennen is, betreft het zogenaamde *wolfdak*, een type dak waarbij het dak niet doorloopt tot de geveleinden maar eindigt in driehoekige eindschilden.

Uit het archief van de Historische Kring Leusden blijkt dat de erven Cohen in 1806 onder meer een halve tabaksschuur met toebehoren op Het Spul (*agter de Busert*) aan W. Pothoven Rzn verkopen.[16] In 1808 wordt door J.M. van Oven aan hem ook de andere helft van de schuur van 52 linden (= 27 gebinten) verkocht. Of het handelt om de schuur die in 1981 is gesloopt, is niet zeker (er stonden meer tabaksschuren rond Groenhouten). Zo ja; dan moet de schuur de forse lengte van meer dan 80 m hebben gehad: de plattegrond van de schuur in de tekening geeft een gemiddelde gebintafstand van 3.25 m en dit maal 26 (aantal wandtraveeën). De situatietekening situeert echter een voormalige grote schuur in het verlengde van de kleinere schuur.

14 In Nijkerk, Spoorstraat (achter 39G), bevindt zich een nog een tabaksschuur, maar dit is een 19de-eeuwse herbouw
15 Van Hoorn en van Kooy,1977
16 Tabaksschuren op Hamersveld. Verzameld door de heer Jan Verduin. z.j. HKL A6459, Archief Historische Kring Leusden

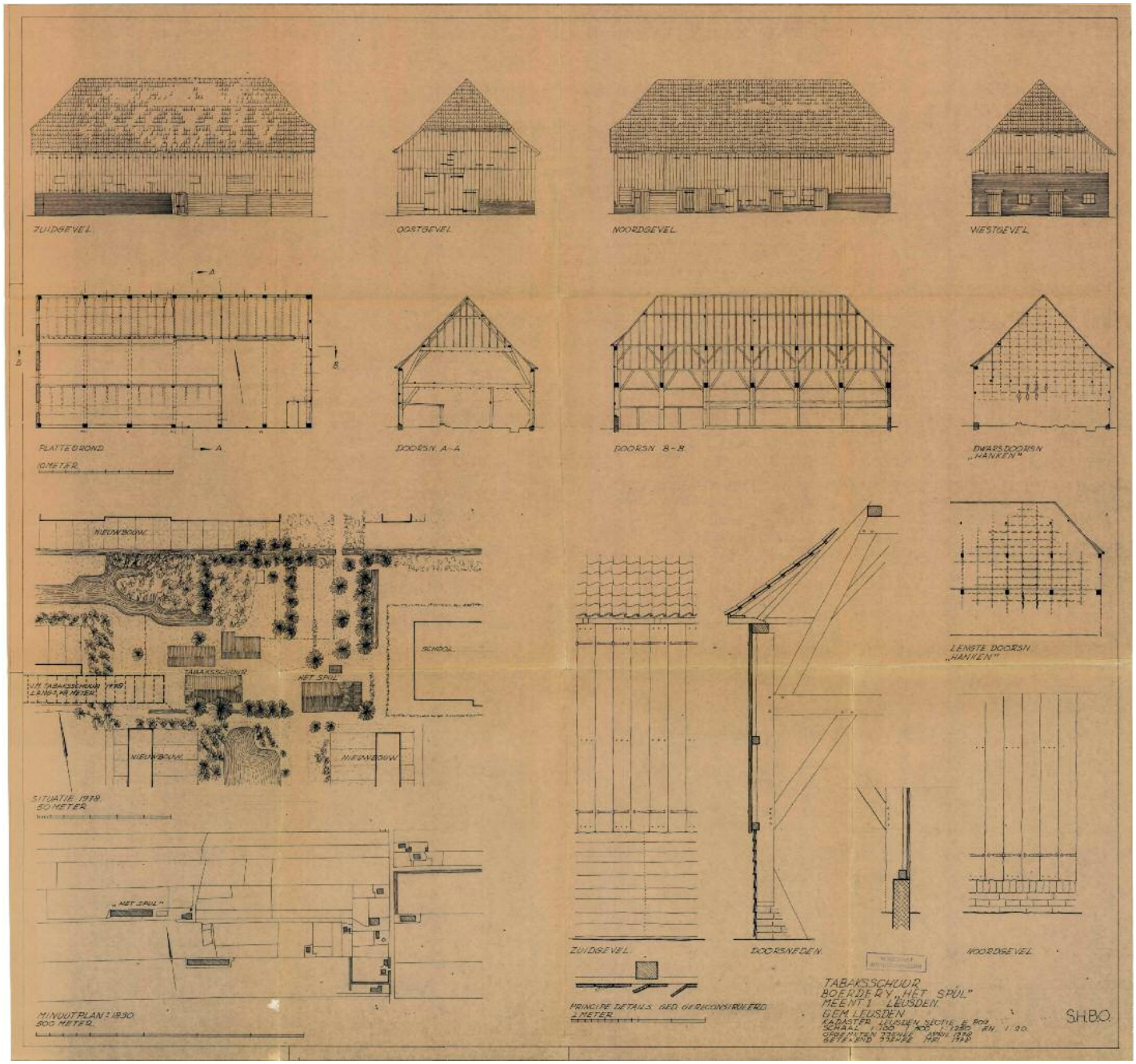
ZUIDGEVEL
OOSTGEVEL
NOORDGEVEL
WESTGEVEL
PLATTEGROND
10 METER
DOORSN. A-A
DOORSN. B-B
DWARSDOORSN „HANKEN"
NIEUWBOUW
SCHOOL
TABAKSSCHUIR
HET SPÜL
NIEUWBOUW
NIEUWBOUW
SITUATIE 1978
50 METER
„HET SPÜL"
MINUUTPLAN ± 1830
500 METER
ZUIDGEVEL
DOORSNEDEN
LENGTE DOORSN. „HANKEN"
NOORDGEVEL
PRINCIPE DETAILS GED. OFFREGONSTRUEERD
2 METER
TABAKSSCHUUR
BOERDERY „HET SPÜL"
MEENT 1 LEUSDEN
GEM. LEUSDEN
KADASTER LEUSDEN SECTIE E
SCHAAL 1:100 EN 1:20
GEMETEN TEKENE APRIL 1980
GETEKEND TEKENE MEI 1980
S.H.B.O.

De archeologische resten

Ron Hulst

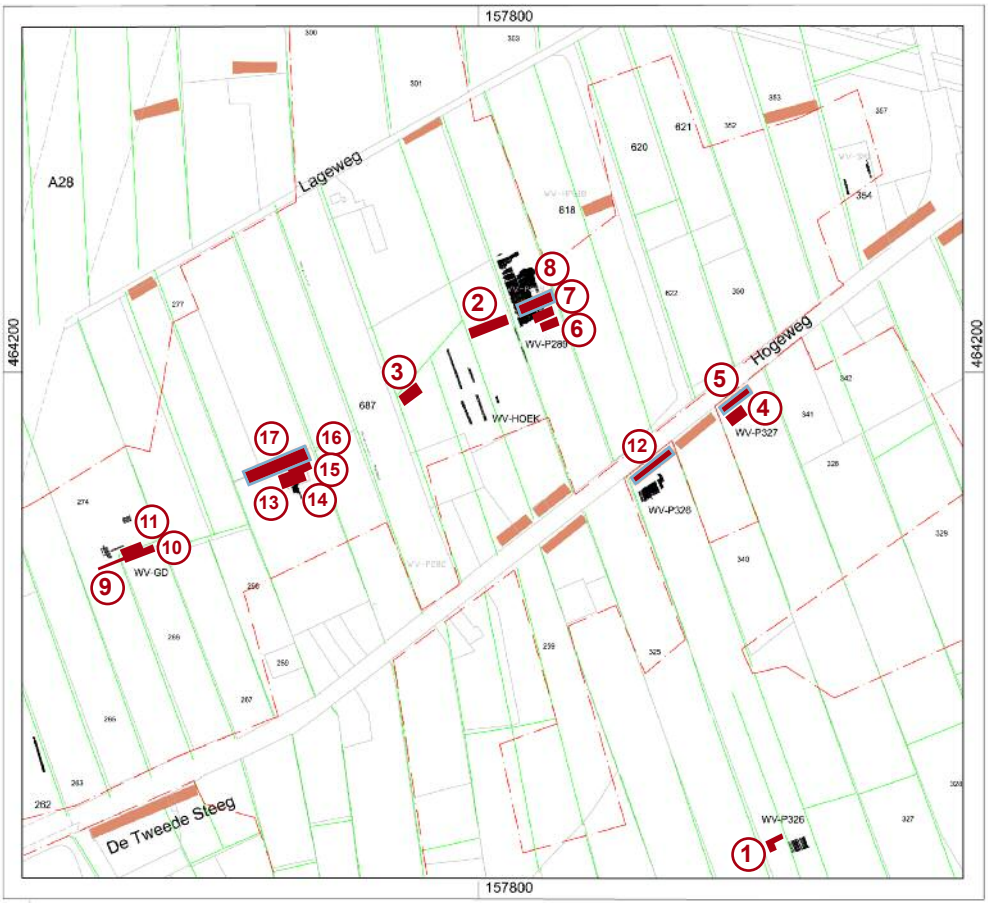

afbeelding 34, overzicht van de aangetroffen tabaksschuren (in rood) en -bedden (in zwart) binnen het onderzoeksgebied Wieken-Vinkenhoef, weergegeven op de kaart van Slits uit 1824. Op deze kaart staat een aantal tabaksschuren aangegeven (in bruin), veelal net buiten de onderzoeksgrens (rode stippellijn). Vier opgegraven tabaksschuren komen ook op de kaart van Slits voor (rood, blauw-omlijnd).

Tabakscultuur op perceel 326

De eerste resten van tabakscultuur, die als zodanig werden herkend, bevonden zich in het midden van perceel 326, ten zuiden van de voormalige Horstwetering, op de flank van de geulranddekzandrug halverwege de Barneveldse Beek.

In eerste instantie werden de aangesneden tabaksbedden weggehaald tot op het dekzand, omdat de veldarcheoloog meende met (sub-)recente bloem- of groentebedden van doen te hebben. Al snel groeide echter het besef toch iets anders te hebben aangesneden. Derhalve is een extra sleuf aangelegd in het zuiden om de sporen alsnog te kunnen documenteren.
De sporen van de bedden hadden hier een breedte van 65 cm tot meer dan 1 m en lagen ongeveer noordwest-zuidoost georiënteerd, evenwijdig aan de perceelsgrenzen. Hoe ver de bedden naar het zuiden (en het noorden) hebben doorgelopen, is niet duidelijk.[17]

17 de langste aangetroffen tabaksbedden in het project Wieken-Vinkenhoef hadden een lengte van ruim 12,75 m

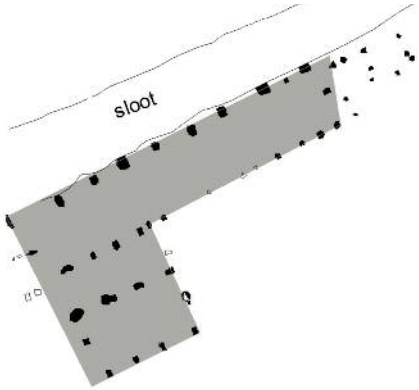

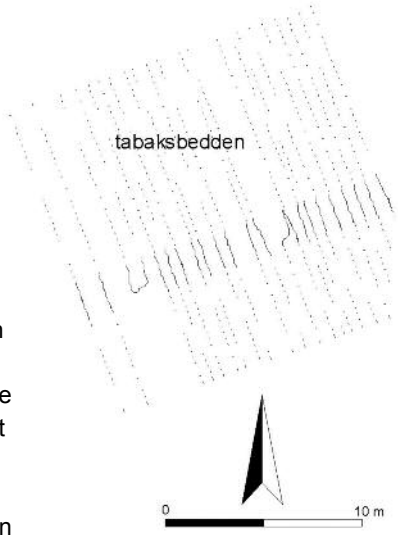

afbeelding 35, plattegrond van tabaksschuur 1 en de aangetroffen tabaksbedden. De paalsporen hadden een diepte die varieerde tussen 42 en 58 cm met twee tot slechts 20 en 24 cm onder het vlak.

Tabaksschuur 1 op perceel 326

De aangetroffen schuur lag ten westen van de bedden. De sporen bestonden uit vier evenwijdige rijen paalsporen. De noordelijke rij, met een lengte van 17,25 m, bestond uit tien paalsporen waarin de stijlen van de noordelijke wand van de tabaksschuur hebben gestaan. Op 9,22 m naar het zuiden bevonden zich de resten van de tegenoverliggende wand. Deze was slechts 6 m lang en bestond uit vier paalsporen. De paalsporen van de binnenstijlen lagen 3,40 m binnen de wanden en bestonden uit vier (vijf in de noordelijke rij) paalsporen. De noordelijke rij sporen zette zich door in noordoostelijke richting, evenwijdig aan de noordelijke wand; het gebouw had dus een soort ‘L’ vorm. Het westelijke deel van de structuur heeft een lengte van 6,5 m en is 9,22 m breed en moet wellicht als de eigenlijke droogschuur worden beschouwd. De schuur liep mogelijk nog verder door naar het westen; er is geen duidelijke zijwand aangetroffen. Het oostelijke deel lijkt een smallere uitbouw te zijn met een (minimale) lengte van 11,25 m en een breedte van 3,40 m. Deze uitbouw zelf liep mogelijk nog verder naar het oosten.

Sloot

In het vlak bevonden de sporen van de noordwand zich precies langs een sloot. Deze werd niet op de belendende percelen aangetroffen en mondde waarschijnlijk uit op de lange noord-zuid lopende perceelsloten langs beide zijden.

Datering tabaksschuur 1

Uit de paalsporen van de structuur kwam, behalve wat verdwaald schervenmateriaal uit de IJzertijd, een aantal aardewerk- en glasfragmenten uit de 17de/18de eeuw tevoorschijn. Ook werden fragmenten van bakstenen, dakpannen en plavuizen aangetroffen. De tabaksschuur dateert daarmee uit de 18de eeuw. In de bedden en de sloot is weinig materiaal aangetroffen maar het weerspreekt een 18de-eeuwse datering niet.

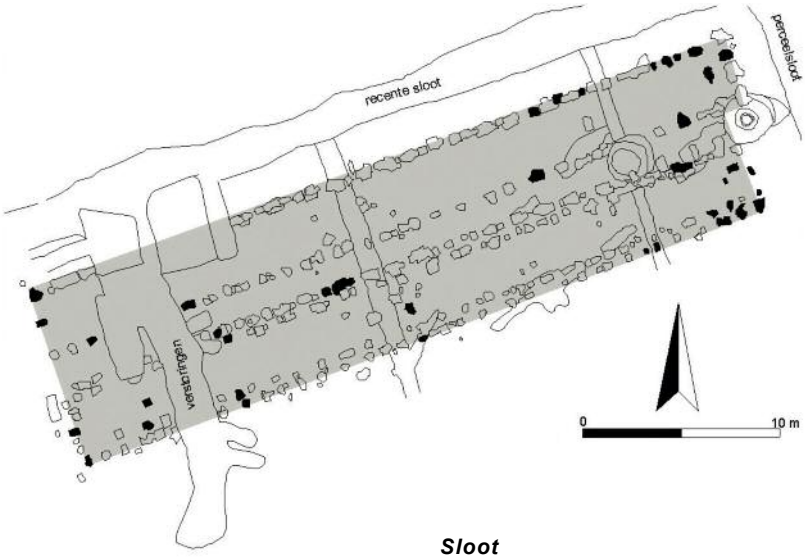

afbeelding 36, plattegrond van tabaksschuur 2 met twee waterputten. De gedocumenteerde paalsporen van de wandstijlen hadden diepten van 10 tot 40 cm en de sporen van de binnenstijlen staken van 20 tot 42 cm diep onder het aangelegde vlak. De paalsporen werden voor een klein deel verstoord door recente ingravingen en sneden door twee greppels die in de lengterichting van het perceel liepen.

Tabaksschuur 2 op perceel 576

Midden op een perceel aan de overzijde van de Hogeweg, zijn op het hoogste punt van de grote dekzandrug de resten van een tweede tabaksschuur aangetroffen. Dit gebouw had een totale lengte van 37,80 en een breedte van - wederom - 9,20 m. De plattegrond bestond uit de paalsporen van de lange en de korte wanden en uit de sporen van twee rijen binnenstijlen. In het zuidelijke deel waren de sporen van zowel de binnenstijlen als van de wandstijlen min of meer dubbel uitgevoerd. In de oostelijke korte gevel was sprake van een kleine uitbouw die wellicht toegang gaf tot een waterput, die zich buiten de wand van het gebouw bevond. Rond deze schuur zijn geen duidelijke sporen van tabaksbedden aangetroffen. Ongeveer 30 m naar het zuidwesten werden in proefsleuven wel tabaksbedden aangesneden.

Sloot

Ongeveer 1,5 m van de noordgevel van de schuur lag een sloot dwars over het perceel. Deze mondde uit in de bestaande perceelsloot en was, gezien historische kaarten, tot in de 19de- of zelfs 20ste eeuw nog aanwezig.

Waterput binnen schuur 2

Binnenin de schuur zijn de resten van een vrijwel geheel gesloopte waterput gevonden: de onderste vijf lagen bakstenen met een houten putkrans en stellatjes. Paalsporen van de schuur sneden door de uitbraaksporen van de waterput; de put was dus al gesloopt toen die palen werd opgericht. De put leverde helaas geen vondsten op en is dus niet goed te dateren.

Waterput naast schuur 2

Pal tegen de oostgevel van het gebouw lag een tweede waterput en deze was, gezien een viertal extra paalsporen, te bereiken via een uitbouw. De afgetopte (koepel)schacht van de waterput bevond zich 15 cm (3,22 m

+ N.A.P.) onder het aangelegde vlak en had een diameter van 70 cm (buitenswerk). De bakstenen schacht verbreedde zich vanaf 70 cm diepte tot een diameter van bijna 1,50 m op 1,30 m onder het vlak. Hier rustte de bijna flessenhalsvormige schacht via een versnijding op de verticale putwand. De put was opgebouwd met bakstenen met het formaat 16,5 x 8 x 4 cm. Alleen de overgang naar de flessenhals was voorzien van mortel.

De put was gefundeerd op een houten putkrans (0,86 m + N.A.P.) met rond de buitenzijde bevestigde stellatten. Deze constructiemethode komt in Amersfoort vanaf de 17de eeuw voor.[18] Onder in de put was een laag met dakpan- en wat baksteenfragment aanwezig. Daarboven was de put geheel gevuld met schoon vulzand. In de *insteek* (de aanlegkuil) van de waterput zijn drie aardewerkscherven gevonden die de aanleg van de put in de 17de eeuw dateren.

Datering tabaksschuur 2

Waterput 2 is aangelegd vóórdat de schuur werd gebouwd omdat een paalspoor van een binnen- of wandstijl van de korte oostgevel door de (dichtgegooide) putinsteek stak. Het spoor hoorde bij een uitbouw van de schuur zodat aannemelijk is dat de waterput en de schuur bij elkaar hoorden en gelijktijdig in gebruik waren. Het is dus aannemelijk dat de schuur ook in de 17de eeuw is gebouwd.

Uit de gedocumenteerde paalsporen is een aantal goed dateerbare vondsten geborgen die aanduiden dat de 17de-eeuwse schuur tot de 18de of zelfs 19de eeuw is gebruikt. De schuur staat echter niet op de kaart van Slits en moet dus voor 1824 al zijn gesloopt.

afbeelding 37, schacht en koepel met de fleshalsvormige schacht van de waterput naast tabaksschuur 2. In de wand is duidelijk de aanlegkuil ('insteek') te zien.

18 Boekenoogen en d'Hollosy, 2006

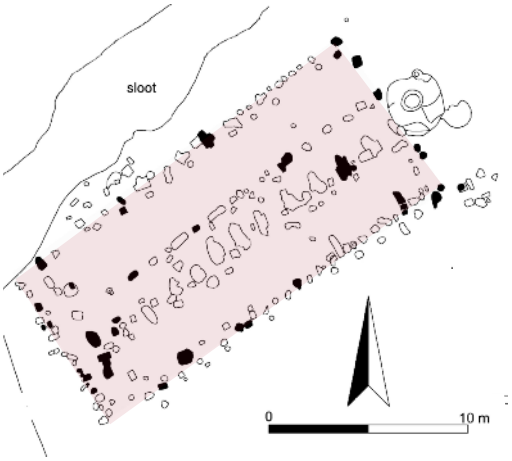

afbeelding 38, plattegrond van tabaksschuur 3. De gedocumenteerde paalsporen van zowel de wand- als de binnenstijlen hadden een diepte tussen 10 en 30 cm onder het aangelegde vlak.

Tabaksschuur 3 op perceel 576

Ongeveer 72 m ten zuidwesten van tabaksschuur 2 lag de derde tabaksschuur. De plattegrond bestond uit de paalsporen van twee lange en twee korte wanden en de sporen van twee rijen binnenstijlen. De schuur had een lengte van circa 20,5 en een breedte van ruim 9 m. Evenals in schuur 2, bevonden zich langs de zuidelijke rij sporen van binnenstijlen en langs de zuidelijke wand extra rijen met paalsporen (hoewel minder regelmatig dan bij schuur 2). Ook langs de noordelijke wand lag een korte rij extra paalsporen. De functie van deze extra sporen is niet duidelijk. De oostelijke korte wand was voorzien van enkele paalsporen op enigszins regelmatige afstanden terwijl in de westelijke wand sprake was van vele, dicht bij elkaar liggende paalsporen.

Rond schuur 3 zijn geen duidelijke sporen van tabaksbedden aangetroffen. Maar 52 m naar het zuidwesten en 35 m naar het oosten en zuidoosten werden in de proefsleuven wel tabaksbedden aangesneden.

Sloot

Achter de schuur lag een sloot, met vrijwel dezelfde oriëntatie. Zowel in zuidwestelijke als in noordoostelijke richting liep de sloot schuin over een aantal naastgelegen percelen door.

Waterput 3, naast tabaksschuur 3

Buiten, tegen de oostelijke gevel van de schuur was een waterput geslagen. De put is eerder aangelegd dan de schuur omdat ook hier één van de paalsporen door de insteek van de put lijkt te zijn gegraven. Evenals waterput 2 had deze bakstenen waterput ongeveer de vorm van een fles met onderin (0,93 + NAP) als fundering een houten putkrans met een diameter van 1,20 m. Het vondstmateriaal dateert de put in de 17de eeuw en het gebruik tot in de 18de eeuw.

Datering tabaksschuur 3

Ook hier is het aannemelijk dat de schuur en de waterput bij elkaar horen en vlak na elkaar zijn aangelegd of gebouwd (met de schuur als laatste). Op basis van vondsten kunnen we stellen dat de 17de-eeuwse schuur in de 18de of 19de eeuw - maar gezien de kaart van Slits vóór 1824 - is afgebroken.

afbeelding 39, de houten putkrans van de waterput bij schuur 3.

Tabaksschuur 4 op perceel 327

Ongeveer 15 m ten zuiden van de Hogeweg zijn op perceel 327 de paalsporen van een vierde schuur vrijgegraven. De schuur lag van noordoost naar zuidwest, evenwijdig aan de Hogeweg. Het betroffen wederom vier rijen paalsporen van wandstijlen aan de buitenzijde en daartussen twee rijen binnenstijlen. De twee binnenste rijen stonden op een afstand van 3 m uit elkaar terwijl de twee zijruimten een breedte van circa 3,40 m hadden. De lengte van de schuur is dus niet zeker, maar mat minimaal 15 m. De breedte bedroeg ongeveer 9,80 m.

Greppel

In het westen van de plattegrond bevond zich een greppelachtig spoor over de hele breedte van het gebouw. Het spoor was maximaal 40 cm diep en aan beide kanten omringd door paalsporen die kleiner van omvang waren dan de overige paalsporen van de structuur maar net zo diep waren ingegraven. Niet alle paalsporen bij de greppel zijn gecoupeerd maar uit de coupes bleek dat de greppel dóór de sporen was gegraven; de greppel is dus recenter dan de paalsporen. De greppel had een breedte van maximaal 90 cm.

Datering tabaksschuur 4

In de paalsporen van deze plattegrond is veel materiaal gevonden, voornamelijk roodbakkend aardewerk, bakstenen, dakpannen, plavuizen, wat leifragmenten en spijkers met vierkante schachten. Op basis van deze vondsten en twee fragmenten van 18de-eeuwse wijnflessen van glas, wordt de schuur als 17de-eeuws beschouwd en het gebruik tot in de 18de eeuw gedateerd.

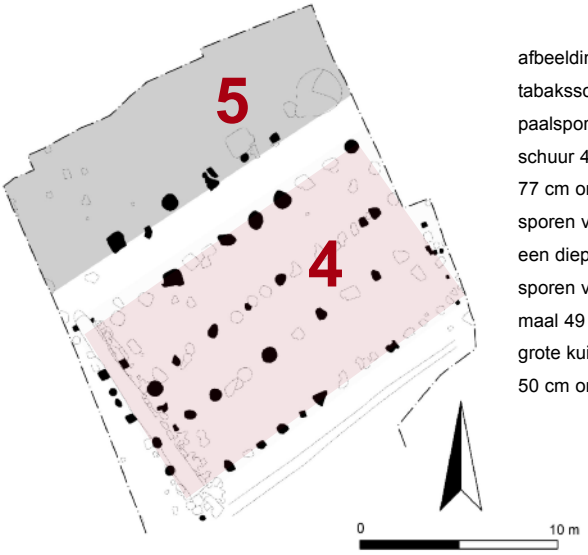

afbeelding 40, plattegronden van tabaksschuur 4 (rood) en 5 (grijs). De paalsporen van de binnenstijlen van schuur 4 hadden een diepte van 44 tot 77 cm onder het aangelegde vlak. De sporen van de noordelijke wand kenden een diepte van 55 tot 68 cm terwijl de sporen van de zuidelijke wand tot maximaal 49 cm diep waren ingegraven. De grote kuilen van schuur 5 staken circa 50 cm onder het vlak.

Tabaksschuur 5 op perceel 327

Drie meter ten noorden van schuur 4 lag een extra rij sporen, bestaande uit grote paalsporen op regelmatige afstanden, afgewisseld met kleinere paalsporen. De grote sporen waren beduidend dieper aangelegd dan de kleinere en de gemêleerde vulling bevatte veel baksteenfragmenten; een aanwijzing voor bakstenen paalfunderingen (*poeren* of *stiepen)*. Er zijn geen binnenstijlen aangetroffen. De plattegrond en constructie van deze schuur is daarmee duidelijk anders dan de voorgaande plattegronden.

Datering tabaksschuur 5

In één van de paalsporen is een ijzeren bout gevonden die dateert van ná 1850. Schuur 5 is dus ná dat jaar afgebroken. Op de kadastrale kaart van Slits uit 1824 is deze schuur dan ook terug te vinden. De aangetroffen rij paalsporen hoort bij de schuur die pal langs de weg is ingetekend. De betreffende schuur kennen we als Hogeweg nr. 249, in 1984 door brand verwoest.[19]

afbeelding 41, uitsnede uit sectie A01 van het kadastrale minutenplan van Slits uit 1824 met daarop schuur 5. De ten zuiden hiervan aangetroffen tabaksschuur 4 staat niet op deze kaart; deze schuur was dus in 1824 al weg.

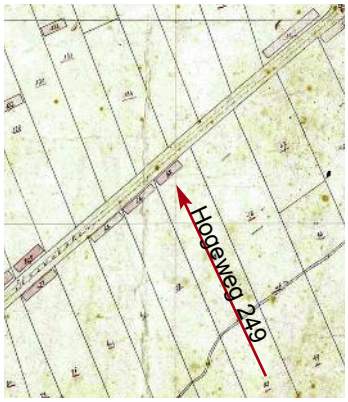

19 zie pagina 29

afbeelding 42, resten van de tabakscultuur op perceel 289 met de schuren 6 (oranje), 7 (rood) en 8 (grijs) met enkele van de vele tabaksbedden en sloten.

afbeelding 43 (geheel rechts), plattegrond van tabaksschuur 6. De sporen in de noordelijke wand hadden een diepte van 20 tot 50 cm onder het aangelegde vlak. De sporen in de zuidelijke wanden toonden een diepte van 45 tot 55 cm. De binnenstijlen waren tot een diepte van 45 tot 64 cm ingegraven, gemiddeld dus dieper dan de paalsporen in de wanden.

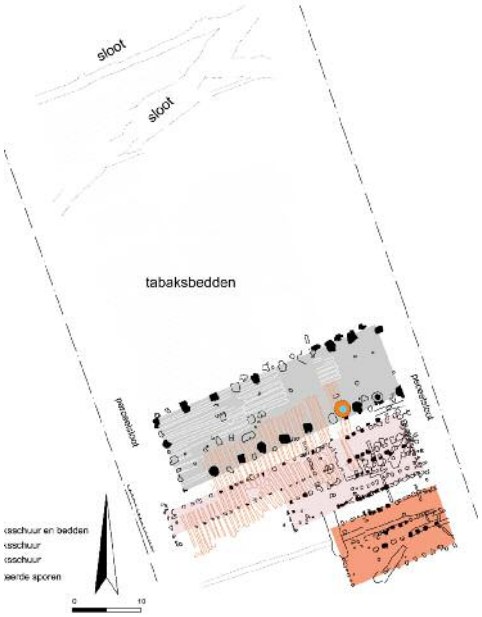

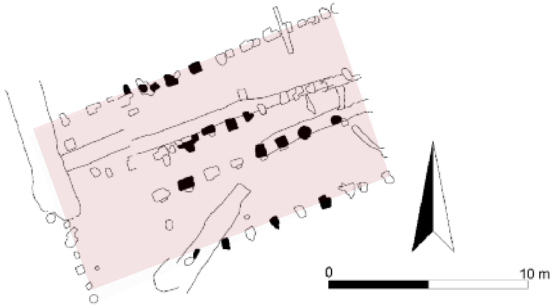

Tabakscultuur op perceel 289

Midden op perceel 289, op het hoogste punt van de grote dekzandrug, zijn de sporen van drie tabaksschuren en een uitgebreid areaal tabaksbedden opgegraven. De schurenresten lagen naast elkaar, dwars op het perceel, van zuidwest naar noordoost georiënteerd. Tabaksschuur 6 is de kleinste schuur en lag in het zuiden. Tabaksschuur 7 lag noordelijk ervan, met een kleine tussenruimte, en weer wat verder noordelijk lag de grootste schuur; tabaksschuur 8. Wegens het grote aantal paalsporen, zijn niet alle sporen van deze structuren gecoupeerd en gedocumenteerd.

De tabaksbedden bevonden zich ten noorden van schuur 6, deels onder de twee schuren 7 en 8. Er is dus sprake van een fasering in de aanleg van schuren en de tabaksbedden.

Tabaksschuur 6 op perceel 289

De sporen van de zesde schuur besloegen een oppervlakte van 16,50 bij 8,85 m. De lengte betreft een minimum; beide korte gevels zijn niet met zekerheid aan te wijzen. De zuidelijk wand is aan de westzijde 4,85 m korter. In het midden van de structuur bevonden zich twee rijen paalsporen van binnenstijlen op 1,95 m van elkaar. De twee rijen lagen niet precies in het midden zodat de afstand vanaf de binnenstijlen naar de noordwand (3,19 m) niet gelijk was aan de afstand naar de zuidelijke wand (3,56 m). Ook de twee rijen binnenstijlen liepen niet even ver door aan de westzijde.

Greppel

Dwars over het perceel liepen twee greppels die ouder moeten zijn dan de schuur omdat de paalsporen ervan door de vulling van de greppels waren gegraven. In de langste greppel die onder de hele structuur doorliep werd slechts één roodbakkende scherf uit de 15de of 16de eeuw gevonden.

Datering tabaksschuur 6

In de paalsporen werden vondsten gedaan die de schuur in de 17de-eeuw plaatsen en het gebruik tot in de 19de eeuw. De schuur komt echter niet voor op de kaart van 1824.

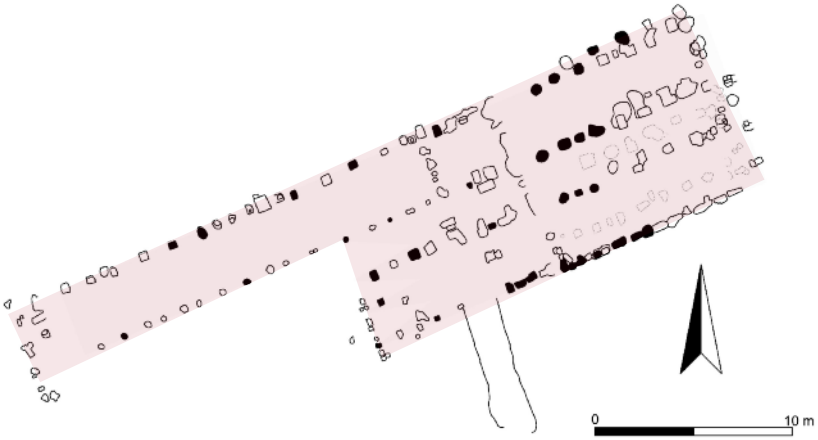

afbeelding 44, plattegrond van tabaksschuur 7. De paalsporen van beide wanden hadden een diepte van 20 tot 48 cm en die van de beide rijen binnenstijlen waren gemiddeld dieper; met een maximum tot 60 cm, hoewel ook sporen met een diepte van 10 cm voorkwamen (de minder diepe paalsporen lagen in het westen van de structuur). De paaldiepten van de uitbouw waren beduidend minder; ze bedroegen maximaal 15 cm.

Tabaksschuur 7 op perceel 289

De sporen van deze schuur lagen 2,60 m ten noorden van schuur 6. Ook hier is sprake van twee rijen wandstijlen en van twee rijen binnenstijlen. De rijen van binnenstijlen lagen 2,13 m uit elkaar en lagen centraal in de structuur, zodat de noordelijke en de zuidelijke zijwanden op gelijke afstand van de binnenstijlen stonden (3,35 m). Het gebouw had daarmee een breedte van 8,85 m. De lengte is echter niet zo duidelijk: waar de oostelijke korte wand heeft gestaan is onbekend doordat de schuur aan deze zijde door de aanwezigheid van een bestaande sloot niet verder opgegraven kon worden. Waarschijnlijk liep de schuur nog wel verder door naar het oosten. Ook het einde aan de westzijde is onduidelijk doordat de noordelijke rijen wand- en binnenstijlen 13 meter verder richting het westen doorliepen dan de zuidelijke twee. Overigens is ook de westelijke begrenzing van deze verlenging niet aangetroffen. De schuur is aan de zuidzijde minimaal 21 m lang en aan de noordkant minimaal 35 m.

Een dergelijke smalle, lange uitbouw is eerder waargenomen, onder andere op perceel 326 bij tabaksschuur 1. De breedte van de uitbouw van beide schuren is vergelijkbaar (3,35 en 3,40 m).

De paalsporen in het oostelijke deel van de schuur lagen dichter bij elkaar dan in de uitbreiding. Tussen de rijen sporen van de binnenstijlen bevond zich een korte rij extra paalsporen met een maximale diepte van 30 cm. Ook langs de zuidelijke wand lag een dergelijke rij extra paalsporen die echter niet nader zijn gedocumenteerd. De functie van deze sporen is niet duidelijk.

Datering tabaksschuur 7

De datering van deze schuur is lastig: het materiaal uit de paalsporen dateert uit de 14de tot de 19de eeuw. De schuur kan echter niet ouder zijn dan de 17de eeuw (introductie van de tabaksteelt) en komt niet voor op de kaart van Slits. Op grond hiervan mag gesteld worden dat de schuur ergens voor 1824 buiten gebruik is geraakt en gesloopt.

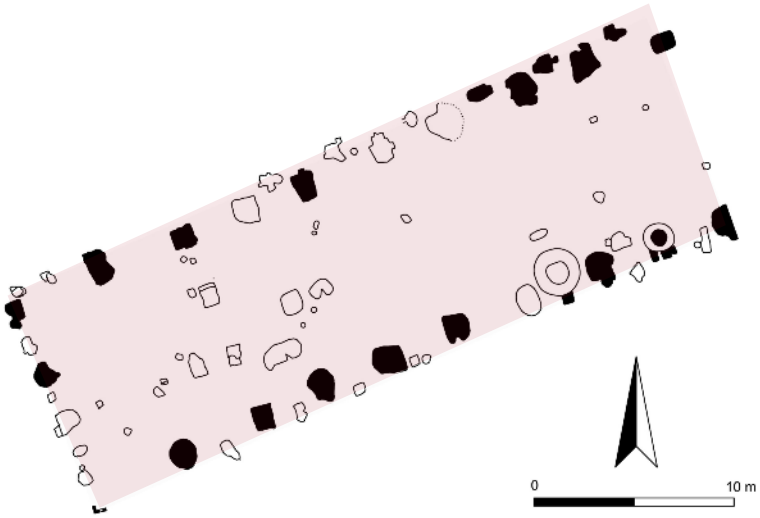

afbeelding 45, plattegrond van tabaksschuur 8. De kuilen hadden een diepte van 40 tot 70 cm met een paar negatieve uitschieters tot slechts 20 cm.

Tabaksschuur 8 op perceel 289

De sporen van schuur 8 bevonden zich circa 2,50 m ten noorden van schuur 7. Het karakter van schuur 8 was totaal anders dan de twee hiervoor beschreven schuren en komt eerder overeen met die van schuur 5. De sporen hadden een veel grotere omvang en lagen op redelijk regelmatige, onderlinge afstand, maar veel verder uit elkaar: gemiddeld 3,30 m en in het uiterste westen zelfs circa 4,50 m. Tussen de grote sporen van de wandstijlen kwamen op regelmatige tussenafstanden ook kleinere sporen voor. Ze vormen samen een gebouw met een breedte van circa 11 m en een lengte van minimaal 35 m. De westelijke afsluitende gevel is eenduidig, maar de oostelijke gevel niet (vanwege de bestaande sloot); mogelijk was het gebouw hier nog een stuk langer. Er zijn ook hier geen binnenstijlen aangetroffen, alhoewel er in het westelijke deel sprake is van een aantal (niet gedocumenteerde) paalsporen die op een tussenwandje lijken te duiden.

In vrijwel alle sporen van deze structuur kwamen fragmenten van bakstenen en rode dakpannen tevoorschijn; in sommige sporen zelfs in grote aantallen. Gezien de grote van de sporen en de vele stukken baksteen en dakpan, concluderen we dat het gebouw gefundeerd is geweest op bakstenen *poeren* of *stiepen*, waarin wellicht ook stukken dakpan waren verwerkt. Op de zuidwesthoek bevond zich zelfs een L-vormig muurtje van bakstenen (23 x 11,5 x 4,5 cm), die de hoek van het gebouw vormde.

Waterput binnen tabaksschuur 8

Tegen de zuidwand van deze schuur bevonden zich de resten van een waterput. Het bestond in het archeologische vlak (3,19 m + N.A.P.) uit een insteek (diameter 2,20 m) en een kern. Op een diepte van 30 cm onder het vlak lag de beschadigde top van de bakstenen koepelschacht. De bakstenen hadden een dikte van 8 cm en betroffen allen breukstenen. Op een diepte van 2,83 m + N.A.P. rustte de koepel op de putwand. Deze was enigszins ovaal met een grootste diameter van 1,20 m en opgebouwd met bakstenen (breukstenen) met afmetingen van ? x 11 x 4,5 en ? x 11,5 x 3,8 cm. De putwand ging door tot een diepte van 0,99 m + N.A.P. en rustte hier op een houten putkrans. Rond deze krans waren verticale stellatjes bevestigd. Op de bodem van de put werd een halfronde vlonder aangetroffen waarop een laag mos was geplaatst dat waarschijnlijk als filter diende. Onder in de put lagen veel fragmenten van dakpannen. Pal voor de insteek van de put bevond zich het spoor van een wandstijl van schuur 8. De insteek stak niet door sporen van deze structuur. Vooralsnog

is niet zeker of de waterput met schuur 8 geassocieerd is. De vulling van de waterput bevatte behalve de hiervoor genoemde dakpanfragmenten (spaarzaam) materiaal uit de 17de en 18de eeuw en ook de enige dateerbare scherf uit de insteek is uit deze periode. Volgens deze vondsten lijkt de put in de 18de eeuw buiten gebruik te zijn geraakt.

Datering tabaksschuur 8

In de paalkuilen - of beter: *poer*kuilen - is naast wat verdwaald 13de en 14de-eeuws steengoed veelal aardewerk uit de 17de, 18de en 19de eeuw aangetroffen. Eén fragment van een wijnglas stamt mogelijk zelfs uit de 20ste eeuw. De tabaksschuur komt voor op de kaart uit 1824 en is misschien wel tot in de 20ste eeuw in functie geweest.

afbeelding 46, de waterput binnen tabaksschuur 8, gefotografeerd tijdens de opgraving van perceel 289. Zowel in het vlak als in het profiel is duidelijk te zien dat de waterput binnen de in het grijsgele dekzand gegraven aanlegkuil ('insteek') is geplaatst.

afbeelding 47 (rechts),de resten van de tabaksbedden in beide richtingen op het perceel 289, met op de voorgrond ook enkele paalsporen van de tabaksschuren 7 en 8.

afbeelding 48 (geheel rechts), profiel-tekening met de doorsnede van enkele tabaksbedden op perceel 289.

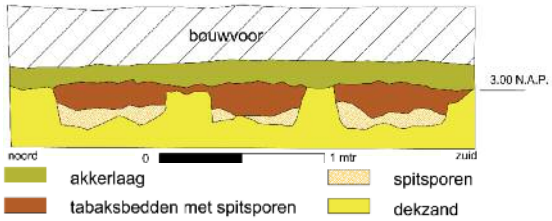

Tabaksbedden

Bij de drie schuren lag een groot areaal met tabaksbedden dat volledig is ingemeten en getekend maar niet geheel op vondsten doorzocht in verband met de uitgestrektheid.

De oudste tabaksbedden, die bij tabaks-schuur 6 horen, bevonden zich onder de ander schuren (7 en 8). De bedden waren ongeveer noord-zuid georiënteerd; evenwijdig aan het perceel en hadden een lengte van rond de 6,5 m (hoewel hier en daar een lengte van 12 m voorkwam). De in het vlak gedocumenteerde sporen waren 60 tot 80 cm breed en bestonden uit banen (donker)grijsbruin zand met spitsporen.

De beddensporen werden voor een klein deel in het westen afgekapt door de bedden van een latere fase (schuren 7 en 8). Deze tabaksbedden lagen oost-west gericht - dus dwars over het perceel - en hadden een maximale lengte van circa 12,50 m (maar kortere bedden kwamen veelvuldig voor). De sporen hadden in het vlak een breedte van 45 tot 75 cm. In het profiel van één van de proefsleuven bleken de sporen te zijn afgetopt door een ‘oude’ bouwvoor onder de recente bouwvoor (samen waren deze circa 45 cm dik). Eronder staken de sporen nog 20 tot 25 cm in het schone dekzand. Ze bestonden uit donkergrijsbruin zand met onderin veel spitsporen. Het vondstmateriaal dat in de bedden is aangetroffen, verschilt niet van het materiaal dat in de paalsporen van de schuren is gevonden. Het dateert van de 16de tot in de 19de eeuw (naast enkele scherven uit de IJzertijd en de Late Middeleeuwen; opspit uit de bovengrond). De rest van het perceel toonde 4 banen tabaksbedden die zich over een afstand van 60 meter naar het noorden uitstrekten, met de langste bedden in het westen. In het zuiden werden de tabaksbedden doorsneden door de sporen van schuur 8, ze passen dus het beste bij schuur 7.

Sloot

Het areaal werd aan de noordzijde afgesloten door een smal slootje dwars over het perceel dat in het oosten uitmondde in een brede, zuidwest-noordoost gerichte sloot. Deze brede sloot was plaatselijk doorsneden door de bedden; dus op dit perceel gedempt (verlegd?), voordat de tabaksbedden werden aangelegd. De smalle sloot (circa 1,30 m breed en in doorsnede kom- tot V-vormig), was tijdens het veldwerk nog aanwezig in het naastgelegen perceel 567. Beide sloten hadden een vulling van donkerbruin zand waar onder meer baksteenpuin in voorkwam.

afbeelding 49, resten van tabakscultuur op perceel 274 met de overblijfselen van schuur 9 (oranje), schuur 10 (rood) en schuur 11 (grijs) en de resten van enkele tabaksbedden en een sloot.

Tabakscultuur op perceel 274

Op perceel 274 zijn de sporen van 3 tabaksschuren aangetroffen. Rond of in de nabije omgeving van de schuren zijn geen resten van tabaksbedden aangesneden. Eventuele bedden hebben mogelijk niet zo diep gestoken dat ze in het schone dekzand zichtbaar waren of waren de sporen al totaal verploegd. Bovendien heeft de opgraving op dit perceel veel te lijden gehad van wateroverlast (regen). Op de naburige percelen werden eveneens geen sporen van tabaksbedden gevonden. Echter ten noorden van de paalgaten geeft de veldtekening een langgerekt spoor van bijna 19 m lang en een breedte van iets meer dan 80 cm aan. Het spoor is verder niet beschreven. Ten noorden en ten westen van de structuur is sprake van nog een aantal onduidelijke, langwerpige sporen zonder nadere beschrijving. Ze zijn maximaal 1 m breed, 4,5 m en 10,50 m lang en zijn op de veldtekening als ‘recent’ gekwalificeerd. Het is mogelijk dat het restanten van tabaksbedden zijn. Ten zuiden van de paalsporen heeft een sloot gelopen. Ook deze sloot is niet nader onderzocht.

Ruim 250 paalsporen vormen samen een zeer complex geheel dat van zuidwest naar noordoost dwars over het perceel ligt en tot op het naastgelegen perceel (266) strekt. De totale lengte van de palencluster bedraagt 57,50 m terwijl de breedte iets meer dan 13 m is. Het bleek mogelijk in deze palenbrij drie verschillende schuren te herkennen, die ná elkaar in gebruik zijn geweest. De paalsporen, die bij de afzonderlijke schuren horen, oversnijden elkaar nergens, zodat niet duidelijk is hoe de schuren elkaar opvolgen en welke schuur de oudste of de jongste is. Deze schuren zijn als enige van alle aangetroffen tabaksschuren in Wieken-Vinkenhoef wél volledig gedocumenteerd omdat vrijwel álle paalsporen zijn gecoupeerd en onderzocht.

afbeelding 50, plattegrond van tabaksschuur 9. De kuilen hadden een diepte van 36 tot 96 cm.

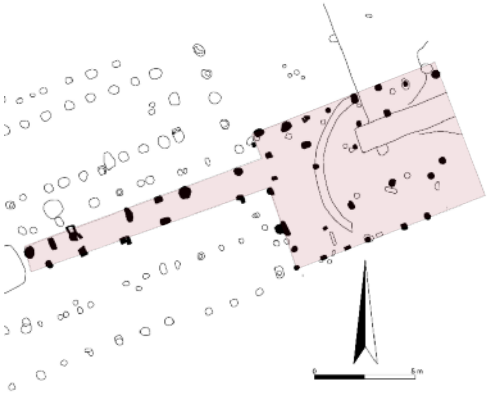

afbeelding 51 (geheel rechts), plattegrond van tabaksschuur 10. De kuilen hadden een diepte van 24 tot 76 cm.

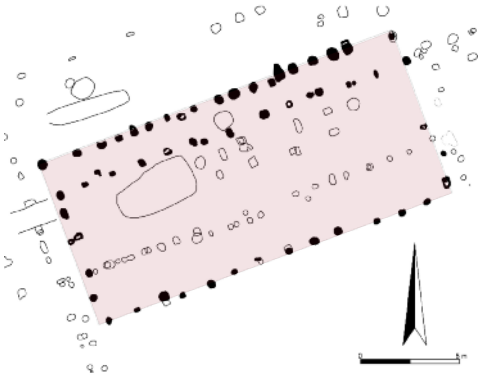

Daar schuur 10 met de zuidwand en middenrij praktisch in het verlengde van schuur 9 ligt, zou schuur 10 ook een latere verlenging van schuur 9 kunnen zijn, waarbij de twee rijen extra palen ten westen van schuur 9 hun functie verloren en zijn verwijderd. Het verschil in breedte en in plattegrondvorm (symmetrisch - asymmetrisch) doet echter vermoeden dat het eerder een aparte tabaksschuur betreft, dan een aanbouw. Als het hier om een aangebouwde *tabakkerswoning* zou gaan, zou het aardewerk uit de paalsporen van de aanbouw naar verwachting duidelijk afwijkend moeten zijn van het materiaal uit de sporen van de tabaksschuur. Dat is echter niet het geval. Vooralsnog houden we het dus maar op twee afzonderlijke schuren.

Tabaksschuur 9 op perceel 274

In het oostelijke deel van de palencluster is een schuur te zien met een breedte van iets meer dan 7 m en een lengte van minimaal 10 m (de plaats van de beide korte gevels is onduidelijk) waarbij sprake lijkt van twee rijen wandstijlen met daarbinnen *drie* rijen binnenstijlen; twee in het noorden en een enkele rij in het zuiden. De twee noordelijke rijen lijken nog ruim 11 m buiten de schuur in westelijke richting door te lopen. De reden hiervoor is niet duidelijk maar dit verschijnsel doet zich ook bij enkele andere schuren voor. Al met al is de structuur niet bevredigend, maar wel duidelijk te onderscheiden doordat de diepte van de paalsporen gemiddeld meer is dan bij de andere schuren, waarbij die van de wandstijlen gemiddeld weer dieper zijn dan de sporen van de binnenstijlen.

Datering tabaksschuur 9

Het aardewerk dat in de paalsporen is aangetroffen dateert de schuur in de 17de of 18de eeuw. In de 18de of 19de eeuw (maar vóór 1824) is de schuur buiten gebruik geraakt.

Tabaksschuur 10 op perceel 274

Direct ten westen van de vorige is een 19 m lange schuur aangetroffen met een zeer *asymmetrische* plattegrond bestaande uit drie rijen paalsporen, waarvan de middelste rij zich op 6,85 m afstand van de zuidelijke rij bevond en 1,50 m uit de noordelijke. Er is dus duidelijk sprake van een asymmetrisch gebouw; waarbij de gebintstijlen in de twee zuidelijkste rijen (met de diepere paalsporen) stonden en deze enkel aan de noordzijde van een rij (met de minder diepe sporen) wandstijlen was voorzien. De noklijn lag midden tussen de gebintstijlen zodat het dakvlak aan de noordzijde groter was omdat het doorloopt tot aan de wandstijlen.

Datering tabaksschuur 10

Het materiaal dat in de paalsporen is aangetroffen, bestaat voornamelijk uit aardewerk dat tot in de 19de eeuw gedateerd kan worden. Op basis van deze vondsten is geen nadere datering dan dat de schuur mogelijk uit de 17de eeuw dateert en tot in de 19de eeuw heeft gestaan.

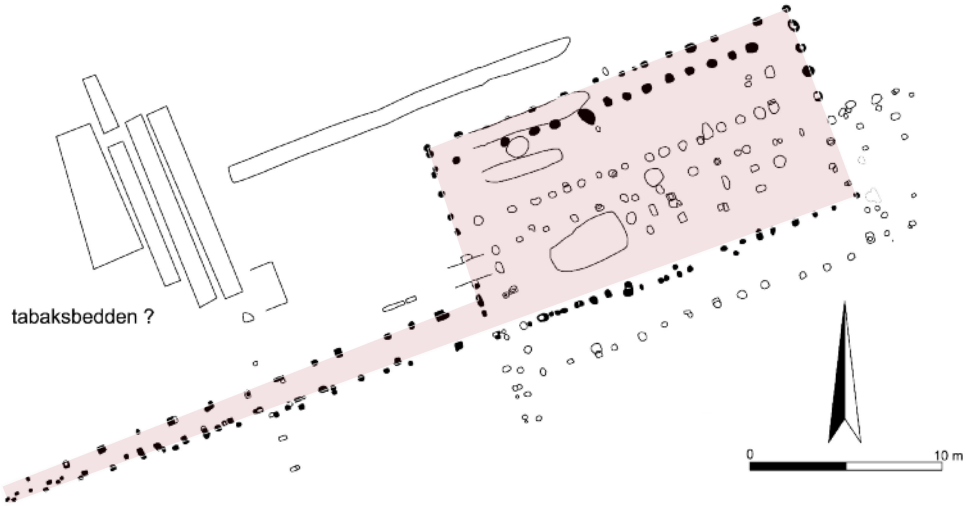

afbeelding 52, plattegrond van tabaksschuur 11. De diepten van de gecoupeerde paalsporen van de schuur lagen 16 tot 58 cm onder het aangelegde vlak, die van de lange uitbouw waren 4 tot 36 cm diep.

Tabaksschuur 11 op perceel 274

Deze schuur betreft een schaalvergroting ten opzichte van de andere twee schuren op dit perceel. Er heeft één grotere schuur gestaan op dezelfde plek maar dan iets naar het noordwesten. De opbouw is gelijk aan schuur 10 - wederom asymmetrisch - maar de breedte bedraagt nu ongeveer 10 m en de lengte iets meer dan 20 m. De palen zijn minder diep ingegraven dan bij de schuren 9 en 10. Aan de zuidwest-hoek van de tabaksschuur bevindt zich een langwerpige uitbouw. De lijn van de zuidelijke lange gevel is met bijna 27 m verlengd (de lijn heeft een lichte afwijking in noordelijke richting en vanaf het verste punt loopt een rij paalsporen terug naar de schuur. Bij de schuur liggen beide rijen een kleine 2 m uit elkaar. De diepte van deze paalsporen varieert van 10 tot 40 cm onder het aangelegde vlak, waarbij gemiddeld de minder diepe sporen zich het verst van de schuur bevinden. De functie van deze constructie is aan de paalsporen niet af te lezen.

Datering tabaksschuur 11

Het in de paalsporen van de schuur aangetroffen aardewerk bestaat vooral uit roodbakkend materiaal dat in de 16de tot de 19de eeuw is te dateren. Uit de sporen van de smalle uitbouw zijn eveneens relatief veel roodbakkende scherven geborgen, met eenzelfde datering. Ook is een fragment van een ruiterspoor uit de 15de tot de 18de eeuw geborgen. Tenslotte werden fragmenten van bakstenen, dakpannen en spijkers gevonden. Op basis van de vondsten is de schuur tot in de 19de eeuw in gebruik geweest. Hij komt echter niet voor op Slits kaart uit 1824.

Opeenvolging van de schuren 9, 10 en 11

Tabaksschuur 11 kan volgens het uit de paalsporen afkomstige aardewerk als de jongste structuur worden opgevat. De voor-afgaande opeenvolging van de schuren 9 en 10 (voor zover zij niet gelijktijdig zijn geweest) is aan de hand van het archeologische materiaal niet aan te geven. Uit dit onder-zoek blijkt echter dat de plattegrondsvorm van schuur 9 ouder is dan die van 10 en 11.

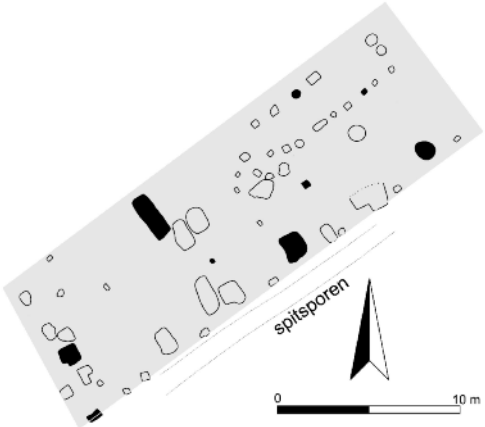

afbeelding 53, plattegrond van tabaksschuur 12. De diepten van de gecoupeerde paalsporen wisselden tussen 5 en 70 cm onder het aangelegde vlak.

Tabakscultuur op perceel 326

In het noorden van perceel 326 werden langs de Hogeweg resten van tabaksbedden en paalsporen van een schuur aangetroffen. De tabaksbedden bevonden zich ten zuiden van de schuur en lagen ongeveer van noord naar zuid, evenwijdig aan de percelering. De sporen hadden een lengte van 12,75 en waren maximaal 50 cm breed.

Tabaksschuur 12 op perceel 326

De plattegrond van schuur 12 is vergelijkbaar met die van tabaksschuur 8 en besloeg een oppervlak van 24 m bij 7,80 m. Dit betrof niet de complete schuur; de noordelijke wand en de beide korte gevels waren niet goed te localiseren. De zuidelijke wand bestond uit een aantal grote sporen met daartussen een kleinere. Binnen de schuur zijn sporen ontdekt die mogelijk iets van doen hebben met een tussenwand. Direct langs de zuidwand werd een baan met spitsporen aangetroffen (onderkant greppel?).

Datering tabaksschuur 12 en bedden

Het vondstmateriaal dateert de tabakscultuur op dit perceel tot in de 19de eeuw. De schuur staat daarbij ook op de kaart uit 1824.

Tabakscultuur op perceel 280

Op perceel 280, halverwege de percelen 274 en 289, zijn de sporen van 5 tabaksschuren gevonden met ten zuiden daarvan de resten van tabaksbedden en ten noorden daarvan een sloot. Ook hier konden niet álle sporen gedocumenteerd worden. De onderzochte paalsporen hadden een diepte die varieerde tussen 20 en 60 cm onder het aangelegde opgravingsvlak. De sporen van de schuren lagen door elkaar en konden pas na enig gepuzzel onderscheiden worden. De overlap geeft aan dat geen van de schuren gelijktijdig hebben kunnen bestaan. De puzzel werd bemoeilijkt doordat veel paalsporen weggegraven bleken te zijn tijdens de recente sloop van een vervallen schuur. Ook geldt voor de oudere schuren dat deze niet alleen door de recente sloop maar ook door de bouw van jongere tabaksschuren op dezelfde locatie verstoord zijn geraakt.

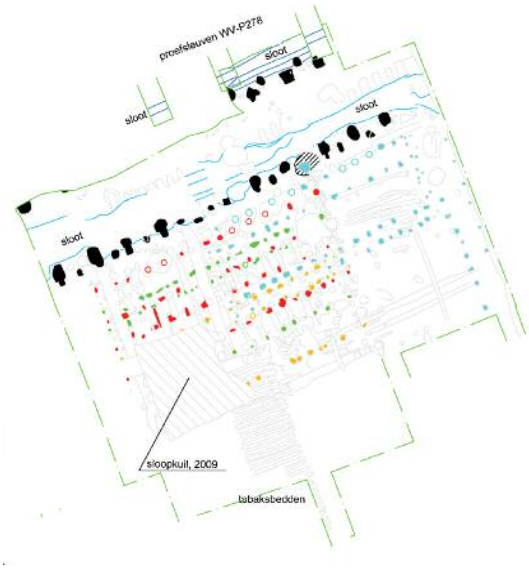

afbeelding 54, de sporen van tabakscultuur op perceel 280 met tussen de tabaksbedden en de paalgaten behorende bij de schuren 13 (rood), 14 (blauw), 15 (groen), 16 (geel) en 17 (zwart).

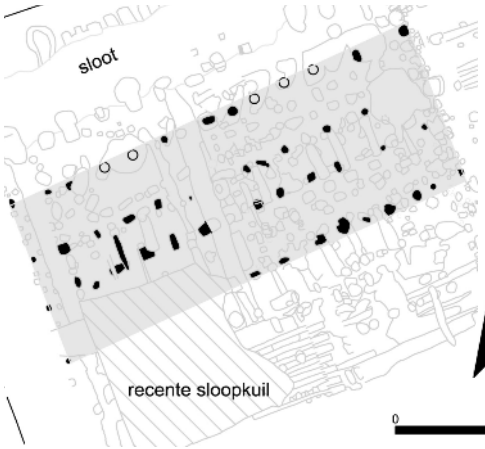

afbeelding 55, plattegrond van tabaksschuur 13.

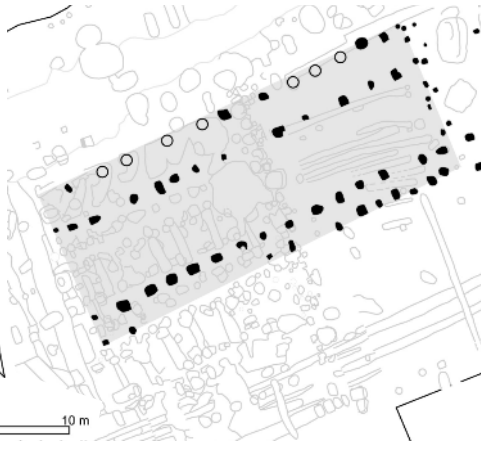

afbeelding 56, plattegrond van tabaksschuur 14.

Tabaksschuur 13 op perceel 280
Deze schuur lag, eveneens de andere, dwars over het perceel met een oriëntatie van zuidwest naar noordoost. De vorm is dezelfde als eerder was aangetroffen bij de schuren 1 tot en met 4, 6,7 en 9, namelijk twee rijen sporen van de binnenstijlen en twee rijen van de wandstijlen. De afstand tussen de rijen binnenstijlen bedroeg 2 m terwijl de rijen wandstijlen hier gemiddeld 3,35 m buiten lagen. De breedte van de schuur bedroeg 8,70 m en de lengte 24 m.

Datering tabaksschuur 13
Uit de sporen van deze tabaksschuur is geen dateerbaar materiaal afkomstig. De gegevens uit de opgraving suggereren echter dat deze schuur de oudste van de vijf schuren op dit perceel is.

Tabaksschuur 14 op perceel 280
De paalsporen van deze schuur bevonden zich tegen de oostelijke grens van het perceel aan, voor een groot deel buiten de sporenconcentratie van de andere schuren. Het gebouw had een lengte van 22 m en een breedte van 8,30 m. De plattegrond was opvallend anders dan die van alle hiervoor beschreven tabaksschuren: hoewel deze schuur ook twee rijen binnenstijlen en twee rijen wandstijlen had, lagen de binnenstijlen opvallend ver uit elkaar: 4,75 m. De sporen van de noordelijke wand bevonden zich 2,20 m buiten de rij van de binnenstijlen, terwijl de zuidelijke wand slechts 1,35 m bij de binnenstijlen vandaan stond. In tegenstelling tot de gebruikelijke symmetrische ligging van de sporen bij de schuren met 4 stijlrijen, is hier sprake van duidelijke *asymmetrie*.

Bij de oostelijke korte gevel bevonden zich 2 rijen paalsporen die loodrecht op de richting van het gebouw stonden. De rijen liepen langs de perceelsloot nog minstens 10 m door in zuidoostelijke richting met een onderlinge afstand van circa 2,25 m.

Datering tabaksschuur 14
Het spaarzame dateerbare vondstmateriaal uit de paalkuilen dateert deze schuur in de (laat?)17de - 19de eeuw.

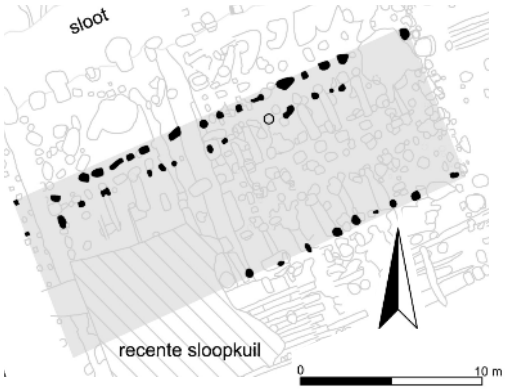

afbeelding 57, plattegrond van tabaksschuur 15.

Tabaksschuren 15 en 16 op perceel 280
Iets ten zuiden van schuur 13 - en deels op dezelfde plek - zijn twee vrijwel identieke schuren aangetroffen. De plattegronden zijn asymmetrisch met slechts één excentrisch gelegen rij binnenstijlen. Bij schuur 15 lag deze 1,45 m van de noordelijke wand en bij schuur 16 1,65 m. Beide schuren hadden dezelfde lengte (24 m), schuur 16 was echter smaller (7,55 m) dan schuur 15 (8,85 m).

Datering tabaksschuren 15 en 16
Vondsten in de sporen dateren deze beide schuren in de 17de / 18de eeuw. Ze kunnen hier echter, gezien de overlap, niet gelijktijdig hebben gestaan.

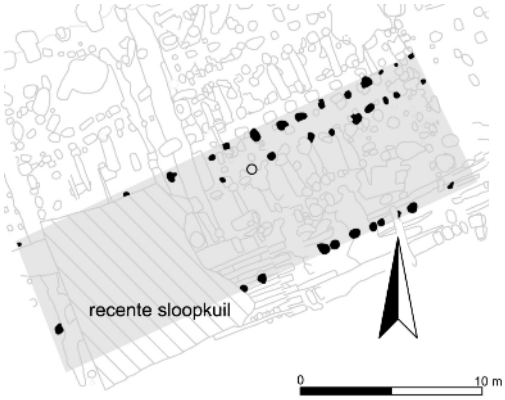

afbeelding 58, plattegrond van tabaksschuur 16.

Tabaksschuur 17 op perceel 280
De sporen van deze schuur zijn door tijdgebrek slechts voor de helft vrij gelegd en onderzocht. Het was echter voldoende om de opbouw van de schuur vast te kunnen stellen. Waren de overige schuren op dit perceel opgebouwd met houten palen voor de wand- en binnenstijlen, voor de bouw van deze schuur zijn bakstenen en houten stijlen gebruikt. Op regelmatige afstanden werden grote kuilen teruggevonden die veel baksteenpuin bevatten. In sommige sporen bevonden zich nog resten (tot 3 lagen) van gemetselde bakstenen poeren die 55 bij 55 cm groot waren. Het formaat van de (rode) bakstenen bedroeg 18,6 x 9 x 3,6 cm. In de grote sporen van deze structuur stonden dus bakstenen poeren. Het zijn slechts de funderingen; hierop moeten bovengronds houten stijlen gedacht worden. Tussen de poeren, en enigszins buitenwaarts, bevonden zich paalsporen waarin houten wandstijlen hebben gestaan. We kunnen dus haast wel spreken van binnenstijlen op poeren die zeer dicht tegen de wand stonden.

In veel sporen kwamen fragmenten van rode dakpannen tevoorschijn en ook de sloot langs de noordelijke wand zat vol met dakpanfragmenten. Het materiaal van de dakbedekking is daarmee dus eenduidig.

De plattegrond van de schuur is vrijwel identiek aan de plattegrond van schuur 8 die een lengte van (slechts?) 35 m had. De lengte van schuur 17 is op grond van de vrijgelegde sporen niet te bepalen. Als we echter de ingetekende tabaksschuren op de kaart van Slits uit 1832 over de aangetroffen

afbeelding 59, plattegrond van tabaksschuur 17.

plattegrond projecteren is de overeenkomst treffend. De schuur op de kaart hoeft slechts iets (circa 2,40 m) opgeschoven te worden om bijna naadloos over de plattegrond te passen. De schuur had dan een lengte van ongeveer 64 m en, volgens de paalsporen, een breedte van 10 m. Vooralsnog is dit de grootste tabaksschuur die hier is opgegraven.

Waterput bij tabaksschuur 17

Opvallend is dat ook deze schuur inpandig een waterput had op dezelfde plaats als schuur 8: tussen de derde en vierde poer gerekend vanaf de zuidwesthoek van de schuur en praktisch tegen de wand aan. Met het vondstmateriaal is niet goed aan te tonen dat putten en schuren gelijktijdig waren, dezelfde locatie binnen beide schuren is echter wél een argument vóór gelijktijdigheid.

De bakstenen put bij schuur 17 was tot 1,25 m onder het vlak uitgebroken en dichtgestort. De putwand was op 2,10 m (1,37 m + N.A.P.) onder het vlak gefundeerd op een houten krans bestaande uit planken. Onder in de put werden stukjes mos aangetroffen die dienden als filter voor het water. De putwand was opgebouwd met rode bakstenen met een formaat van 16,3 x 8,3 x 4 cm, die naar binnen gericht taps toeliepen zodat ze goed in de ronde wand pasten. In de vulling zat een pijpfragment uit 1690-1740.

Datering tabaksschuur 17

Vondsten dateren het gebruik van deze schuur in de (17de?)18de eeuw en gezien het voorkomen ervan op de kaart van Slits is deze tot ná 1824 in gebruik geweest.

Aanbouw bij schuur 17

Volgens de kaart van Slits heeft de tabaksschuur een grote aanbouw in het zuiden gehad. De westgevel hiervan bevind zich precies op de plaats waar tijdens het veldwerk een greppel is geconstateerd. De greppel heeft de sporen van de westelijke korte gevels van de schuren 13, 15 en 16 verstoord (en is dus jonger). Halverwege de

afbeelding 60, uitsnede uit sectie A01 van het kadastrale minutenplan van Slits uit 1824 met daarop schuur 17.

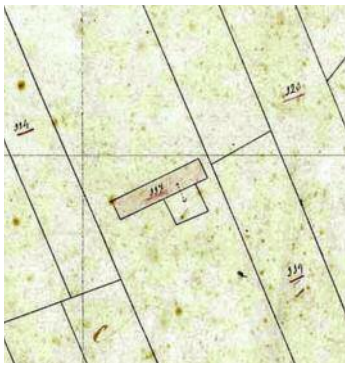

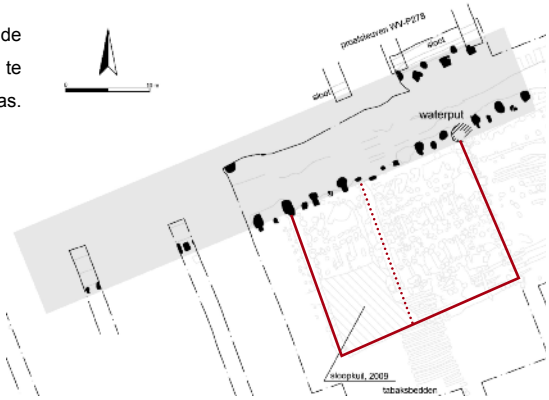

afbeelding 61, de aanbouw behorende bij schuur 17 zoals deze in de sporen te herkennen was.

geprojecteerde aanbouw is een tweede greppel aangetroffen die ook de sporen van de andere schuren doorsneed. Mogelijk betreffen het funderingssleuven van bakstenen muren. Elders binnen de geprojecteerde aanbouw zijn geen greppels aangetroffen. De oostelijke gevel van de aanbouw bevindt zich vrijwel op dezelfde plaats als de korte gevels van de schuren 13, 15 en 16. Hier zijn geen greppels aangetroffen, maar wel veel paalsporen; meer dan bij de gevels van voorgenoemde schuren horen. We kunnen hieruit de gevolgtrekking maken dat de aanbouw met bakstenen muren en met houten palen was opgericht. De aanbouw mat 23 bij 18,80 m.

De grote tabaksschuur had volgens de sporen geen bakstenen poer bij het midden van de aanbouw. De plaats werd ingenomen door paalsporen van houten stijlen. Mogelijk heeft hier een doorgang tussen beide gebouwen gezeten. Temeer omdat juist hier in de aanbouw een funderingssleuf (voor een tussenmuur) lag. Tabaksschuur en aanbouw moeten dan gelijktijdig zijn geweest. We vermoeden dat deze aanbouw als woning gefungeerd heeft.

Sloten

De tabaksschuren 13 tot en met 16 stonden met de noordelijke wand langs een sloot. Volgens de aangetroffen sporen was deze, inclusief oeverzones, 3,75 m breed en liep van noordoost naar zuidwest door het perceel. De sloot was ook op andere percelen aanwezig en in een later stadium wordt deze sloot uitgebreider behandeld. Vóórdat de tabaksschuur 17 werd gebouwd, is de sloot echter gedempt omdat het gebouw bovenop de sloot stond. Langs de noordkant van de schuur werd een nieuwe, smallere sloot gegraven, die na de sloop van de schuur dichtgestort werd met o.m. puin van dakpannen.

Datering sloten

Er zijn bij deze opgraving geen vondsten in de brede sloot aangetroffen, elders bevatte deze materiaal uit de periode 16de/17de tot 19de/20ste eeuw. De smallere sloot, waarin geen aardewerk is gevonden, verloor haar functie ná de sloop van schuur 17.

Tabaksbedden op perceel 280

De sporen van tabaksbedden lagen ten zuiden van de sporen van de tabaksschuren. Alleen de paalsporen van schuur 16 en de uitbouw van 17 lagen tussen en staken door de bedden zodat we mogen aannemen dat deze bedden niet bij deze schuren horen. Die schuren waren dus recenter dan de bedden.

Datering tabaksbedden.

De bedden zijn niet nader onderzocht. Een datering op basis van vondstmateriaal is er dus niet. De bedden horen bij schuur 13, 14, of 15 en niet bij de schuren 16 en 17.

Overige locaties met tabaksbedden

Op een aantal locaties zijn sporen van tabaksbedden aangetroffen, zonder tabaksschuren in de onmiddellijke omgeving:

Tabaksbedden op perceel 262

Op het meest westelijke perceel van het onderzoeksgebied, ten noorden van de Hogeweg, zijn in de proefsleuven resten van tabaksbedden aangesneden. De oost-west georiënteerde bedden strekten zich over een afstand van 35 m uit. De breedte van de sporen was circa 70 cm. De lengte is niet bekend daar het onderzoek zich beperkte tot de proefsleuven. Uit de sporen zijn een randfragment van een bord van industrieel witbakkend aardewerk uit de 19de eeuw, 5 roodbakkende fragmenten uit de 17de/18de eeuw, een pijpfragment en een stuk baksteen geborgen. De bedden zijn waarschijnlijk in de 19de eeuw verlaten.

Tabaksbedden op perceel 687

Op perceel 687 zijn nabij de Lageweg tijdens een proefsleuvenonderzoek tabaksbedden aangetroffen. De oost-west georiënteerde sporen zijn ingemeten maar niet onderzocht. Ze hadden een breedte van 60 tot 90 cm.

Tabaksbedden op perceel 354

In het oosten van het onderzoeksgebied Wieken-Vinkenhoef zijn op perceel 354, gedurende een proefonderzoek, de resten van tabaksbedden aangesneden. De sporen lagen zowel noord-zuid als oost-west gericht en hadden een lengte van 4,50 m. De 60 tot 70 cm brede resten zijn niet nader onderzocht omdat het onderzoek op dit perceel beperkt bleef tot de aanleg van proefsleuven.

Tabaksbedden op perceel 576

Tenslotte werden, ten zuidwesten van de tabaksschuren op perceel 289, sporen van bedden aangetroffen op het aangrenzende perceel 576 in het westen. Het betroffen de westelijke uiteinden van bedden die hebben doorgelopen tot in perceel 289 maar zijn hier niet herkend in de meest westelijke proefsleuf. De bedden sluiten echter wel aan op de meest zuidelijken van de oost-west gerichte bedden van de (tweede?) fase in de tabaksbedden. De huidige perceelsloot is hier een verstorende factor maar dit betekent wel dat deze perceelsloot van recentere datum is dan de tabakscultuur; dus 19de eeuw of zelfs 20ste eeuw.

afbeelding 62, bodemopbouw zoals die binnen het onderzoeksgebied (en in de wijde omgeving binnen het dekzandgebied) veel is aangetroffen.

Bodemopbouw

Het onderzoeksgebied heeft dezelfde bodemopbouw, zoals we die binnen het gehele dekzandgebied in de wijde omgeven aantreffen: een recente bouwvoor (de circa 35 cm dikke donkere, humeuze bovengrond onder de grasmat) direct op het onderliggende gele, jonge dekzand met een scherpe, onregelmatige grens. Slecht zeer plaatselijk binnen het onderzoeksgebied (bijvoorbeeld ten noorden van de Hogeweg) bevond zich onder de bouwvoor een maximaal 15 cm dikke, subrecente akkerlaag van grijsbruin, licht lemige zand met ploegvoren. Het onderliggende (jonge) dekzand is nagenoeg overal afgetopt (de bovenkant is tot enige diepte weg gegraven) waardoor van een natuurlijke bodemopbouw niets meer over is. De aftopping heeft er ook voor gezorgd dat van een archeologische laag - een akkerlaag of oud leefniveau - zelden iets is overgebleven, en alleen de onderste delen van de diepere sporen (bijvoorbeeld paalsporen, sloten en kuilen) bewaard zijn gebleven. Om de aanwezigheid van archeologie binnen het dekzandgebied vast te stellen, heeft een vooronderzoek middels boringen wegens het ontbreken van een archeologische laag vrijwel geen enkele zin. Vooronderzoek middels proefsleuven (IVO-P) geniet wegens de hogere trefkans op sporen hier de voorkeur.

Analyse

Ron Hulst & Timo d'Hollosy

De sporen die met de tabaksteelt samenhangen, verdienen een nadere analyse.

Tabaksbedden

Op veertien locaties binnen het onderzoeksgebied zijn resten van tabaksbedden aangetroffen. Op enkele percelen werden sporen van deze tabaksbedden aangetroffen zonder sporen van bijhorende schuren en ook zijn sporen van schuren gevonden zonder de resten van tabaksbedden in de onmiddellijke omgeving. In het begin van het project zijn de bedden overigens niet als zodanig herkent en is veelal verdiept tot ónder het niveau van de bedden. Ook is het zeer aannemelijk dat veel tabaksbedden minder diep waren aangelegd (dus niet tot ín het dekzand) en daarmee in de opgraving niet zichtbaar waren. Daarbij komt dat vele resten door recente ploegwerkzaamheden geheel zijn verdwenen. We mogen wel aannemen dat er meer tabaksbedden aanwezig zijn geweest dan die archeologisch zijn terug gevonden. De meeste bedden waren 60 tot 80 cm breed (minimaal 45, maximaal 90) en 4,5 tot 12,5 meter lang.

De oriëntatie van de bedden was noord-zuid of oost-west, enkel op perceel 326 lagen ze parallel aan de perceelsgrenzen, dat wil zeggen: noordwest-zuidoost gericht.

Van de plantages zijn enkel de diepere spitsporen in de ondergrond bewaard gebleven; sporen van de hagen rond de bedden zijn bijvoorbeeld geheel niet teruggevonden (of zijn niet herkend).
De grootste 'plantage' is aangetroffen op perceel 289, daar lagen vier banen met bedden over een lengte van 60 m.

Tabaksschuren

Van de zeventien aangetroffen schuren waren enkel de paalgaten - de kuilen waarin houten palen hebben gestaan - als donkere verkleuringen in het opgravingsvlak te zien. De plattegronden van deze schuren tonen dat er kleine, simpele structuren en grote complexe structuren voorkwamen. Vooralsnog kunnen de plattegronden verdeeld worden in drie groepen. De eerste groep bestaat uit een achttal *drie-beukige* schuren (groep A), de tweede omvat vier *twee-beukige* plattegronden (groep B) en de groep *één-beukige* schuren heeft vier vertegenwoordigers (groep C). De plattegrond van schuur 14 past als enige niet goed in één van deze groepenindeling.

Tabaksbedden

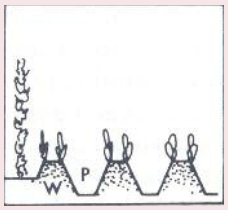

afbeelding 63, schematische weergave van tabaksakkers met heg, wallen en paden (naar een tekening van Jan Bieleman).

De aangetroffen sporen van tabaksbedden zijn niet de eigenlijke tabaksbedden zélf, maar banen van spitsporen. Deze duiden op het opspitten van grond tijdens de aanleg van de (verhoogde) bedden. Min of meer boven de banen met spitsporen bevond zich de looppaden tussen de bedden. De feitelijke tabaksbedden lagen tússen de looppaden (en dus de aangetroffen banen met spitsporen) als wallen om ervoor te zorgen dat de tabaksplanten droog bleven. Als we hier spreken over de 'aangetroffen resten of sporen van *(tabaks)bedden*', dan worden eigenlijk de resten van deze banen met spitsporen bedoeld en dus niet de bedden zelf.

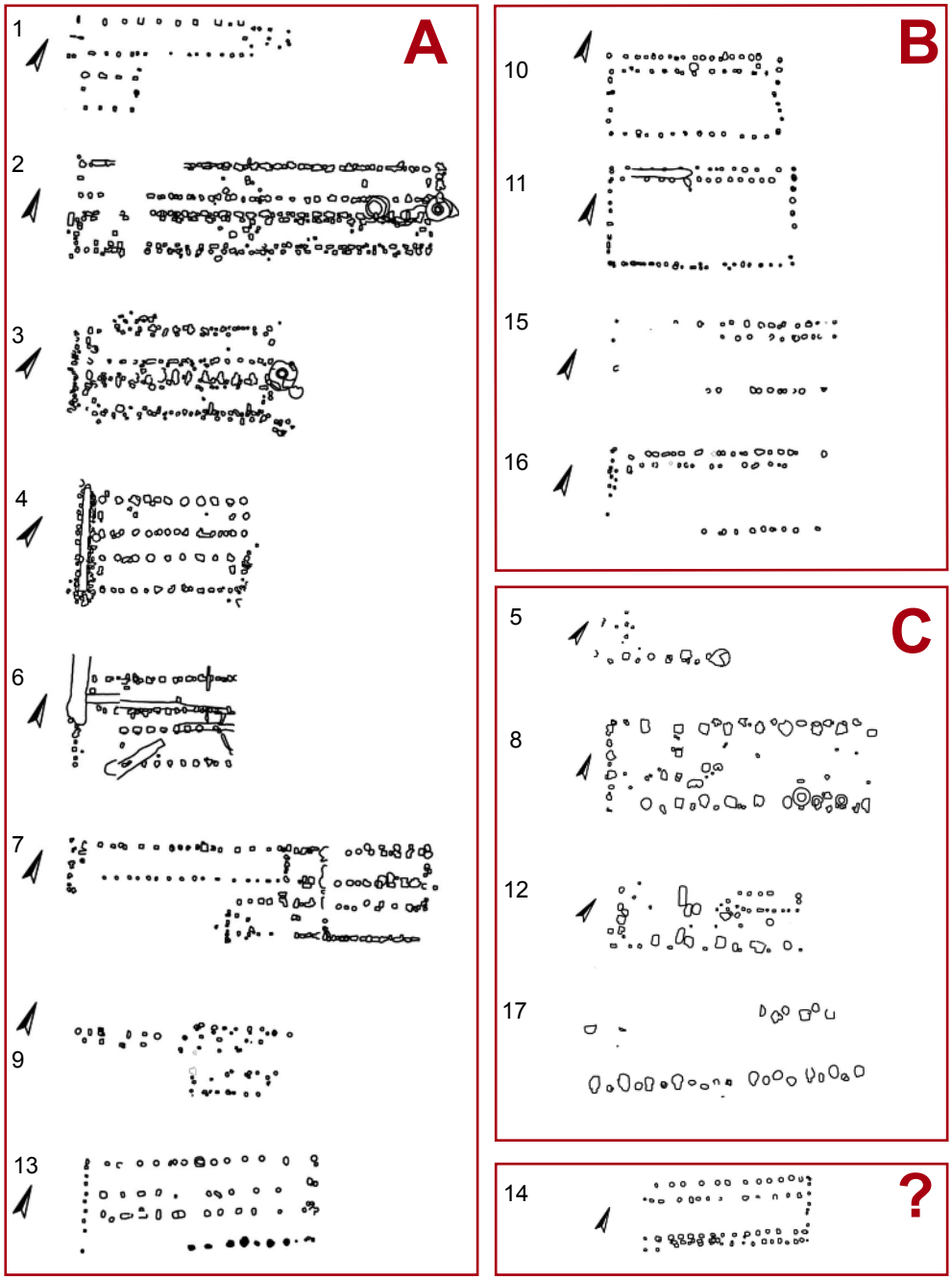

afbeelding 64, de drie groepen van overeenkomstige plattegronden van de opgegraven tabaksschuren in Wieken-Vinkenhoef en de plattegrond die afwijkt.

0 20 m

afbeelding 65, plattegrond en reconstructietekening van een drie-beukige tabaksschuur uit groep A in doorsnede, met twee binnen- en twee buitenstijlen (op basis van schuur 3).

afbeelding 66 (rechts), plattegrond en reconstructietekening van een twee-beukige, asymmetrische tabaksschuur uit groep B in doorsnede, met een hoofdstijl en één wandstijlen (op basis van schuur 10).

De paalsporen van de binnen- en wandstijlen zijn bij de groepen A en B over het algemeen diep ingegraven, soms tot meer dan 80 cm beneden het aangelegde vlak, dat ongeveer 40 cm onder het huidige maaiveld lag. De hoogte van het maaiveld ten tijde van de tabaksschuren kennen we niet, maar het is aannemelijk dat de stijlen tot meer dan 1 m onder het toenmalige oppervlak waren ingegraven.

Groep A - drie-beukige tabaksschuren

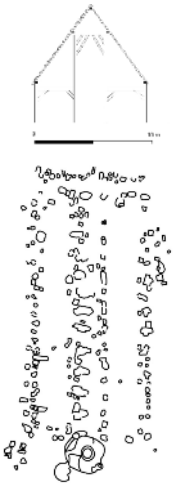

De plattegronden in deze groep (schuren 1, 2, 3, 4, 6, 7, 9 en 13) kenmerken zich door de vier parallelle rijen paalsporen; twee rijen van de stijlen van de beide buitenwanden en daarbinnen twee rijen van de binnenstijlen. De schuren zijn daarmee *drie-beukig*; ze hebben één smalle centrale ruimte en twee bredere zijbeuken.
De breedte van de gebouwen lag tussen 9 en 10 m, waarbij de breedte van de centrale hoofdbeuk (de afstand tussen de beide rijen binnenstijlen) varieerde tussen 2,40 en 3 m en die van de zijruimten tussen de 3,15 en 3,75 m. De lengte varieerde tussen bijna 10 m tot bijna 40 m, waarbij moet worden opgemerkt dat slechts twee plattegronden van deze groep compleet zijn aangetroffen (schuur 2 en 3). Van de overige is niet zeker of de beide kopgevels zijn opgegraven. De plattegrond van schuur 4 heeft in de zijruimte echter extra paalsporen, die aannemelijk maken dat deze plattegrond wellicht wél compleet is vrij gelegd en ook schuur 7 heeft sporen die doen vermoeden dat het gebouw niet veel langer is geweest. De beide complete plattegronden laten aan de oostzijde een waterput zien.

Schuur 1 heeft alle kenmerken van deze groep maar is erg kort en bezit een lange, smalle uitbouw van de noordelijke zijruimte naar het oosten. De schuren 7 en 9 hebben ook een uitbouw, maar nu aan de westkant.

Groep B - twee-beukige tabaksschuren

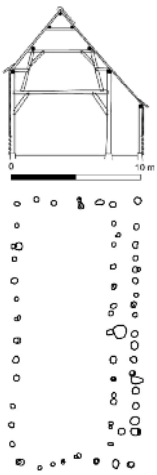

Deze groep bevat vier exemplaren (schuren 10 en 11, 15 en 16). Het zijn de vier plattegronden met drie palenrijen van twee-beukige, asymmetrische schuren. De zuidelijke wanden zijn waarschijnlijk hoog opgebouwd geweest met wat in feite *binnen*-stijlen zijn. De andere rij binnenstijlen stonden op een afstand van 6 tot ruim 7 m naar het noorden. Niet ver van deze rij bevonden zich de sporen van een rij wandstijlen. De schuren hadden een brede hoofdbeuk met één smalle zijbeuk aan de noordzijde. Een zuidelijke zijruimte (of zijbeuk) ontbrak. De breedte van de gebouwen lag tussen 8,75 en 10 m, de lengte op 19 tot ruim 20 meter

De noklijn bevond zich waarschijnlijk in het midden van de hoofdbeuk, waarbij het dak aan één zijde heeft doorgelopen tot aan de rij wandstijlen, zodat een asymmetrisch dak ontstond met het grootste dakvlak aan de noordzijde. De paalsporen van alle stijlen lagen relatief dicht bij elkaar, van 0,80 tot 1,50 m en soms meer. Er zijn hier geen waterputten aangetroffen.

Blijkbaar kan bij dit type schuren ook een lange smalle uitbouw voorkomen; zoals schuur 11 ons toont. Hierbij moet opgemerkt worden dat de uitbouw niet aan een zijbeuk grenst, maar zich aan de zijbeukloze zuidzijde bevond.

Groep C - één-beukige tabaksschuren

Het meest complete voorbeeld van deze groep betreft de plattegrond van schuur 8. Het gebouw heeft een breedte van circa 11 meter en een lengte van zeker 35 m (de oostelijke zijgevel lag vermoedelijk nét buiten de opgravingsput). De drie andere schuren (5, 12 en 17) zijn zeer onvolledig vrijgelegd maar tonen dezelfde kenmerken. Er is bij dit type alleen sprake van wandstijlen; sporen van binnenstijlen ontbreken vrijwel geheel. De paalsporen van de schuren in deze groep zijn veel groter dan de sporen in groep A en B maar zijn gemiddeld minder diep (maximaal 70 cm onder het archeologische vlak). Ze bevatten ook meer baksteen- en dakpanfragmenten.
De grote paalsporen liggen ver uit elkaar; van circa 3,30 m tot 4,50 m (soms meer). Opvallend is dat zich hiertussen kleinere en minder diepstekende paalsporen bevinden. Deze kleine sporen liggen iets buiten de lijn van de grote paalsporen. In de grote sporen hebben, gezien de vele aangetroffen baksteenfragmenten, poeren van baksteen gestaan waarop de houten stijlen van het gebouw rustten. In de kleinere en minder diepe sporen hebben houten palen gestaan. Deze hebben een onbekende functie, als ze al tot de structuren gerekend kunnen worden. De drie plattegronden bezitten in het westelijke deel sporen die kunnen duiden op een (scheidings)wand.

Overgangsfase A-B?

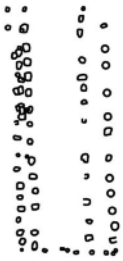

Nu blijft één schuur (14) over. Zoals in groep A bezat deze twee rijen middenstijlen maar die stonden veel verder uit elkaar. Ze naderden beide de wanden maar stonden daar op ongelijke afstanden vanaf. Dit had tot gevolg dat de bouw van de schuur enigszins asymmetrisch was en dit is juist weer een kenmerk van groep B. Mogelijk is deze schuur een ontwikkeling vanuit de schuren van groep A naar die van groep B. Definitieve uitspraken aangaande een overgangsfase mogen echter op grond van één goed voorbeeld niet gedaan worden.

Datering en chronologie van de groepen

Op basis van de archeologische resten zijn de schuren slecht te dateren. Toch lijkt het erop dat groep A de oudste schuren bevat; deze komen vanaf de 17de eeuw voor, tot in de 19de eeuw, enkele lijken al in de 18de eeuw te zijn verlaten. Groep B bevat voornamelijk vondstmateriaal uit de 18de tot 19de eeuw. Groep C lijkt de jongste schuren te bevatten, uit de (late) 18de en de 19de eeuw. De vier plattegronden van groep C liggen overigens exact op de plaatsen waar in het minuutplan van Slits uit 1824 schuren staan getekend.[20] Deze schuren waren in 1824 dus nog aanwezig, in tegenstelling tot de tabaksschuren van groep A en B die niet op de kaart voorkomen. Voorzichtig stellen we dat de schuren van groep A in de 17de en 18de eeuw voorkwamen, die van groep C vanaf de (late) 18de eeuw tot ver in de 19de (of zelfs 20ste) eeuw voorkwamen en die van groep B daar ergens tussen zitten, maar al wel vóór 1824 buiten gebruik en gesloopt waren.

afbeelding 67 (geheel links), plattegrond en reconstructietekening van een één-beukige tabaksschuur uit groep C in doorsnede, met twee buitenstijlen (op basis van schuur 8).

afbeelding 68, plattegrond van de enige tabaksschuur (schuur 14) die niet in één van de drie groepen past. Mogelijk betreft het een overgangstype tussen groep A en groep B.

20 de schuren staan overigens ook nog op een topografische kaart van 1855 maar niet meer op latere kaarten

Oriëntatie van de schuren

Alle schuren vertonen hoge overeenkomst met elkaar daar waar het de oriëntatie betreft: ze liggen allemaal vrijwel van oost-noordoost naar west-zuidwest. De schuren die aan de Lage- of Hogeweg zijn gelegen, zijn parallel aan deze wegen geplaatst. Hier is de weg duidelijk bepalend voor de oriëntatie. De schuren die van de weg af stonden, waren vrijwel haaks op de percelering geplaatst; hier lijkt de percelering dus bepalend. Het is echter ook mogelijk dat deze schuren parallel aan de eerder genoemde sloot/beek zijn gebouwd. De vraag rijst in hoeverre overheersende windrichting, stand ten opzichte van de zon en andere factoren, bijvoorbeeld de richting van de dekzandrug, bepalend zijn geweest bij of meewegen voor de oriëntatie van de schuren. Opvallend is wel dat alle schuren van groep B, de lange dakzijde naar het noordwesten (schaduwzijde) hadden.

Uitbouw bij enkele schuren

Bij een aantal van de schuren uit groep A en bij één uit groep B komt een merkwaardige uitbouw voor. Het lijkt er op dat een zijruimte is verlengd tot ver buiten de eigenlijke schuur. Wat direct opvalt is dat de paalsporen van deze uitbouwsels minder diep zijn dan de overige paalsporen van de schuren. De functie van de uitbouw is niet duidelijk, maar er kan een aantal opties worden genoemd. Ten eerste kan men denken aan ruimten waar werkzaamheden ten behoeve van de tabaksteelt konden worden verricht, zoals het kerven en aan spijlen rijgen van de bladeren etc. Opslag van werktuigen is ook een optie. De lange smalle vorm lijkt hier echter niet de meest praktische voor.

Tabakskisten?

Wellicht hadden de bouwsels van doen met de eerder beschreven *tabakskisten*. Het doorzoeken van de reeds vermelde transportregisters levert 26 treffers op het woord *tabakskist*. In veel gevallen is op tabaksland sprake van een tabaksschuur én van tabakskisten. Er wordt ook melding gemaakt van de omvang (uitgedrukt in *luiken* die bij de kisten horen): *tabakskisten tesamen 20 luiken groot*. Vermelding van tabakskisten tot 50 luiken komen voor en één bron verhaalt over *twee regels tabakskisten* (naast of boven elkaar?). De aparte vermelding van schuren (met vermelding van afmetingen in *vakken*) en de hoeveelheid of omvang (in *luiken*) van de kisten op tabaksland in de registers geeft te denken. Ze waren de moeite waard om vermeld te worden. Hebben de archeologisch aangetroffen sporen van de smalle en lange uitbouwsels soms iets te maken met het opstellen in rijen van tabakskisten (en wellicht boven elkaar?). We kunnen er hier over speculeren, maar het is beter hier een nader onderzoek in te stellen en bij toekomstige opgravingen alert te zijn op sporen van bouwsels aan of nabij tabaksschuren.

Andere verwijzingen in de literatuur of op oude afbeeldingen aangaande vergelijkbare bouwsels nabij tabaksschuren zijn tot nu toe niet gevonden.

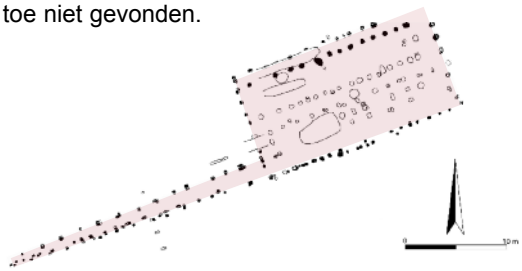

afbeelding 69, plattegrond van tabaksschuur 11 met de opvallende, lange uitbouw aan de westzijde.

Relatie met Slits

De kadastrale kaart van Slits is hier veel benut als ondergrond om de ligging van vooral de 19de eeuwse tabaksschuren uit groep C weer te gegeven. De kaart is primair vervaardigd om het stelsel van belastingheffing efficiënter te laten verlopen. De gegevens van elk perceel werden in de bijbehorende *Oorspronkelijke Aanwijzende Tafels* (OAT) ingeschreven. Deze tafels vermeldden gegevens als perceelnummer, eigenaar met beroep en woonplaats, aard van opstallen, landgebruik, omvang van perceel en uiteraard het belastbaar inkomen. De OAT leert dat Jacoba Barbara Bor uit Amersfoort eigenares was van het perceel met schuur 5 erop. Ze was eveneens in bezit van enkele percelen aan de noordkant van de Hogeweg. Het perceel met schuur 8 was in 1824 van Hendrik Ockhuijzen, tabaksplanter te Amersfoort. Ockhuijzen had toen in totaal 7 percelen in bezit. Op drie van deze percelen staan volgens de kaart van Slits (tabaks)schuren waarvan slechts deze ene is opgegraven. Schuur 12 was samen met het perceel in handen van koopman Joan F.H. van den Bergh, tevens eigenaar van een aantal andere percelen waar tabaksschuren stonden (waarvan bij één specifiek een woning wordt genoemd). Rechter P.J. van der Lisse te Amsterdam had een groot perceel met een tabaksschuur erop in bezit waarvan de resten (schuur 17) inderdaad zijn aangetroffen. De opgravers vermoedden dat hier ook een woning bij zat, maar in de OAT is hiervan geen sprake.

Op de minuutkaart van Slits staan ook schuren afgebeeld die niet archeologisch zijn onderzocht omdat ze buiten het onderzoeksgebied vielen of ter plaatste van (en mogelijk nog onder) bestaande bebouwing langs de Hogeweg liggen. Aan de Lageweg konden twee schuren onder onlangs gesloopte bebouwing niet archeologisch worden onderzocht vanwege de aanleg van een grote hogedruk gasleiding. De resten van een derde tabaksschuur zijn al jaren geleden onder het talud van de A28 verdwenen. Eén schuur aan de Lageweg lag wel binnen het onderzoeksgebied maar in de twee proefsleuven op het perceel zijn geen sporen van de schuur aangetroffen.

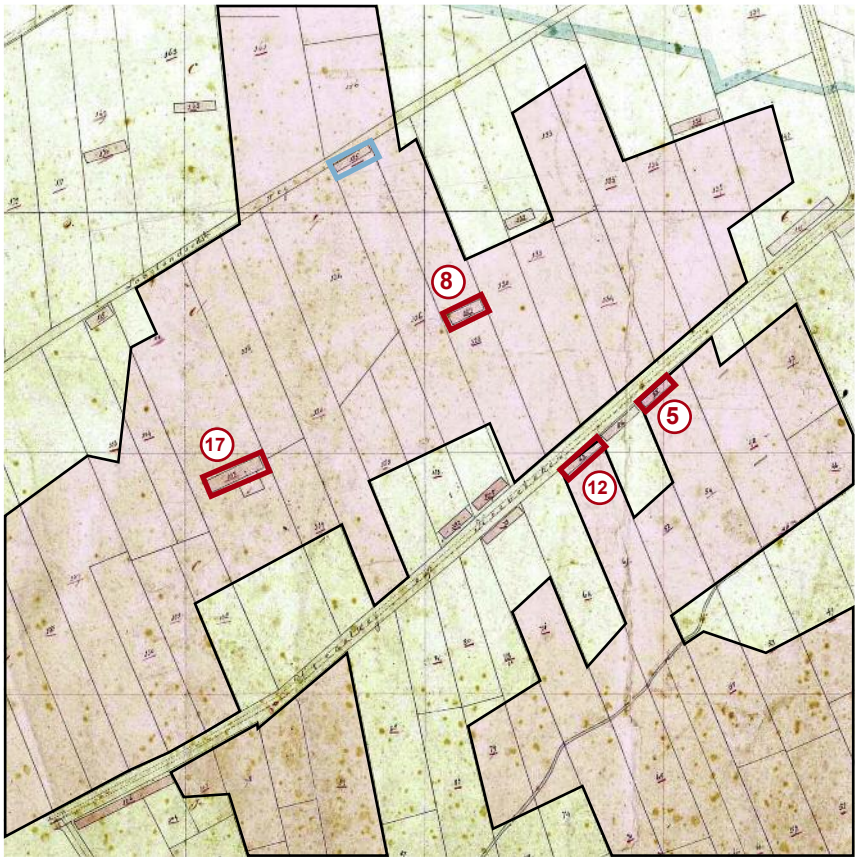

afbeelding 70, uitsnede van de kaart van Slits uit 1824 waarop een aantal tabaksschuren staat aangegeven (in bruin). Vijf daarvan vallen binnen de onderzoeksgrenzen (rode gebieden) waarvan er vier ook daadwerkelijk zijn teruggevonden en onderzocht (rood omlijnd). Van de vijfde schuur (blauw omlijnd) is in de opgraving niets teruggevonden.

Relatie met de indeling van Roessingh
Door de archeologische gegevens met de hiervoor beschreven historische gegevens te combineren, komen we meer te weten over het uiterlijk van de verschillende schuren.

Groep Ben Roessinghs Type a
De gevonden plattegronden van groep B met de twee-beukige, asymmetrische vorm, zijn overduidelijk vergelijkbaar met de asymmetrische schuren type a van Roessingh. Ze komen sterk overeen met de opgemeten schuur uit 1808 (getekend door Kops); zo heeft de grootste plattegrond een breedte van iets meer dan 11 m en een lengte van circa 20 m, waar de tekening 12,6 m bij iets minder dan 20 m geeft. Afwijkend zijn echter de afstanden tússen de gebinten; bij de plattegronden is deze maximaal 1,5 m en op de tekening tussen 3,75 tot 4 m - een afstand die eerder vergelijkbaar is met de maten die zijn aangetroffen in de plattegronden van groep C. Aanstoots tekening laat daarentegen een veel smallere schuur zien (circa 8 m) en ook de schuren op afbeeldingen uit de 18de eeuw wekken de indruk een vergelijkbare, smalle breedte te hebben.

Roessinghs datering van type a (vanaf tweede helft 17de eeuw tot in de 19de eeuw, met hun piek in de 18de eeuw) lijkt goed overeen te komen met de datering van groep B op archeologische gronden.

Groep C en Roessinghs Type b
De opgegraven één-beukige, symmetrische plattegronden van Wieken-Vinkenhoef, die in groep C zijn ingedeeld, passen goed binnen de grote, symmetrische schuren van Roessinghs type b. Zijbeuken zijn niet aangetroffen en de gemiddelde breedte (11 m) is inderdaad wat meer dan in groep A en B. Ook de lengte (>35 m) is meer dan de gemiddelde lengte in groepen A en B.

Deze tabaksschuren dateert Roessingh in de 18de en de 19de eeuw en dit komt aardig overeen met de archeologische gegevens; we dateren deze schuren echter liever nét iets later; vanaf de late 18de eeuw.

Groep A
De plattegronden van de symmetrische schuren uit groep A zijn echter in het geheel niet in te passen in de typologie van Roessingh. De plattegronden worden getypeerd als drie-beukige schuren met één hoofd- en twee zijruimten en met een symmetrische bouw.

De schuren lijken, archeologisch gezien, een 17de-eeuwse bouwdatering te hebben en van twee van deze schuren weten we gezien het vondstmateriaal, dat ze in de 18de eeuw verlaten zijn. Deze groep omvat waarschijnlijk de eerste tabaksschuren, die volgens de bronnen vanaf de tweede helft van de 17de eeuw werden gebouwd.

Nergens op de door Roessingh onderzochte prenten staat een schuur uit groep A afgebeeld. Al zijn gebruikte prenten dateren dan ook uit de 18de eeuw of later. Roessingh vermoedde echter wel het bestaan van deze allereerste schuren - voorlopers van de asymmetrisch gebouwde tabaksschuren - en ging er vanuit dat ze op traditionele vormen van schuurbouw terug gaan.

Groep A nader beschouwd

Groep A verdient een nadere beschouwing. om een beter beeld te krijgen van het uiterlijk van dit type tabaksschuur.

Withoos, Van Bemmel en Slits

Roessingh heeft helaas het stadsgezicht van Withoos uit 1670 niet in zijn onderzoek betrokken. Geheel links is op het schilderij een aantal tabaksschuren rond de Hoge- en Lageweg weergegeven. Duidelijk zijn verticale luiken te zien, maar de schilder heeft ook wat horizontale luiken afgebeeld. Eén van de schuren is asymmetrisch van bouw, zoals de schuren uit groep B, de overige schuren zijn geheel symmetrisch van vorm. Ze behoren echter niet tot groep C; daarvoor is het schilderij van Withoos te oud. Toont de schilder ons hier tabaks-schuren die behoren tot groep A? De publicatie van Van Bemmel uit 1760 helpt ons verder op weg: *De twee langfte Tabaksfchuren worden gevonden buiten de Camppoort, de eene aan de hoge weg by de tweede Steeg, in de voorgaande eeuw na de oude trant gebouwd; en de andere ftaat ten einde van de Laage weg, op 't Erf en Goed, genaamd Vinkenhoef, voor enige jaren nieuwlings getimmert door de Heer Jonas Cohe*n.[21] Een lange schuur op het schilderij is mogelijk *de eene* tabaksschuur bij *de tweede Steeg* (op de kadastrale minuut van Slits staat inderdaad een zeer grote schuur op de hoek van de Hogeweg met de Tweede Steeg). Withoos geeft het weer als 3 aan elkaar gebouwde schuren. Van Bemmel vermeldt dat deze *in de voorgaande eeuw* (dus in de 17de eeuw) naar *de oude trant* (groep A?) is gebouwd en dat de schuur aan de Lageweg *voor enige jaren* (dus halverwege de 18de eeuw) werd gebouwd (groep B of C?).

afbeelding 71, deel van *Gezicht op Amersfoort* uit 1670 van Matthias Withoos met enkele tabaksschuren rond de Hoge- en de Lageweg.

21 Van Bemmel, 1760, p789

Lengte en breedte
Groep A bevat de langste schuur met een lengte van meer dan 37 meter; van veel andere uit deze groep is niet zeker of de volledige schuur is opgegraven. Het is dus niet zinvol een gemiddelde lengte te geven. In breedte komen de schuren uit groep A aardig overeen: tussen de 9 en de 10 meter. Uit 1692 stamt een summiere beschrijving van tabaksschuren, die wellicht ook op groep A van toepassing is.[22] De beschreven schuren waren 30 à 40 voet breed en dit lijkt in overeenstemming met die van groep A (hoewel 40 aan de grote kant is, maar onduidelijk is welke voet is bedoeld).[23]

Deuren
De in 1692 beschreven schuren hadden van voren grote, ruime deuren. Drie van de plattegronden (schuren 3, 4 en 7) hebben nabij één korte gevel een opvallende concentratie van paalsporen. In één geval (schuur 4) is zelfs sprake van een greppel over de gehele breedte van de schuur. De concentratie paalsporen en de greppel, die stratigrafisch erboven ligt, zijn mogelijk de resten van erfafscheidingen. Deuren zijn aan deze zijden niet te verwachten. De paalsporen van zowel de rijen wand- als binnenstijlen stonden bij groep A dicht bij elkaar. Grotere afstanden, die op een toegang in de lange zijgevel kunnen wijzen, kwamen nauwelijks voor. In de twee complete plattegronden is wél sprake van extra paalsporen in de zijruimten (dus tussen de binnen- en de wandstijlen) nabij de beide zijgevels. Ze suggereren mogelijke toegangsruimten in beide gebouweinden.

plattegronden
Wat verder aan de plattegronden van de schuren uit groep A opvalt - in vergelijking tot die van de andere groepen - is dat het interieur behoorlijk is volgezet met palen. De sporen van zowel de wand- als binnenstijlen lagen zeer dicht bij elkaar (van 80 cm tot 1,50 m); ter vergelijking: de gebinten in de plattegronden van groep C lagen 3 tot 4 m uiteen. Hieruit mag verondersteld worden dat de schuren uit groep A veel steviger van opbouw waren dan hun opvolgers. Die dichtheid en de stevige opbouw maken zéér hoog opgaande wanden / schuren mogelijk (hoewel de diepte van de paalsporen niet echt afwijkt van de spoordieptes in andere groepen).

De dichtheid van stijlen heeft gevolgen voor de methode van ophanging van de tabaksbladeren. Tussen de gebinten hingen drie à vier *Linden* (gevlochten lindebasttouw) en later een raster van latwerk (de *hangen* of *hanken*), waar op de *spijlen* met tabak gehangen werden. Het raster van latten tussen de gebinten bestond uit verticale latten aan liggers die over de gebintbalken lagen bevestigd. Aan die verticale latten werden horizontale latten bevestigd waar dan de spijlen met de tabaksbladeren op konden worden gelegd.[24] De spijlen lagen dus evenwijdig aan de lange wanden van de schuur. Ruimte om tussen de vrij dicht op elkaar geplaatste gebintstijlen van groep A meerdere linden of hanken te plaatsen, was er niet. Tussen de binnen- en wandstijlen konden wel dwárs door de schuur linden of horizontale latten bevestigd worden (zie hypothetische reconstructietekening hiernaast). Hierop konden dan de spijlen

afbeelding 72, hypothetische reconstructietekening van een drie-beukige tabaksschuur uit groep A in doorsnede, met hanken.

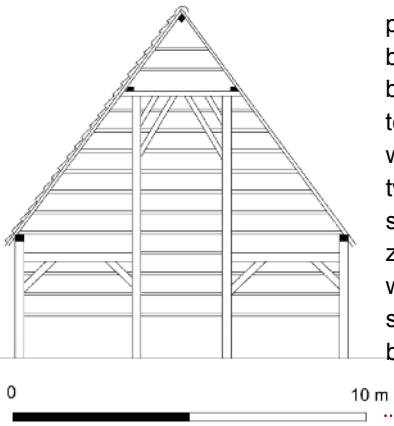

22 Roessingh verwijst hier naar Schoon (Roessingh, 1976, p149)
23 Afhankelijk van de plaatst verschilde de maat; zo meet de Amsterdamse voet 28,3 cm en de Rijnlandse voet 31,4 cm
24 Van Bemmel, 1760, p789 en Roessingh, 1976, p154

met tabaksbladeren gelegd worden. De rol van de verticale latten (die de horizontale latten ondersteunen) werd hier vervuld door de middenstijlen zelf. In dit opzicht is het niet zo vreemd dat de middenstijlen in het midden van de schuur vrij dicht op elkaar stonden en is het ook aannemelijk dat deze stijlen vrij hoog waren. Boven in de schuur, onder het dak, konden de linden of latten aan de daksporen bevestigd zijn geweest.

Het bovenstaande is overigens niets meer dan speculatie en is zeker niet gebaseerd op archeologische gegevens.

Bouwmateriaal

De veronderstelde bouwwijze met veel hoogopgaande stijlen zal kostbaar zijn geweest. Hoewel het de bloeitijd van de tabakscultuur was, waren de investeringen in de teelt en de schuren hoog en het resultaat vaak onzeker. Van Bemmel geeft een aanwijzing over het gebruikte bouwmateriaal: *ze worden gemeenlyk getimmerd aan vakken of gebinten van zwaare greene balken, 12 à 16 voeten van malkander.*[25] De schuren uit groep B en zeker uit groep C vergden minder houten bouwmaterialen.

In verband met de grote hoeveelheid hout bij groep A is er een detail dat mogelijk (gezien het lage aantal opgegraven tabaksschuren) op toeval berust maar zeker het vermelden waard is: de waterputten die zijn aangetroffen horen allemaal bij de plattegronden van groep A en niet bij die van groep B of C. We weten dat ter bevordering van het drogingsproces van de tabaksbladeren tijdens natte dagen soms vuren gestookt werden ín de schuren.

Door het vele hout in droge toestand (en de bladeren) was de onmiddellijke nabijheid van water meer gewenst bij schuren uit groep A dan in de minder brandgevaarlijke schuren van de andere groepen.

Reparatie

De plattegronden van de schuren 2, 3 en 7 tonen dubbele rijen paalsporen ter plaatse van de zuidelijke wand en bij de zuidelijke binnenstijlen. De extra sporen zijn niet goed te duiden, misschien zijn het de resten van reparaties en verbouwingen. In dit verband zijn de grote kuilen binnen de structuren (met name bij schuur 3) mogelijk uitgegraven binnenstijlen. Toch blijft het opvallend dat het telkens de zuidelijke wand betreft. Het is in feite de kant van de tabaksschuur die gericht is op de zuidwestelijke windrichting en mogelijk ook de zijde waar de meeste hoge verticale luiken in waren bevestigd, in verband met (droge) zuidelijke wind.

Misschien moeten we de extra paalsporen interpreteren als reparaties of herbouw naar aanleiding van slijtage van de houten opbouw door het veelvuldig sluiten en openen van de grote luiken.

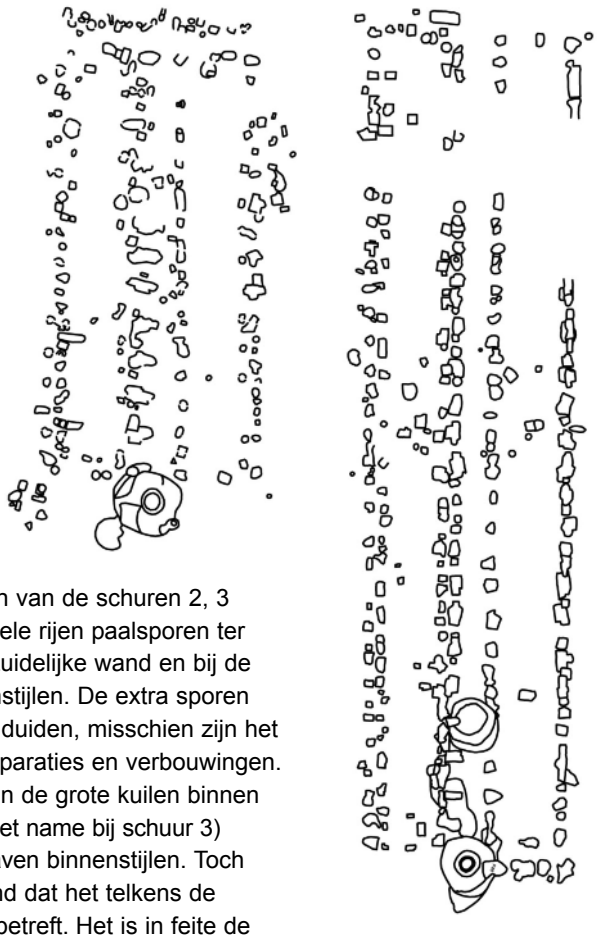

afbeelding 73, de plattegronden van de schuren 3 (boven) en 2 (linksboven), beide uit groep A, met waterputten en dubbele rijen paalsporen van de zuidelijke wand en binnenstaanders.

25 Van Bemmel, 1760. Afhankelijk van de gebruikte voetmaat is dit 3,6 tot 4,8 m

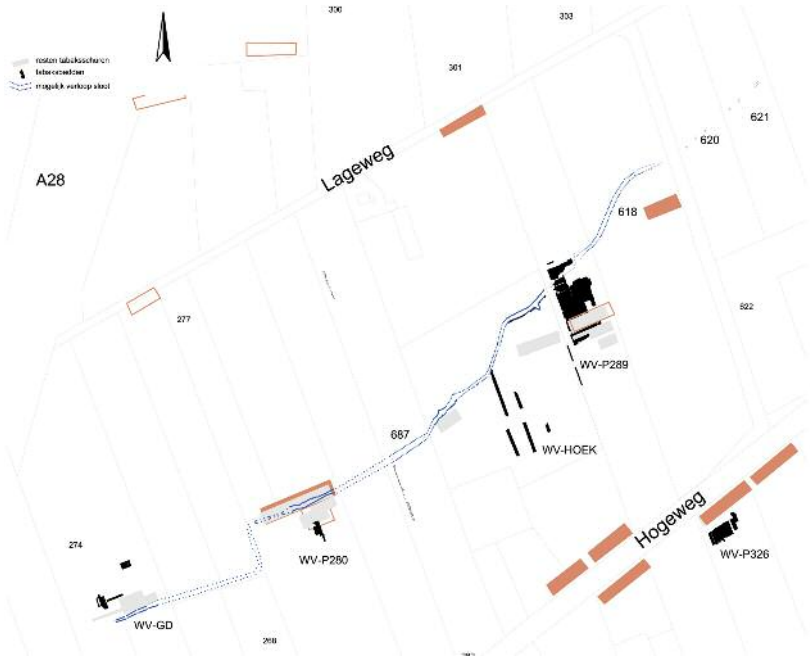

afbeelding 74, resten en reconstructie van een brede sloot ten noorden van de tabaksschuren op perceel 289.

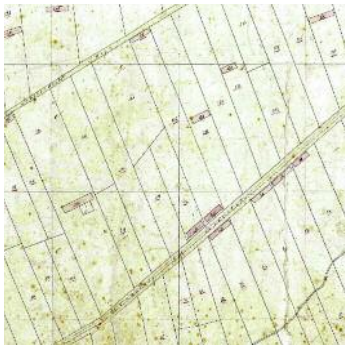

afbeelding 75, uitsnede uit sectie A01 van het kadastrale minutenplan van Slits uit 1824 met de sloot als perceelsscheiding bij perceel 576.

Sloot

Tijdens de opgraving zijn op een aantal plaatsen de resten van een brede sloot aangetroffen. Het bochtig verloop is vanaf perceel 618 over een lengte van circa 450 meter via de naastgelegen percelen 289, 576 en 687 en een bestaande perceelssloot naar het zuidwesten te vervolgen tot in perceel 280. Direct ten westen hiervan is de sloot niet aangetroffen; het is echter aannemelijk dat deze hier wat bochtig in zuidelijke en dan westelijke richting heeft gelopen - ter plaatse van de huidige perceelsloten - en aansloot op de sloot die op perceel 274 ten zuiden van de tabaksschuren is aangetroffen. Het is niet uit te sluiten dat de sloot ook verder in oostelijke richting, over de percelen 620 en 621 heeft doorgelopen, gezien de daar aangetroffen sporen. Deze zijn daar wel opgetekend, maar niet voldoende onderzocht om hier uitsluitsel over te kunnen geven.

De sloot was 3,5 tot 4 m breed met hier en daar uitstulpingen en had een U-vormige doorsnede; waarbij de oevers van de sloot geleidelijk afliepen. De vulling bestond uit donkerbruin zand met hout- en wortelresten en onderin spoellaagjes.

Daar waar de sloot ongeveer 25 m ten noorden van tabaksschuur 2 lag, zijn langs de zuidelijke oever 19 paalsporen aangetroffen. De sporen liggen in het vlak circa 45 cm uit de slootkant en op een vrij regelmatige afstand (tussen 1,30 en 1,80 m) van elkaar met hier en daar een grotere afstand (tot 4m). Mogelijk zijn daar in het veld enkele sporen gemist. De paalsporen waren 10 tot 15 cm diep en tekenen zich scherp af in het dekzand; ze lijken van *sub*recente - tot recente ouderdom. Er zijn echter geen vondsten aangetroffen. De sporen kunnen afkomstig zijn van een hekwerk langs de zuidelijke slootoever. Vergelijkbare sporen zijn ook gezien op perceel 618 maar niet op perceel 289.

Datering sloot

In de vulling van de sloot is vondstmateriaal aangetroffen dat de periode 16de/17de tot 19de of wellicht zelfs in de 20ste eeuw bestrijkt. Het bestaat uit 21 fragmenten roodbakkend aardewerk (ondermeer van een bord) uit de 16de tot 18de eeuw, witbakkende fragmenten van ondermeer industrieel aardewerk uit de 18de/19de eeuw, 9 fragmenten van pijpen, 2 stukken van borden van majolica, 3 fragmenten van faience (onder andere van een koekenpan en een bord) en 6 scherven van

steengoed (waaronder van een fles) uit de 16de tot in de 19de eeuw. Glasscherven zijn afkomstig van een beker uit de 17de eeuw, van een fles uit de 18de eeuw en van vensterglas uit de 19de (mogelijk 20ste) eeuw. Ook is een randfragment van een roodbakkend olielampje uit de 16de /17de eeuw aangetroffen. Tenslotte werden de gebruikelijke fragmenten baksteen en spijkers gevonden. Aardewerk uit de Late Middeleeuwen is niet in de sloot gevonden, wel uit de IJzertijd maar dit is niet zo vreemd gezien de aanwezigheid van veel sporen uit die tijd in de onmiddellijke omgeving, die door recentere sporen zijn verstoord. Op grond van de vondsten dateert de sloot uit de 16de tot 19de eeuw; dus uit vrijwel dezelfde periode als de tabakscultuur (alhoewel de sloot op de percelen 289 en 280 plaatselijk door tabaksbedden en de paalsporen van een schuur is doorsneden). Aan de hand van de kaart van Slits, waarop de sloot nog als perceelsscheiding staat aangegeven, kan geconcludeerd worden dat de sloot gedempt is ná 1824.

Sloot of beek?

Teveel water is funest voor tabaksplanten; het was dus noodzaak voor een goede afvloeiing van regenwater te zorgen. De tabaksplanten stonden hoog en droog op de wallen (bedden) van de plantages. De regen kon wegstromen door de looppaden tussen de bedden. Via greppels dwars door de percelen kon het water wegvloeien naar de perceelsloten. Sporen van dergelijke greppels zijn rond de schuren en de tabaksbedden inderdaad aangetroffen, zoals op de plattegronden is te zien. Voor de afwatering voldeden de greppels en de perceelsloten waarschijnlijk in voldoende mate. De sloot heeft hierin hooguit een aanvullende rol gespeeld. Afwatering vond plaats in zuidwestelijke richting: vanuit het perceel 618 in het oosten naar perceel 576 in het westen liep de onderkant van de sloot af van 3,05 naar 1,87 m + N.A.P., een verval van 118 cm.

Door de hoogtes van het oppervlak binnen het onderzoeksgebied in kleuren weer te geven, wordt zichtbaar dat ten zuiden van de tabaksschuren op perceel 274 een laag gebied ligt. Dit is waar de sloot het water van de hogere terreindelen van de dekzandrug heen afvoerde. Het lijkt er zelfs op dat de sloot van origine een natuurlijke beek was, stromend vanaf de hogere delen op de dekzandrug richting het dal van de Barneveldse Beek. Het slingerende verloop van de waterloop lijkt de natuurlijke oorsprong te bevestigen.

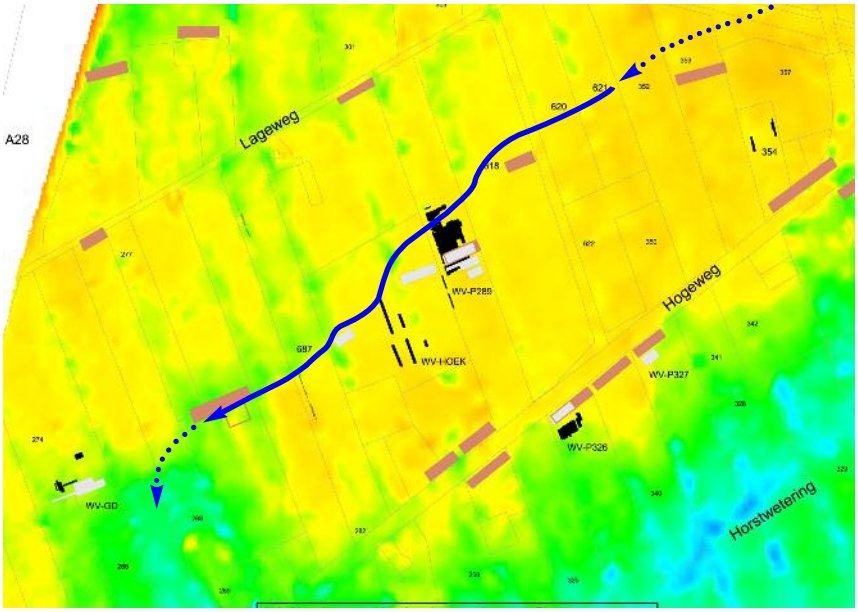

afbeelding 76, uitsnede uit de topografische kaart, gecombineerd met de kadastrale gegevens van het minuutplan uit 1832, met daarin de hoogte van het huidige terrein in kleur weergegeven (oranje is hoog en blauw is laag), de gereconstrueerde loop van de sloot of beek (in blauw), de opgegraven tabaksschuren (grijs) en de schuren op de kaart van Slits (bruin).

Conclusie en samenvatting

Ron Hulst

Tijdens het veldwerk in het gebied Wieken-Vinkenhoef zijn tussen de vele IJzertijdresten ook sporen met een subrecente datering aangetroffen, waarin uiteindelijk de resten van tabaksplantages zijn herkend; resten van tabaksschuren en tabaksbedden. In totaal zijn 17 schuren tijdens de latere fasen van het veldwerk én tijdens de uitwerkingen van de opgravingsgegevens naar voren is gekomen.

In vergelijking met de vele bronvermeldingen van tabaksschuren en plantages rond Amersfoort en in de richting Nijkerk - en dan met name in het gebied Wieken-Vinkenhoef - steken de gevonden sporen van schuren en bedden in aantal schril af. Niet alleen zijn de aangetroffen resten pas in een later stadium als zodanig herkend; vele sporen van de tabaksteelt zullen in de loop der jaren verploegt zijn en in de bouwvoor opgenomen, waardoor er überhaupt niets meer van overgebleven is.

Van de plantages zijn enkel de diepere spitsporen in de ondergrond bewaard gebleven; sporen van de hagen rond de bedden zijn bijvoorbeeld geheel niet teruggevonden (of zijn niet herkend). De sporen van tabaksschuren steken dieper in de ondergrond, zodat hier meer van teruggevonden is.

De kans bestaat dat in de toekomst nog meer resten van tabaksschuren tevoorschijn komen op plaatsen waar de bodem niet al te diep is verstoord. Zo kunnen zich nog sporen van oudere schuren onder de verbouwde, nog bestaande 19de-eeuwse tabaksschuren bevinden, zoals die langs de Hogeweg.

Uit de delen van Nederland waar tabak werd geteeld zijn tot op heden géén archeologische gegevens over tabaksschuren en tabaksbedden bekend. Wellicht zijn deze resten ooit wél tevoorschijn gekomen, maar zijn ze niet als zodanig herkend, genegeerd, niet gedocumenteerd of nooit gepubliceerd, vanwege hun ‘recente karakter’ (men is als archeoloog uiteindelijk op zoek naar *oude* sporen). Vergelijking van de sporen in Wieken-Vinkenhoef met resten van tabakscultuur elders (b.v. Zuidoost-Utrecht) was dus niet mogelijk. De sporen moesten dus geïnterpreteerd worden met behulp van eigen opgravingsgegevens, spaarzame historische bronnen en enkele oude tekeningen en prenten, waartoe hier een poging is gedaan. Dankbaar is hierbij gebruik gemaakt van het standaardwerk van Roessingh over inlandse tabak.[26]

Alle teruggevonden schuren waren min of meer van west-zuidwest naar het oost-noordoost georiënteerd, zodat maximaal van droge zuidwinden geprofiteerd kon worden voor het ventileren en drogen van de tabaksbladeren. Toch lijken de schuren (en bedden) voornamelijk geörienteerd te zijn op de Hogeweg en de percelering, en die zijn zelf weer sterk gerelateerd aan de ligging en richting van de dekzandrug.

In de vrijgelegde plattegronden zijn kleine en grote schuren te herkennen en ook verschillen in de bouw zijn naar voren gekomen. De archeologisch aangetroffen plattegronden zijn in drie groepen in te delen die elkaar in tijd lijken op te volgen, hoewel ze daarin deels overlappen. Hoewel de plattegronden van de drie verschillende

26 Roessingh, 1976

schuurvormen duidelijk 'typologische' verschillen vertonen is hier geen *echte* typologische indeling gemaakt, gezien het beperkte aantal plattegronden dat is aangetroffen. En ook omdat een archeologische definitie van een 'tabaksschuur' niet bestaat en in feite ook niet mogelijk is; kenmerken als bijvoorbeeld verticaal of horizontaal scharnierende luiken, horizontale en verticale wanddelen zijn archeologisch ongrijpbaar.

De oudste plattegronden behoren toe aan symmetrische drie-beukige schuren en komen voor vanaf de tweede helft van de 17de eeuw (groep A). Zij worden al vrij snel opgevolgd (vergezeld) door asymmetrische, twee-beukige schuren (groep B) - er is mogelijk zelfs een overgangsvorm gevonden. Ze zijn vanaf de 18de eeuw - en uiteindelijk in de 19de eeuw geheel - verdrongen door symmetrische, één-beukige schuren (groep C). Op de oudste groep na (groep A) zijn de twee recentere groepen (B en C) bevestigd door historische bronnen, oude tekeningen en prenten. De typen a en b uit de typologie van Roessingh komen goed overeen met de respectievelijke kenmerken van groep B en groep C. Groep A is alleen archeologisch aangetroffen. Hernieuwde bestudering van de historische bronnen, waaronder een 17de-eeuws geschilderd stadsgezicht van Amersfoort, heeft het beeld van de oudste groep wat verder ingekleurd. Een intrigerend onderdeel van enkele schuren zijn de vreemde, lange en smalle aanbouwsels. Voorlopig relateren we die aan tabakskisten.

De tabaksteelt rond Amersfoort nam een hoge vlucht in de 17de en 18de eeuw om in de 19de eeuw drastisch te verminderen en tenslotte praktisch geheel te verdwijnen. De aardewerkscherven uit de aangetroffen paalsporen van de schuren in Wieken-Vinkenhoef dateren uit diezelfde lange tijdsperiode, zelfs binnen de plattegrond van één schuur. Dit roept de vraag op naar de levensduur van een tabaksschuur. De reeds aangehaalde auteur van Bemmel geeft in zijn *Beschryving der stad Amersfoort* aan dat de schuur bij de Tweede Steeg tenminste 50 tot 60 jaar oud was in 1760 en nog steeds in functie. De schuur staat er nu nóg, maar zeker niet meer in functie of originele toestand. Het is waarschijnlijk niet té boud om te stellen dat een leeftijd van 100 jaar zeker niet onmogelijk is voor een stevig gebouwde en goed onderhouden tabaksschuur.

Het grootschalige archeologisch onderzoek van Wieken-Vinkenhoef heeft de tabaksteelt rond Amersfoort in het voetlicht gezet. Buiten de zichtbare resten aan de hand van de nog bestaande, verbouwde tabaksschuren weten we nu meer over de oudere droogschuren die in het gebied hebben gestaan en hebben we een idee gekregen over de omvang van een plantage (zie perceel 289) - voorzover de sporen ervan bewaard zijn gebleven. Het is nu duidelijk geworden dat resten van de oude tabakscultuur in de ondergrond rond Amersfoort zeker nog aanwezig zijn; de paalsporen van de grote schuren hebben een grote kans om herontdekt te worden maar de sporen van de tabaksbedden zullen veel moeilijker te vinden zijn. De kennis die door de opgravingen is opgedaan zal zeker benut worden bij toekomstig archeologisch onderzoek.

Groepenindeling

Wanneer we de archeologische én de historische gegevens combineren, komen we tot een nadere beschrijving van de drie groepen, waarin vrijwel alle tabaksschuren uit Wieken-Vinkenhoef én die van Roessingh in onder te brengen zijn:

Groep A- Driebeukig en symmetrisch
- de lengte kan sterk variëren (8 - > 40 m)
- de breedte ligt tussen 9 en 10 m
- smalle centrale beuk (2,4 tot 3 m breed)
- stijlen dicht op elkaar geplaatst (0,8 - 1,5 m)
- mogelijk hoogwandig
- waarschijnlijk verticaal beschoten met staande luiken
- dak waarschijnlijk met pannen gedekt
- datering: vanaf 2de helft 17de eeuw

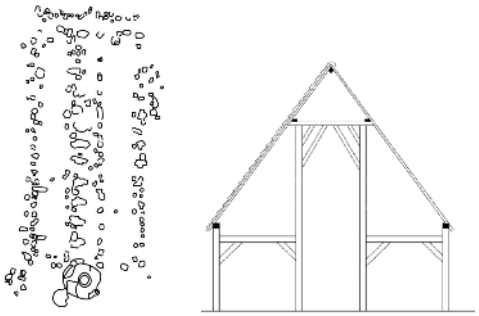

afbeelding 77, voorbeeld van een tabaksschuur uit groep 1, plattegrond en hypothetische reconstructie van de opbouw in doorsnede.

Groep B - Tweebeukig en asymmetrisch (Roessingh type a)
- de lengte ligt rond 20 m
- breedte kan oplopen tot ruim 12 m
- hoofdbeuk tot 10 m breed
- stijlen dicht op elkaar geplaatst (max 1,5 m)
- waarschijnlijk hoogwandig aan één zijde
- beschieting met verticaal staande, scharnierende luiken. Onderste deel ook wel horizontaal beschoten met hangende luiken.
- dak met pannen gedekt
- datering: 2de helft 17de eeuw en 18de eeuw

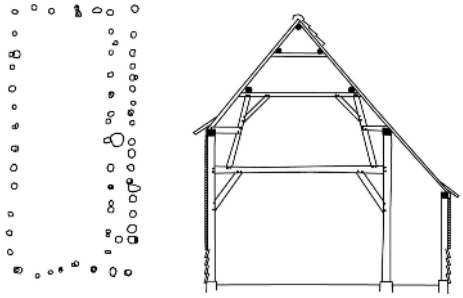

afbeelding 78, voorbeeld van een tabaksschuur uit groep 2, plattegrond en opbouw in doorsnede.

Groep C - Eénbeukig en symmetrisch (Roessingh type b)
- lange schuren (>35 m)
- de breedte ligt rond de 11 m
- stijlen ver uit elkaar geplaatst (3,3 - 4,5 m)
- grote paalkuilen, eventueel kleine ertussen
- hoofdstijlen ook wel op bakstenen poeren
- waarschijnlijk hoogwandig
- beschieting van de wanden met verticaal scharnierende luiken. Onderste deel van de wanden wellicht horizontaal beschoten
- dak met pannen gedekt.
- datering: (midden?) 18de en 19de eeuw[27]

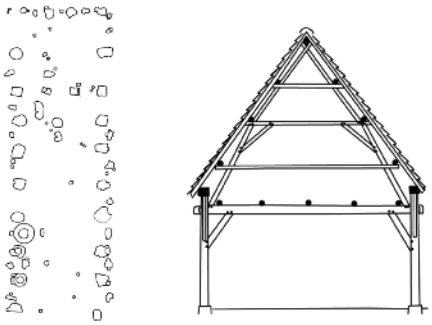

afbeelding 79, voorbeeld van een tabaksschuur uit groep 2, plattegrond en opbouw in doorsnede.

27 Zoals uit de datering blijkt, hebben de drie groepen in de tijd een overlap; zowel 'ouderwetse' als 'nieuwe' typen hebben tegelijkertijd bestaan

Toepasbaarheid

Tot slot van deze vergelijking kan nog iets gezegd worden over de sporen van twee tabaksschuren die in 2004 tijdens een archeologisch proefonderzoek rond de Tabaksteeg in Leusden-Zuid zijn gevonden, op 6 km afstand van Wieken-Vinkenhoef. Dit onderzoek werd uitgevoerd door archeologen van het Centrum voor Archeologie van de Gemeente Amersfoort. Het ging om rijen paalsporen die, bij geluk, in de lengterichting in de proefsleuven lagen.

In het ene geval betrof het grote paalsporen afgewisseld met kleinere, over een lengte van ruim 43 m. De grote paalsporen hadden een onderlinge afstand van circa 4,15 tot 4,90 m. Hiertussen lagen twee kleine paalsporen en soms slechts één. In de sporen werden veel fragmenten van dakpannen en bakstenen aangetroffen maar helaas geen aardewerk of ander dateerbaar materiaal. Vanwege de grote sporen, de onderlinge afstanden en de vondst van de bouwmaterialen in de sporen, lijkt het waarschijnlijk dat de rij sporen hebben toebehoort aan een tabaksschuur van groep C.

De tweede rij paalsporen had een lengte van bijna 28 m. Waarschijnlijk was dit ook de lengte van de tabaksschuur want de rij werd aan beide kanten begrenst door het spoor van een sloot of greppel. Het betrof in feite twee rijen paalsporen, waarvan de noordelijke rij bestond uit grote en de andere uit kleinere paalsporen. De onderlinge afstand (van hart tot hart) van de grote sporen bedroeg 1,50 m tot 1,80 m, terwijl de twee rijen circa 1,30 m uit elkaar lagen.

De palenconfiguratie en de afstanden zijn te vergelijken met de schuren van Wieken-Vinkenhoef die tot groep B worden gerekend. We hebben hier de zijbeuk van een asymmetrische schuur te pakken. Uit de sporen is aardewerk uit de 18de eeuw geborgen, hetgeen past in deze groep.

De groepsindeling lijkt goed toepasbaar. Een definitieve opgraving van deze tabaksschuren heeft echter niet plaatsgevonden, zodat de toewijzing helaas niet gecontroleerd kan worden.

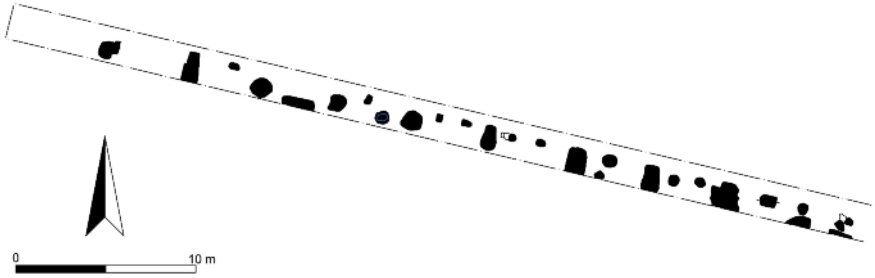

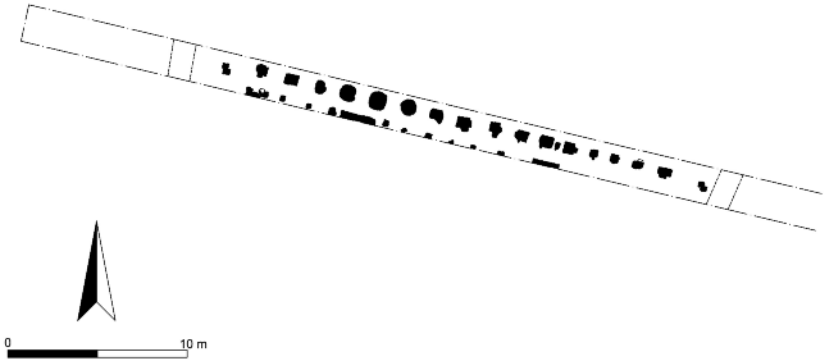

afbeelding 80, resten van tabaksschuren in proefsleuven te Leusden met boven de resten van een schuur passend in groep C en onder resten die passen in groep B.

Literatuur

Bemmel, A. van, 1760: *Beschrijving van de stad Amersfoort, Dezelver Regeeringsform, Burgerye en Gilden, Jaarmarkten, Handel en Negorie, Vryheid en Grondgebied; mitsgaders Van het recht in het Derde Lith der Staatsche of Provinciaale Regeering; Alsmede Stads Privillegien en Handvesten, Rampen en Onheilen enz, Meest uit echte Stukken en Brieven zaamgesteld, Utrecht*, heruitgave 1969, Zaltbommel.

Blijdenstein, R., 2005: *Tastbare tijd, Cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht*, Utrecht.

Boekenoogen, G., 2003: Wegwijzers naar de tabaksplanterijen, in: de Kroniek, 5e jaargang nr 4.

Boekenoogen, G., en T. d'Hollosy, 2006: *Als het kalf..., inventarisatie van waterputten uit de opgravingen binnen de tweede omwalling van Amersfoort*, in: Stichting Flehite Publicaties, Flehite 2006 Historisch Jaarboek voor Amersfoort en omstreken, 1.

Brongers, J. A., 1998: *Historische Encyclopedie van Amersfoort*, Arnhem.

Dekker, C., Ph. Maarschalkerweerd en J.M. van Winter: *Geschiedenis van de provincie Utrecht*, deel 2, 1528 tot 1780, Het Spectrum Utrecht 1997.

Dekker, C. en M. Mijnssen-Dulith, 1995: *De Eemlandtsche leege landen; Ontginningen rond de mond van de Eem in de 12e en 13e eeuw*, Utrecht.

Dodoens, Rembert (Rembertus Dodonaeus), 1574: *Purgantium … herbarum historriae libri III*, Antwerpen.

Halbertsma, H., 1959: *Zeven eeuwen Amersfoort*, Amersfoort.

Hekker, R.C. en J.M.G. van der Poel, 1967: *De Nederlandse boerderij in het begin der 19e eeuw;.een documentatie-onderzoek van het Kabinet van Landbouw*, Stichting Historisch Boerderij Onderzoek, Arnhem.

Herks, J. J., 1967: *De geschiedenis van de Amersfoortse tabak*, Den Haag.

Herks, J. J., z.j: *Enige takken van bedrijvigheid in Amersfoort in de 18de eeuw*. Doctoraal scriptie economische geschiedenis.

Hoorn, W.J. van, en A.J.van Kooy: *Een tabaksschuur bij `t Spul`, restant van een rijk verleden*. In: Flehite (1977) nr. 4, p. 4-9.

Jong, S. de, 1965: *Vijf Noordhollandse boerderijbestekken uit de eerste helft van de 17de eeuw. Een studie over het ontstaan en de bouw van stolpboerderijen*, Stichting Historisch Boerderijonderzoek, Arnhem.

Maarleveld, G.C. & R.P.H.P. van der Schans, 1961: *De dekzandmorfologie van de Gelderse vallei*. In: Tijdschrift van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap, Tweede Reeks 78, pp. 22-24.

Melchior, S.E., 1955: *Blaffert van het huisgeld uit de resolutie boeken, berustende ten gemeentearchieve van Amersfoort, 1755*, Amersfoort.

Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek, 2001: *Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) 2e gen.*, Amersfoort (cd-rom).

Roessingh, H.K., 1976. *Inlandse tabak. Expansie en contractie van een handelsgewas in de 17e en 18e eeuw in Nederland*, in: Gelderse Historische Reeks IX, Zutphen.

Rootselaar, W.F.N, van, 1878: *Amersfoort, 777-1580*, Amersfoort [de door dhr. J.A. Brongers in 1995 gedigitaliseerde versie].

Schoon, Theodorus, 1692: *Waare oeffening en ontleding der planten ... hier nevens ... De culture ofte voortqueekinge van de tabak*, 's Gravenhage.

Stiboka, 1965: *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50 000. Blad 32 Oost Amersfoort uitgave 1965*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.

Stiboka/RGD, 1977: *Geomorfologische kaart van Nederland schaal 1:50 000*, Stichting voor Bodemkartering/Rijks Geologische Dienst, Wageningen/Haarlem.

Bijlage

Fnr.	WP	Vlak	Omschrijving	Vondstnr		Inhoud/element	Voorwerp	Materiaal	Datering
Tabakschuur 1, WV-P326 - structuur 56									
40	1	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
41	1	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
46	1	1	Paalspoor	147	1	wandfragment	?	Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17de-18de eeuw
112	5	1	Paalspoor	109	1	fragment	Baksteen	Constructie-aardewerk, Baksteen-aardewerk	(1100-heden)
				128	1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
113	5	1	Paalspoor	110	1	fragment	Daklei	Natuursteen: Leisteen	(Late Middeleeuwen-heden)
					2	wandfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de eeuw
				130	1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-19de eeuw
114	5	1	Paalspoor	111	3	wandfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de eeuw
					1	wandfragment	Fles, wijnfles Glas: Potasglas		18de eeuw
					1	fragment	Dakpan	Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
				131	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	fragment	?	Glas:	20ste eeuw?
					2	fragmenten	?	Aardewerk: IJzertijd aardewerk	IJzertijd (-800 - 15 v.Chr.)
					2	fragmenten	Plavuis, tegel Constructie-aardewerk,	Tegel	(1300-heden)
115	5	1	Paalspoor	144	1	fragment	Baksteen	Constructie-aardewerk,Baksteen-aardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	Brok	Natuursteen: Graniet/gneis	-
116	5	1	Paalspoor	114	4	wandfragmenten	?	Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	16de-18de eeuw
117	5	1	Paalspoor	112	2	wandfragmenten	?	Aardewerk: Witbakkend aardewerk	18de eeuw
					2	wandfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
				129	1	wandfragment	?	Aardewerk: Witbakkend aardewerk	18de eeuw
					2	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
118	5	1	Paalspoor	108	2	wandfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-18de eeuw
119	5	1	Paalspoor	107	1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-18de eeuw
				127	1	fragment	Hutteleem	Constructie-aardewerk, Hutteleem	(Prehist.-Late Middeleeuwen)
					1	randfragment	?	Aardewerk: Witbakkend aardewerk	17de eeuw
120	5	1	Paalspoor	113	1	wandfragment	?	Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	18de eeuw
				138	1	randfragment	Bord	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	18de eeuw
121	5	1	Paalspoor	145	1	fragment	?	Aardewerk: IJzertijd aardewerk	IJzertijd (-800 - 15 v.Chr.)
122	5	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
123	5	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
125	5	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
126	5	1	Paalspoor	137	2	wandfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	18de eeuw?
					1	fragment	Daklei	Natuursteen: Leisteen	(Late Middeleeuwen-heden)
127	5	1	Paalspoor	106	1	fragment	Baksteen	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
128	5	1	Paalspoor	-	-		-	-	- -
143	5	1	Paalspoor	116	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
144	5	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
145	5	1	Paalspoor	117	1	wandfragment	?	Aardewerk: IJzertijd aardewerk	IJzertijd (-800 - 15 v.Chr.)
					1	voorwerp	Houtskool	Houtskool	-
					2	wandfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-18de eeuw
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Witbakkend aardewerk	16de-18de eeuw
146	5	1	Paalspoor	118	2	fragmenten	?	Aardewerk: IJzertijd aardewerk	IJzertijd (-800 - 15 v.Chr.)
147	5	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
148	5	1	Paalspoor	119	2	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
149	5	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
150	5	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
151	5	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
152	5	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
153	5	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
154	5	1	Paalspoor	93	1	bodemfragment	?	Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17de-18de eeuw
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
156	5	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
157	5	1	Paalspoor	142	3	fragmenten	Plavuis, tegel Constructie-aardewerk,	Tegel	(1300-heden)
158	5	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
159	5	1	Paalspoor	126	1	fragment	?	Aardewerk: IJzertijd aardewerk	IJzertijd (-800 - 15 v.Chr.)
160	5	1	Paalspoor	125	1	randfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					1	voorwerp	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
				146	1	voorwerp	Brok, natuurlijk	Vuursteen	-
					1	fragment	Brok	Natuursteen: Natuursteen, andere soort	-
					3	wandfragmenten	?	Aardewerk: IJzertijd aardewerk	IJzertijd (-800 - 15 v.Chr.)
161	5	1	Paalspoor	124	1	voorwerp	Afval, ijzer/roest	Metaal: IJzer	-
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
				141	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
162	5	1	Paalspoor	140	1	randfragment	Kelk	Glas: Glas, onbekende soort	19de-20ste eeuw
					3	wandfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
163	5	1	Paalspoor	143	1	randfragment	? 2-ledig	Aardewerk: IJzertijd aardewerk	IJzertijd (-800 - 15 v.Chr.)
					1	wandfragment	?	Aardewerk: IJzertijd aardewerk	IJzertijd (-800 - 15 v.Chr.)
					1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	fragment	Plavuis, tegel Constructie-aardewerk,	Tegel	(1300-heden)
164	5	1	Paalspoor	136	1	wandfragment	?	Aardewerk: IJzertijd aardewerk	IJzertijd (-800 - 15 v.Chr.)
165	5	1	Paalspoor	122	1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-18de eeuw
				139	1	wandfragment	Bord	Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17de-18de eeuw
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					1	fragment	Baksteen	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
166	5	1	Paalspoor	133	1	wandfragment	?	Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17de-18de eeuw

tabel 1, gegevensoverzicht van de gedocumenteerde sporen; featurenummer, werkput, vlak / profiel, omschrijving en inhoud (voorwerp materiaal en datering).

Fnr.	WP	Vlak	Omschrijving	Vondstnr		Inhoud/element	Voorwerp	Materiaal	Datering
166 (v.v.)				133 (v.v.)	1	randfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
				134	1	fragment	Baksteen, klinker	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
				135	1	fragment	Hutteleem	Constructie-aardewerk, Hutteleem	(Prehist.-Late Middeleeuwen)
					1	voorwerp	Spijker	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-heden)
					2	fragmenten	Hutteleem	Constructie-aardewerk, Hutteleem	(Prehist.-Late Middeleeuwen)
				121	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	fragment	Baksteen	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
167	5	1	Paalspoor	132	3	wandfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
168	5	1	Paalspoor	120	1	wandfragment	?	Aardewerk: IJzertijd aardewerk	IJzertijd (-800 - 15 v.Chr.)
Tabaksschuur 2, WV-HOEK - structuur 5									
36	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
37	2	1	Paalspoor	21	1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	1375-1450
38	2	1	Kuil	-	-		-	-	-
39	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
40	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
41	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
42	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
43	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
44	2	1	Paalspoor	22	3	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	fragment	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					2	fragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
45	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
46	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
47	2	1	Kuil	-	-		-	-	-
48	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
53	2	1	Kuil	-	-		-	-	-
54	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
55	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
56	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
57	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
58	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
59	2	1	Paalspoor	34	2	fragmenten	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	Dakpan	Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
					2	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					?	fragmenten	Dakpan	Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
					2	wandfragmenten	?	Aardewerk: Witbakkend aardewerk	16de-18de eeuw
60	2	1	Paalspoor	30	3	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	wandfragment	?	Aardewerk: IJzertijd aardewerk	Late IJzertijd
61	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
62	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
64	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
65	2	1	Paalspoor	20	1	fragment	?	Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
					?	fragmenten	?	Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
67	2	1	Paalspoor	19	1	fragment	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					2	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					3	fragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	voor de 18de eeuw
68	2	1	Paalspoor	31	1	wandfragment	?	Aardewerk: Grijsbakkend, gedraaid aardewerk	14de eeuw
69	2	1	Paalspoor	18	1	fragment	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
70	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
101	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
261	16	1	Paalspoor	71	5	fragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	14de-15de eeuw
					1	fragment	Tabakspijp	Pijpaarde	(16de eeuw - heden)
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Witbakkend aardewerk	16de-17de eeuw
					7	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					8	fragmenten	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
262	16	1	Vlek	63	1	wandfragment	?	Aardewerk: IJzertijd aardewerk	Late IJzertijd
					1	wandfragment	?	Aardewerk: IJzertijd aardewerk	Late IJzertijd
285	16	1	Paalspoor	58	1	fragment	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					2	fragmenten	?	Aardewerk: Witbakkend aardewerk	15de-16de eeuw
					1	fragment	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					4	wandfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de eeuw
286	16	1	Paalspoor	55	5	fragmenten	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	wandfragment	Kan	Aardewerk: Steengoed met oppervlakte bewerking	1775-1750
					1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					3	wandfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-18de eeuw
					1	wandfragment	Bord	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-18de eeuw
					1	fragment	Hutteleem	Constructie-aardewerk, Hutteleem	(Prehist.-Late Middeleeuwen)
287	16	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
288	16	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
289	16	1	Paalspoor	74	x	fragmenten	Tabakspijp	Pijpaarde	(16de eeuw - heden)
					4	voorwerpen	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	wandfragment	Kan	Aardewerk: Steengoed met oppervlakte bewerking	15de eeuw
					2	fragmenten	Tabakspijp	Pijpaarde	(16de eeuw - heden)
					2	fragmenten	Dakpan	Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
					18	fragmenten	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	Slak/sintel	Metaal: Metaalslak	-
					3	wandfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de eeuw
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Witbakkend aardewerk	16de-18de eeuw
290	16	1	Paalspoor	72	1	fragment	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)

Fnr.	WP	Vlak	Omschrijving	Vondstnr		Inhoud/element	Voorwerp		Materiaal	Datering
295 (v.v.)				72 (v.v.)	2	wandfragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de eeuw
					1	fragment	Vensterglas	vlakglas	Glas: Potasglas	18de-19de eeuw
					1	voorwerp	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					6	fragmenten	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
295	16	1	Paalspoor	73	6	fragmenten	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	wandfragment	?		Aardewerk: IJzertijd aardewerk	Late IJzertijd
					1	randfragment	?		Aardewerk: IJzertijd aardewerk	Late IJzertijd
297	16	1	Paalspoor	70	1	fragment	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	Tabakspijp		Pijpaarde	(16de eeuw - heden)
298	16	1	Paalspoor	69	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
322	18	1	Paalspoor	170	1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	14de-15de eeuw
					1	fragment	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
323	18	1	Paalspoor	136	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	bodemfragment	?		Aardewerk: Steengoed met oppervlakte bewerking	16de-17de eeuw
					1	fragment	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
324	18	1	Paalspoor	137	1	randfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-16de eeuw
325	18	1	Paalspoor	109	1	fragment	Tabakspijp		Pijpaarde	(16de eeuw - heden)
					1	fragment	Afval, plaat	Metaal: IJzer	Subrecent??	
					x	fragmenten	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	-		Natuursteen: Leisteen	-
326	18	1	Paalspoor	168	2	voorwerpen	Slak/sintel		Metaal: Metaalslak	-
					13	fragmenten	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
411	21	1	Paalspoor	126	1	fragment	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	stuk	Slak/sintel		Metaal: Metaalslak	-
					1	bodemfragment	Fles	wijnfles	Glas: Potasglas	1675-1800
					1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
412	21	1	Paalspoor	127	1	fragment	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					8	fragmenten	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					4	fragmenten	Tabakspijp		Pijpaarde	(16de eeuw - heden)
					1	randfragment	?		Aardewerk: Witbakkend aardewerk	16de-17de eeuw
					2	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
415	21	1	Paalspoor	147	2	fragmenten	XXX		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de eeuw?
					1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
444	21	1	Paalspoor	148	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					4	fragmenten	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
445	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
446	21	1	Paalspoor	150	1	randfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de eeuw
					1	wandfragment	Kan		Aardewerk: Echt steengoed	14de eeuw
					1	wandfragment	Bord		Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17de eeuw
					7	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	fragment	Slak/sintel	smeltslak	Metaal: Metaalslak	-
447	21	1	Paalspoor	151	5	fragmenten	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	wandfragment	?		Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17de-18de eeuw
448	21	1	Paalspoor	152	2	fragmenten	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					1	fragment	Vensterglas	vlakglas	Glas: Potasglas	18de-19de eeuw
449	21	1	Paalspoor	153	1	randfragment	Bord		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	18de eeuw
					1	fragment	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	Tabakspijp		Pijpaarde	(16de eeuw - heden)
					128	gram	Hutteleem		Constructie-aardewerk, Hutteleem	(Prehist.-Late Middeleeuwen)
450	21	1	Paalspoor	154	1	fragment	Tabakspijp		Pijpaarde	(16de eeuw - heden)
					1	fragment	XXX		Constructie-aardewerk, Kalk/Mortel/Stuc	(1100-heden)
					3	fragmenten	Spijker	vierkant	Metaal:	(Late Middeleeuwen-heden)
					1	fragment	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
469	21	1	Kuil	167	1	wandfragment	Kan		Aardewerk: Steengoed met oppervlakte bewerking	1575-1700
					1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
Tabaksschuur 3, WV-HOEK - structuur 6										
172	10	1	Paalspoor	25	1	fragment	Afval		Metaal: IJzer	-
					1	fragment	Vensterglas	vlakglas	Glas: Glas, onbekende soort	18de-19de eeuw
173	10	1	Paalspoor	26	2	fragmenten	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	randfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de eeuw
					2	fragmenten	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
417	29	1	Paalspoor	162	1	voorwerp	Spijker		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-heden)
					1	fragment	Tabakspijp	tabakspijp	Pijpaarde	1747-1846
					1	voorwerp	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
418	29	1	Kuil	188	1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	14de eeuw
					1	fragment	Tabakspijp		Pijpaarde	(16de eeuw - heden)
					1	wandfragment	?		Aardewerk: Grijsbakkend, gedraaid aardewerk	14de eeuw
					1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	14de eeuw
					1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
419	29	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
420	29	1	Paalspoor	160	1	fragment	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
421	29	1	Paalspoor	177	1	fragment	Vensterglas	vlakglas	Glas: Potasglas	18de-19de eeuw
					1	fragment	Tabakspijp		Pijpaarde	(16de eeuw - heden)
					1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-18de eeuw
423	29	1	Paalspoor	180	4	fragmenten	XXX		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)

Fnr.	WP	Vlak	Omschrijving	Vondstnr		Inhoud/element	Voorwerp	Materiaal	Datering
423 (v.v.)				180 (v.v.)	1	fragment	Tabakspijp	Pijpaarde	(16de eeuw - heden)
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Witbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					1	voorwerp	Spijker	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-heden)
424	29	1	Paalspoor	161	2	fragmenten	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
429	29	1	Paalspoor	187	1	fragment	Fles wijnfles	Glas: Potasglas	18de eeuw
430	29	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
431	29	1	Paalspoor	186	1	stuk	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	fragment	Vensterglas vlakglas	Glas: Potasglas	18de-19de eeuw
432	29	1	Paalspoor	175	1	fragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	fragment	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	Spijker	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-heden)
433	29	1	Paalspoor	176	1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
434	29	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
435	29	1	Paalspoor	185	1	fragment	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					2	wandfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
436	29	1	Paalspoor	181	4	wandfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de eeuw?
					2	fragmenten	Tabakspijp	Pijpaarde	(16de eeuw - heden)
					3	fragmenten	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					5	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
440	29	1	Vlek	-	-		-	-	-
441	29	1	Paalspoor	184	1	bodemfragment	?	Aardewerk: Steengoed met oppervlakte bewerking	17de-18de eeuw
					1	fragment	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	Vensterglas vlakglas	Glas: Potasglas	18de-19de eeuw
					1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
442	29	1	Paalspoor	183	1	stuk	Slak/sintel	Metaal: Metaalslak	-
					1	voorwerp	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	fragment	Tabakspijp	Pijpaarde	(16de eeuw - heden)
452	29	1	Paalspoor	194	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	fragment	Tabakspijp	Pijpaarde	(16de eeuw - heden)
453	29	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
454	29	1	Paalspoor	163	3	fragmenten	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					7	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	wandfragment	Fles wijnfles	Glas: Potasglas	18de-19de eeuw
455	29	1	Paalspoor	157	1	fragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	1675-1700
456	29	1	Paalspoor	156	1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	14de eeuw
					4	fragmenten	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
457	29	1	Paalspoor	158	3	fragmenten	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
458	29	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
459	29	1	Paalspoor	179	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					2	wandfragmenten	?	Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17de-18de eeuw
460	29	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
461	29	1	Paalspoor	164	3	fragmenten	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	XXX	Constructie-aardewerk, Kalk/Mortel/Stuc	(1100-heden)
					1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
462	29	1	Paalspoor	178	3	fragmenten	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	?	Metaal: IJzer	-
463	29	1	Paalspoor	159	2	wandfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					1	fragment	?	Aardewerk: Industrieel Steengoed	18/19
464	29	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
465	29	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
466	29	1	Paalspoor	174	3	fragmenten	Vensterglas vlakglas	Glas: Potasglas	18de-19de eeuw
					1	fragment	Slak/sintel sintel	Metaal: Metaalslak	-
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Porselein	17de-18de eeuw
					1	fragment	mortel	Constructie-aardewerk, Kalk/Mortel/Stuc	(110-heden)
					2	fragmenten	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
467	29	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
468	29	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
471	29	1	Paalspoor	191	1	fragment	?	Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
				195	2	fragmenten	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17de-18de eeuw
					1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
473	29	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
474	29	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
Tabaksschuur 4 WV-P327 - structuur 1									
3	1	1	Kuil	9	1	fragment	Baksteen	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					2	fragmenten	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
				58	1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					1	wandfragment	Dakpan	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
					1	wandfragment	Bord	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
				61	1	randfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					1	oorfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-19de eeuw
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-19de eeuw
4	1	1	Paalspoor	-	-		-	-	-

Fnr.	WP	Vlak	Omschrijving	Vondstnr		Inhoud/element	Voorwerp	Materiaal	Datering
5	1	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
6	1	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
7	1	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
8	1	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
9	1	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
10	1	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
11	1	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
12	1	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
13	1	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
17	1	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
19	1	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
44	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
46	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
47	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
48	2	1	Paalspoor	6	2	wandfragmenten	?	Aardewerk: Witbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					3	wandfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
					2	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880
					1	wandfragment	Bord	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					3	wandfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-19de eeuw
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Witbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
				44	1	randfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					7	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
49	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
50	2	1	Paalspoor	33	2	wandfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
51	2	1	Paalspoor	32	1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-18de eeuw
52	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
54	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
100	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
101	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
107	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
108	3	1	Paalspoor	14	2	fragmenten	Plavuis, tegel	Constructie-aardewerk, Tegel	(1300-heden)
					1	fragment	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	voorwerp	Kiezel	Natuursteen: Kwarts	-
				50	5	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					2	fragmenten	Dakpan	Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
					1	fragment	Dakpan	Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
109	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
110	3	1	Paalspoor	13	1	fragment	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-19de eeuw
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
111	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
112	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
113	3	1	Plek	-	-		-	-	-
117	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
118	3	1	Paalspoor	60	1	randfragment	?	Aardewerk: Steengoed met oppervlakte bewerking	16de-18de eeuw
119	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
120	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
121	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
122	3	1	Paalspoor	23	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-19de eeuw
				49	1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					1	fragment	?	Natuursteen: Zandsteen/kwartsiet	-
					1	voorwerp	Afval / afslag ?	Vuursteen	-
					4	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
125	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
126	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
132	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
136	3	1	Paalspoor	25	1	fragment	Brok kwartsiet	Natuursteen: Zandsteen/kwartsiet	-
					1	fragment	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					2	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					2	wandfragmenten	?	Aardewerk: Witbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					3	randfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
136	3	1	Paalspoor	46	1	fragment	Daklei	Natuursteen: Leisteen -	
					2	wandfragmenten	Baksteen	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					3	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
137	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
139	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
143	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
144	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
145	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
146	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
147	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
148	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
149	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
152	3	1	Paalspoor	28	1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-19de eeuw
					1	fragment	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
152	3	1	Paalspoor	41	1	randfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-18de eeuw
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-19de eeuw
153	3	1	Paalspoor	27	1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-19de eeuw

Fnr.	WP	Vlak	Omschrijving	Vondstnr		Inhoud/element	Voorwerp		Materiaal	Datering
153 (v.v.)				27 (v.v.)	1	fragment	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
154	3	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
155	3	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
167	3	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
168	3	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
173	3	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
174	3	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
175	3	1	Paalspoor	15	5	fragmenten	Dakpan		Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
					1	voorwerp	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	fragment	Brok		Natuursteen: Natuursteen, andere soort	-
				40	1	randfragment	Dakpan		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	18-19
					2	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	fragment	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
				40	1	oorfragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	14-15
176	3	1	Paalspoor	16	1	randfragment	Fles	wijnfles	Glas: Potasglas	18de eeuw
					1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
					4	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	wandfragment	Dakpan		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	18-19
					1	fragment	Dakpan		Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
					1	wandfragment	Bord		Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17de-19de eeuw
					3	wandfragmenten	?		Aardewerk: Handgevormd aardewerk: Kogelpot	10-13
				36	7	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					4	wandfragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-19de eeuw
					1	wandfragment	?		Aardewerk: Witbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
178	3	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
179	3	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
180	3	1	Paalspoor	22	3	wandfragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-19de eeuw
				38	1	voorwerp	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	randfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-19de eeuw
					3	wandfragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-19de eeuw
181	3	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
182	3	1	Paalspoor	21	1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					3	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
183	3	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
184	3	1	Paalspoor	26	5	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	fragment	Dakpan		Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
					1	voorwerp	Brok	natuurlijk	Vuursteen,	-
					8	fragmenten	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
				43	1	fragment	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					2	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
185	3	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
186	3	1	Paalspoor	42	1	wandfragment	Bord		Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17de-18de eeuw
					1	fragment	?		Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
					2	wandfragmenten	?		Aardewerk: Steengoed met oppervlakte bewerking	15-17
					1	fragment	Daklei	brok	Natuursteen: Leisteen	-
					3	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					2	wandfragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-19de eeuw
						wandfragmenten	Bord		Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	(1660-1900)
187	3	1	Paalspoor	29	2	fragmenten	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
				35	1	fragment	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					3	wandfragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					1	fragment	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
188	3	1	Paalspoor	30	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	wandfragment	?		Aardewerk: Witbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
189	3	1	Paalspoor	37	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
190	3	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
201	3	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
208	4	1	Paalspoor	63	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	fragment	Dakpan		Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
					2	wandfragmenten	Tegel		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
				64	3	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
209	4	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
210	4	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
211	4	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
212	4	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
213	4	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
214	4	1	Paalspoor	54	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	fragment	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
				65	1	fragment	Dakpan		Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
					1	fragment	Slak/sintel	sintel	Metaal: IJzer	-
					2	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					2	fragmenten	Daklei		Natuursteen: Leisteen	-
					2	wandfragmenten	Bord		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
215	4	1	Paalspoor	55	1	voorwerp	Brok	natuurlijk	Vuursteen,	-
					3	fragmenten	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
				66	4	wandfragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					2	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
216	4	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
217	4	1	Paalspoor	-	-		-		-	-

Fnr.	WP	Vlak	Omschrijving	Vondstnr		Inhoud/element	Voorwerp	Materiaal	Datering
218	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
219	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
220	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
221	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
222	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
223	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
224	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
225	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
226	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
227	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
228	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
229	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
230	4	1	Paalspoor	57	2	fragmenten	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
				67	2	fragmenten	?	Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
					4	fragmenten	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	Dakpan	Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
231	4	1	Paalspoor	68	3	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
232	4	1	Paalspoor	56	1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					2	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
233	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
234	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
235	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
236	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
237	4	1	Paalspoor	69	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
238	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
239	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
240	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
241	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
242	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
243	3	2	Paalspoor	-	-		-	-	-
244	3	2	Paalspoor	-	-		-	-	-
245	3	2	Paalspoor	-	-		-	-	-
246	3	2	Paalspoor	-	-		-	-	-
247	3	2	Paalspoor	-	-		-	-	-
248	3	2	Paalspoor	59	1	wandfragment	Dakpan	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
					1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
249	3	2	Paalspoor	-	-		-	-	-
250	3	2	Paalspoor	-	-		-	-	-
251	3	2	Paalspoor	-	-		-	-	-
252	3	2	Paalspoor	-	-		-	-	-
253	3	2	Paalspoor	-	-		-	-	-
254	3	2	Paalspoor	-	-		-	-	-
255	3	2	Paalspoor	62	1	fragment	?	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
256	3	2	Paalspoor	-	-		-	-	-
257	3	2	Paalspoor	-	-		-	-	-
258	3	2	Paalspoor	-	-		-	-	-
259	3	2	Paalspoor	-	-		-	-	-
260	3	2	Paalspoor	-	-		-	-	-
261	3	2	Paalspoor	-	-		-	-	-
262	3	2	Paalspoor	-	-		-	-	-
Tabaksschuur 5, WV-P327 - structuur 2									
43	2	1	Paalspoor	17	1	fragment	Dakpan	Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
					1	randfragment	Kopje	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					1	fragment	Baksteen	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	modern
					1	fragment	Veldkei brok	Natuursteen: Natuursteen, andere soort	-
				47	1	wandfragment	Kopje	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-18de eeuw
					5	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Witbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					2	fragmenten	Baksteen	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
45	2	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
96	3	1	Paalspoor	18	1	fragment	Dakpan	Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
						fragmenten	Afval ijzer/roes	Metaal: IJzer	-
96	3	1	Paalspoor	45	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
97	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
99	3	1	Paalspoor	48	1	fragment	Spijker bout	Metaal: IJzer	recent
169	3	1	Paalspoor	19	3	fragmenten	Baksteen	Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
170	3	1	Paalspoor	20	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15-16
171	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
172	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
194	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
206	4	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
207	4	1	Paalspoor	52	1	fragment	Dakpan	Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
					1	wandfragment	Fles wijnfles	Glas: Potasglas	18de eeuw
Tabaksschuur 6, WV-P289 - structuur_33									
93	1	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
94	1	1	Paalspoor	-	-		-	-	-

Fnr.	WP	Vlak	Omschrijving	Vondstnr		Inhoud/element	Voorwerp		Materiaal	Datering
95	1	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
96	1	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
97	1	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
109	1	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
110	1	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
111	1	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
112	1	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
117	1	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
119	1	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
120	1	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
121	1	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
122	1	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
123	1	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
124	1	1	Spoor	-	-		-		-	-
125	1	1	Spoor	-	-		-		-	-
126	1	1	Spoor	-	-		-		-	-
128	1	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
129	1	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
191	2	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
192	2	1	Spoor	-	-		-		-	-
290	3	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
291	3	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
292	3	1	Spoor	-	-		-		-	-
294	3	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
295	3	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
296	3	1	Paalspoor	234	1	fragment	Vensterglas	vlakglas	Glas: Glas, onbekende soort20ste - 21ste eeuw	
571	13	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
572	13	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
573	13	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
574	13	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
578	13	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
581	13	1	Paalspoor	185	1	randfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de eeuw
582	13	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
583	13	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
586	13	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
587	13	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
869	13	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
904	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
905	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
907	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
908	15	1	Paalspoor	250	4	wandfragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					4	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de eeuw
909	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
910	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
911	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
912	15	1	Spoor	251	4	wandfragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	14de eeuw
914	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
915	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
916	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
917	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
918	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
919	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
920	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
921	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
922	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
923	15	1	Spoor	-	-		-		-	-
924	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
925	15	1	Paalspoor	253	1	voorwerp	Spijker	rond	Metaal: IJzer	recent
926	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
927	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
928	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
929	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
930	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
931	15	1	Paalspoor	254	1	wandfragment	?		Aardewerk: Industrieel wit aardewerk	19de-20ste eeuw
932	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
933	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
934	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
935	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
936	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
937	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
938	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
939	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
940	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
941	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
942	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
943	15	1	Paalspoor	257	1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de eeuw
					1	randfragment	?		Aardewerk: Jyddepot aardewerk	17de eeuw
					2	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
944	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
945	15	1	Paalspoor	256	1	randfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	14de-16de eeuw

Fnr.	WP	Vlak	Omschrijving	Vondstnr		Inhoud/element	Voorwerp	Materiaal	Datering
945 (v.v.)				256 (v.v.)	1	fragment	Tegel	Constructie-aardewerk, Tegel	(1300-heden)
						randfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
946	15	1	Paalspoor	258	2	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Handgevormd, grijsbakkend aardewerk	13de eeuw
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Industrieel wit aardewerk	19de eeuw
947	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
948	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
949	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1019	15	1	Paalspoor	263	1	fragment	Afval	Metaal: IJzer	??
1020	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1021	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1022	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1023	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1024	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1025	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1026	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1027	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1028	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1029	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1042	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1043	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1044	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1045	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1068	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1069	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1070	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
Tabaksschuur 7, WV-P289 - structuur_34									
102	1	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
201	2	1	Spoor	-	-		-	-	-
202	2	1	Spoor	-	-		-	-	-
203	2	1	Spoor	-	-		-	-	-
204	2	1	Spoor	-	-		-	-	-
205	2	1	Spoor		-		-	-	-
287	3	1	Spoor	31	5	fragmenten	Bord	Aardewerk: Majolica aardewerk	16de-17de eeuw
289	3	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
591	13	1	Spoor	-	-		-	-	-
1001	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1002	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1003	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1004	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1005	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1006	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1007	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1008	15	1	Paalspoor	255	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
1009	15	1	Paalspoor	260	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	randfragment	Beker	Aardewerk: Echt steengoed	14de-15de eeuw
					1	fragment	Daklei brok	Natuursteen: Leisteen	-
1010	15	1	Paalspoor	259	1	randfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					1	randfragment	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de eeuw
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Industrieel wit aardewerk	19de eeuw
					1	wandfragment	?	Aardewerk: Industrieel wit aardewerk	19de-20ste eeuw
					2	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
1011	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1012	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1013	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1014	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1015	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1016	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1017	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1018	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1029	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1030	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1030	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1031	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1032	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1033	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1035	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1036	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1037	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1038	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1040	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1041	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1046	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1047	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1048	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1049	15	1	Paalspoor	-	-		-	-	-
1050	15	1	Paalspoor	266	2	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					2	randfragmenten	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-17de eeuw
1051	15	1	Paalspoor	267	2	voorwerpen	Spijker vierkant	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-heden)

Fnr.	WP	Vlak	Omschrijving	Vondstnr		Inhoud/element	Voorwerp		Materiaal	Datering
1051 (v.v.)				269	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
1052	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1053	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1054	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1055	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1056	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1057	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1058	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1059	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1061	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1062	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1063	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1065	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1066	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1067	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1094	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1098	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1209	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1210	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1211	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1212	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1213	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1214	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1215	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1216	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1217	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1218	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1219	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1220	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1221	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1257	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1258	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1259	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1260	18	2	Paalspoor	340	1	voorwerp	Brok	natuurlijk	Vuursteen,	-
1261	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1262	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1265	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1266	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1284	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1285	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1286	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1287	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1288	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1289	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1290	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1291	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1292	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1293	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1294	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1295	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1296	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1297	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1298	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1299	20	2	Paalspoor	379	1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
1300	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1301	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1302	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1303	20	2	Paalspoor	383	1	voorwerp	Slak/sintel	sintel	Metaal: IJzer -	
1304	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1305	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1307	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1308	20	2	Paalspoor	377	1	wandfragment	?		Aardewerk: Grijsbakkend, gedraaid aardewerk	14de eeuw
					1	fragment	Spijker		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-heden)
1309	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1310	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1312	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1313	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1314	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1315	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1316	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1317	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1318	20	2	Paalspoor	376	2	fragmenten	Spijker	vierkant	Metaal: IJzer	??
					1	fragment	Vensterglas	vlakglas	Glas: Glas, nbekende soort	?
					6	fragmenten	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
1319	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1321	20	2	Paalspoor	381	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	?
					1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					1	voorwerp	Spijker		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-heden)
1322	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1323	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-

Fnr.	WP	Vlak	Omschrijving	Vondstnr		Inhoud/element	Voorwerp		Materiaal	Datering
1324	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1325	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1326	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1327	20	2	Paalspoor	380	1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
					1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					1	fragment	?		Glas: Glas, onbekende soort	?
					1	fragment	Vensterglas	vlakglas	Glas: Glas, nbekende soort	?
1328	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1329	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1330	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1331	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1332	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1333	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1334	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1335	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1336	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1337	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1338	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1345	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
Tabaksschuur 8, WV-P289 - structuur_35										
73	1	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
74	1	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
75	1	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
278	3	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
279	3	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1071	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1073	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1074	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1075	15	1	Spoor	-	-		-		-	-
1076	15	1	Spoor	-	-		-		-	-
1077	15	1	Spoor	-	-		-		-	-
1078	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1079	15	1	Insteek	281	1	randfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
1080	15	1	Waterput	280	2	fragmenten	Spijker		Metaal: IJzer -	
					1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					1	randfragment	Kopje		Aardewerk: Porselein	18de eeuw
					1	wandfragment	?		Aardewerk: Steengoed met oppervlakte bewerking	17de-18de eeuw
				282	2	voorwerpen	Lat	stellat	Hout/houtskool	(17de-20ste eeuw)
					1	voorwerp	XXX	putbodem	Hout/houtskool	(17de-20ste eeuw)
					9	voorwerpen	XXX	putkrans	Hout/houtskool	(17de-20ste eeuw)
1083	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1085	15	1	Paalspoor	272	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	voorwerp	Afval	afslag ?	Vuursteen, -	-
1087	15	1	Paalspoor	270	1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					-		-		Constructie-aardewerk, -	(1100-heden)
1089	15	1	Paalspoor	273	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	randfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
1090	15	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1093	15	1	Paalspoor	271	1	randfragment	Bord		Aardewerk: Majolica aardewerk	1575-1650
					1	wandfragment	?		Aardewerk: Witbakkend aardewerk	16de eeuw?
					1	randfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de eeuw
					2	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	randfragment	?		Aardewerk: Industrieel wit aardewerk	18de-19de eeuw
1191	18	2	Paalspoor	331	1	fragment	?	roestconcr	Metaal: IJzer -	
					2	fragmenten	?		Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	19de eeuw?
					1	wandfragment	Fles	wijnfles	Glas: Glas, nbekende soort	19de-20ste eeuw
					x	fragmenten	?		Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	
					2	wandfragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	18de-19de eeuw
					2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					1	fragment	Daklei	brok	Natuursteen: Leisteen -	
					2	fragmenten	?		Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	18de-19de eeuw
1195	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1196	18	2	Paalspoor	335	1	randfragment	Kan	jacoba	Aardewerk: Echt steengoed	14de eeuw
					1	randfragment	Kan		Aardewerk: Echt steengoed	13de-14de eeuw
1197	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1198	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1199	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1200	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1205	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1206	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1207	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1208	18	2	Paalspoor	338	1	fragment	Spijker		Metaal: IJzer -	
					1	fragment	Dakpan		Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
					1	wandfragment	Drinkschaaltje		Aardewerk: Echt steengoed	14de eeuw
					1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de eeuw
					2	wandfragmenten	Bord		Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17de-18de eeuw
1224	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1225	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1226	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-

Fnr.	WP	Vlak	Omschrijving	Vondstnr		Inhoud/element	Voorwerp		Materiaal	Datering
1252	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1254	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1255	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1256	18	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1339	20	2	Paalspoor	404	1	bodemfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-18de eeuw
					3	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					1	bodemfragment	Pot	voorraad	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	18de-19de eeuw
					1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de eeuw
					1	wandfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
1340	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1341	20	2	Paalspoor	413	2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					2	wandfragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
1342	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1343	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1344	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1348	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1349	20	2	Kuil	374	1	randfragment	Fles	wijnfles	Glas: Potasglas	1750-1800
					1	bodemfragment	Bord		Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17de-18de eeuw
1352	20	2	Kuil	419	1	voorwerp	Kopje		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	1675-1750
					1	randfragment	Kopje		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
1352	20	2	Kuil	419	1	randfragment	Kopje		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	1675-1750
1353	20	2	Vlek	-	-		-		-	-
1356	20	2	Paalspoor	418	1	randfragment	Test		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					1	randfragment	Test		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	18de-19de eeuw
1357	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1358	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1359	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1365	20	2	Paalspoor	-	-		-		-	-
1366	20	2	Spoor	414	1	wandfragment	?		Aardewerk: IJzertijd aardewerk	Midden-Late IJzertijd
Tabaksschuur 9, WV-GD (perceel 274) - structuur_2										
81	11	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
83	11	1	Paalspoor	193	1	fragment	?		Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17de-19de eeuw
83	11	1	Paalspoor		1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
84	11	1	Paalspoor	194	1	fragment	?		Aardewerk: Witbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
85	11	1	Paalspoor	196	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-18de eeuw
120	12	1	Paalspoor	142	2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
				143	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
121	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
122	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
124	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
125	12	1	Paalspoor	134	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					1	fragment	Afval, roestconcretie		Metaal: IJzer	-
126	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
				-	-		-		-	-
127	12	1	Paalspoor	137	1	fragment	Plavuis, tegel		Constructie-aardewerk, Tegel	(1300-heden)
					1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-18de eeuw
					-		?		Aardewerk: -	-
128	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
				124	1	fragment	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					5	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
129	12	1	Paalspoor	111	1	fragment	Plavuis, tegel		Constructie-aardewerk, Tegel	(1300-heden)
330	12	1	Paalspoor	92	1	fragment	Dakpan		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					3	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					1	randfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					1	fragment	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
331	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
332	12	1	Paalspoor	97	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					6	fragmenten	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
333	12	1	Paalspoor	94	4	fragmenten	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
				95	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
334	12	1	Paalspoor	91	4	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
				93	1	oorfragment?	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	18de-19de eeuw
336	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
347	12		Paalspoor	-	-		-		-	-
348	12		Paalspoor	64	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	?
				65	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	?
					1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-19de eeuw
					x	fragmenten	Daklei		Natuursteen: Leisteen	-
349	12		Paalspoor	67	x	fragmenten	Daklei		Natuursteen: Leisteen	-
					1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-19de eeuw
485	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
486	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
547	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
548	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
549	12	1	Paalspoor	180	2	voorwerpen	Slak/sintel	sintel	Metaal: IJzer	-
550	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
550	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
551	12	1	Paalspoor	191	1	fragment	Dakpan		Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)

Fnr.	WP	Vlak	Omschrijving	Vondstnr		Inhoud/element	Voorwerp		Materiaal	Datering
552	12	1	Paalspoor	184	1	bodemfragment	?		Aardewerk: Witbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
553	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
554	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
555	12	1	Paalspoor	174	1	voorwerp	Slak/sintel	smeed/smelt	Metaal: IJzer	-
				175	x	voorwerpen	Kiezel		Natuursteen: Kwarts	-
					1	fragment	Brok		Natuursteen: Graniet/gneis	-
556	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
557	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
558	12	1	Paalspoor	188	1	fragment	?		Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17de-19de eeuw
559	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
560	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
561	12	1	Paalspoor	178	1	fragment	Tegel	wandtegel	Constructie-aardewerk: Faience bouwaardewerk	17de eeuw
					6	fragmenten	?	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-17de eeuw
					1	fragment	Afval	plaatijzer	Metaal: IJzer	(1000-heden)
562	12	1	Paalspoor	176	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
563	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
564	12	1	Paalspoor	187	1	fragment	?		Aardewerk: Industrieel wit aardewerk	18de-19de eeuw
					2	randfragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
					2	voorwerpen	Slak/sintel	sintel	Metaal: IJzer	-
565	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
566	12	1	Paalspoor	183	1	fragment	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
567	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
568	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
569	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
570	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
571	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
572	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
573	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
574	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
575	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
576	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
577	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
578	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
579	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
580	12	1	Paalspoor	209	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
581	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
583	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
584	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
585	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
592	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
593	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
Tabaksschuur 10, WV-GD (perceel 274) - structuur 3										
120	12	1	Paalspoor	142	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
				143	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
122	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
124	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
128	12	1	Paalspoor	124	5	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
					1	fragment	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
129	12	1	Paalspoor	111	1	fragment	Plavuis, tegel	Constructie-aardewerk,	Tegel	(1300-heden)
183	13	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
322	12	1	Paalspoor	138	1	fragment	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
323	12	1	Paalspoor	139	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
323	12	1	Paalspoor	141	1	pootje(s)	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw??
324	12	1	Paalspoor	144	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
335	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
336	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
337	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
339	12	1	Paalspoor	101	1	fragment	Brok		Natuursteen: Graniet/gneis	-
					2	voorwerpen	Slak/sintel	sintel	Metaal: IJzer	-
					2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
340	12	1	Paalspoor	98	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					1	voorwerp	Slak/sintel	smeed/smelt	Metaal: IJzer	-
					1	fragment	?		Aardewerk: Handgevormd aardewerk: Kogelpot	12de-13de eeuw
341	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
342	12	1	Paalspoor	80	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					1	fragment	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
343	12	1	Paalspoor	83	5	fragmenten	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	?		Aardewerk: Witbakkend aardewerk	17de eeuw
344	12		Paalspoor	78	1	fragment	Daklei		Natuursteen: Leisteen	-
					3	fragmenten	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	voorwerp	Slak/sintel	smeed/smelt	Metaal: IJzer	-
345	12		Paalspoor	-	-		-		-	-
346	12		Paalspoor	72	4	fragmenten	?	-	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
347	12		Paalspoor	-	-		-		-	-
348	12		Paalspoor	64	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)

Fnr.	WP	Vlak	Omschrijving	Vondstnr		Inhoud/element	Voorwerp		Materiaal	Datering
348	12		Paalspoor	65	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
348	12		Paalspoor	67	x	fragmenten	Daklei		Natuursteen: Leisteen	-
					1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-19de eeuw
					x	fragmenten	Daklei		Natuursteen: Leisteen	-
351	12		Paalspoor	-	-		-		-	-
352	12		Paalspoor	89	2	fragmenten	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
353	12		Paalspoor	-	-		-		-	-
354	12		Paalspoor	-	-		-		-	-
355	12		Paalspoor	42	1	fragment	Dakpan		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					1	fragment	?		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
356	12		Paalspoor	37	2	fragmenten	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
357	12		Paalspoor	-	-		-		-	-
358	12		Paalspoor	-	-		-		-	-
359	12		Paalspoor	-	-		-		-	-
360	12		Paalspoor	-	-		-		-	-
371	12		Paalspoor	-	-		-		-	-
372	12		Paalspoor	-	-		-		-	-
373	12		Paalspoor	48	1	fragment	?	?	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					1	fragment	Bord		Aardewerk: Onbekende soort aardewerk	16de-18de eeuw
				46	5	fragmenten	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
376	12	1	Paalspoor	47	3	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
377	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
378	12	1	Paalspoor	45	1	fragment	Dakpan		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					1	fragment	?		Aardewerk: Onbekende soort aardewerk	?
379	12	1	Paalspoor	50	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					1	fragment	Afval	staaf	Metaal: IJzer	-
					1	fragment	?		Aardewerk: Witbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
380	12	1	Paalspoor	51	1	randfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
381	12	1	Paalspoor	56	1	voorwerp	Slak/sintel	sintel	Metaal: IJzer	-
				56	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
				57	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-2000)
382	12	1	Paalspoor	59	2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					1	bodemfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
383	12	1	Paalspoor	54	5	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
384	12	1	Paalspoor	58	1	fragment	Daklei		Natuursteen: Leisteen	-
					1	voorwerp	Afslag / afval?		Vuursteen	-
					1	fragment	Hutteleem		Constructie-aardewerk, Hutteleem	(Preh.-Late Middeleeuwen)
					1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
385	12	1	Paalspoor	63	1	fragment	?		Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17de-18de eeuw
					6	fragmenten	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
386	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
425	12	1	Paalspoor	81	1	randfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
					2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
				61	1	fragment	Dakpan	-	Constructie-aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					1	voorwerp	Slak/sintel	sintel	Metaal: IJzer	-
441	12	1	Paalspoor	147	4	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					2	fragmenten	Hutteleem		Constructie-aardewerk, Hutteleem	(Preh.-Late Middeleeuwen)
442	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
443	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
445	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
446	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
471	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
472	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
483	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
488	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
Tabaksschuur 11, WV-GD (perceel 274) - structuur 4										
129	12	1	Paalspoor	111	1	fragment	Plavuis, tegel		Constructie-aardewerk: Tegel	(1300-heden)
131	12	1	Paalspoor	109	1	voorwerp	Slak/sintel	smeltslak	Metaal: IJzer -	
132	12	1	Paalspoor	129	1	fragment	Bord		Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17de-18de eeuw
					2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de eeuw
134	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
135	12	1	Paalspoor	132	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	>15e
177	13	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
178	13	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
179	13	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
187	13	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
188	13	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
189	13	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
241	14	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
325	12	1	Paalspoor	106	1	fragment	Dakpan		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
					2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
326	12	1	Paalspoor	108	1	fragment	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					1	fragment	Dakpan		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
327	12	1	Paalspoor	103	3	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
				105	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw

Fnr.	WP	Vlak	Omschrijving	Vondstnr		Inhoud/element	Voorwerp		Materiaal	Datering
328	12	1	Paalspoor	107	3	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
329	12	1	Paalspoor	100	1	randfragment	Bord		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	1675-1800
329	12	1	Paalspoor	102	3	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
350	12		Paalspoor	-	-		-		-	-
361	12		Paalspoor	40	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	15de-19de eeuw
362	12		Paalspoor	-	-		-		-	-
363	12		Paalspoor	41	4	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
363	12		Paalspoor		1	fragment	Brok		Natuursteen: Graniet/gneis	-
364	12		Paalspoor	36	1	fragment	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					5	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
365	12		Paalspoor	43	2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
366	12		Paalspoor	39	1	fragment	Bord		Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17de eeuw/18e eeuw
					1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
367	12		Paalspoor	44	1	fragment	Kruik, mineraalwaterfles		Aardewerk: Steengoed met oppervlakte bewerking	19de eeuw
388	12	1	Paalspoor	60	1	fragment	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
389	12	1	Paalspoor	77	3	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
391	12	1	Paalspoor	62	1	randfragment	Pot, voorraadpot		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	18de-19de eeuw
392	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
393	12	1	Paalspoor	69	1	fragment	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
394	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
395	12	1	Paalspoor	76	2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
396	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
397	12	1	Paalspoor	70	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
398	12	1	Paalspoor	73	2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					1	voorwerp	Slak/sintel, smeedslak?		Metaal: Metaal, andere soort	-
399	12	1	Paalspoor	75	2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					2	fragmenten	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
400	12	1	Paalspoor	79	2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
					1	fragment	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	Tegel, wandtegel		Constructie-aardewerk, Tegel	(1300-heden)
401	12	1	Paalspoor	82	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-18de eeuw
402	12	1	Paalspoor	85	1	fragment	Brok		Natuursteen: Zandsteen/kwartsiet	-
					5	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de eeuw
403	12	1	Paalspoor	88	1	fragment	Daklei		Natuursteen: Leisteen	-
					6	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					3	fragmenten	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	Brok		Vuursteen	-
					1	fragment	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	Afval		Metaal: IJzer	-
					1	voorwerp	Slak/sintel	sintel	Metaal: IJzer	-
					1	fragment	?		Aardewerk: Steengoed met oppervlakte bewerking	18de-19de eeuw
404	12	1	Paalspoor	35	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
					1	fragment	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					1	fragment	Kruik		Aardewerk: Steengoed met oppervlakte bewerking	15de-16de eeuw?
					1	voorwerp	Slak/sintel	sintel	Metaal: IJzer	-
				127	3	fragmenten	Dakpan		Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
					1	oorfragmentenKAN	?		Aardewerk: Proto-steengoed	13de eeuw
					1	fragment	Kan	?	Aardewerk: Steengoed met oppervlakte bewerking	14de eeuw
					3	voorwerpen	Veldkei	diverse	Natuursteen: Zandsteen/kwartsiet	-
					1	randfragment	Pan, bakpan		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
405	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
406	12	1	Paalspoor	90	1	fragment	Bord		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
407	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
420	12	1	Paalspoor	74	1	fragment	Kruik	?	Aardewerk: Steengoed met oppervlakte bewerking	16de eeuw
					2	wandfragmenten	?		Aardewerk: Onbekende soort aardewerk	-
					2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
427	12	1	Paalspoor	38	2	fragmenten	?		Aardewerk: Industrieel rood aardewerk	18de-19de eeuw
436	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
438	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
439	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
440	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
444	12	1	Paalspoor	150	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
				150	1	fragment	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
448	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
449	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
450	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
451	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
454	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
455	12	1	Paalspoor	153	1	fragment	Brok		Natuursteen: Natuursteen, andere soort	-
456	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
457	12	1	Paalspoor	154	1	fragment	?		Aardewerk: Porselein	17de-18de eeuw
458	12	1	Paalspoor	-	-		--		-	- -
459	12	1	Paalspoor	145	1	fragment	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
460	12	1	Paalspoor	148	1	fragment	Afval	bladlood	Metaal: Lood	-
				170	2	randfragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuw
461	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
462	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
463	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-

Fnr.	WP	Vlak	Omschrijving	Vondstnr		Inhoud/element	Voorwerp		Materiaal	Datering
464	12	1	Paalspoor	115	2	fragmenten	Daklei		Natuursteen: Leisteen	-
					1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					1	fragment	Dakpan		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
				116	1	fragment	Paardentuig	ruiterspoor	Metaal: IJzer	15de - 18de eeuw
465	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
466	12	1	Paalspoor	113	2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
					1	fragment	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
467	12	1	Paalspoor	114	1	fragment	?	-	Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-18de eeuw
					1	fragment	Brok	sintel	Natuursteen: Natuursteen, andere soort	-
468	12	1	Paalspoor	112	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
469	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
470	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
473	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
474	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
475	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
476	12	1	Paalspoor	121	1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	18de-19de eeuw
478	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
479	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
480	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
484	12	1	Paalspoor	130	1	fragment	Bord		Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17de-19de eeuw
490	12	1	Paalspoor	168	1	voorwerp	Slak/sintel	sintel	Metaal: IJzer -	
491	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
492	12	1	Paalspoor	165	2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
493	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
494	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
495	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
496	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
497	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
498	12	1	Paalspoor	160	1	fragment	Spijker, vierkant, gesmeed		Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-1880)
499	12	1	Paalspoor	163	2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	(1300-heden)
500	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
501	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
502	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
503	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
504	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
505	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
511	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
512	12	1	Paalspoor	149	1	fragment	Bord		Aardewerk: Industrieel wit aardewerk	19de eeuw
					2	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
513	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
514	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
515	12	1	Paalspoor	169	1	voorwerp	Afslag / afval ?		Vuursteen	-
					3	stuk	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-19de eeuw
516	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
517	12	1	Paalspoor	167	2	randfragmenten	?		Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17de-18de eeuw
518	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
519	12	1	Paalspoor	166	-		-		Constructie-aardewerk	-
520	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
521	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
522	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
523	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
524	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
525	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
526	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
527	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
528	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
529	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
530	12	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
594	12	1	Paalspoor	181	1	voorwerp	Afslag / afval ?		Vuursteen	-
					1	voorwerp	Afval / afslag ?		Vuursteen	-
					1	fragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-19de eeuwe
Tabaksschuur 12, WV-P326 - structuur_57										
1307	20	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1308	20	1	Paalspoor	808	1	randfragment	Test		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					1	voorwerp	Veldkeil	kwartsiet	Natuursteen: Zandsteen/kwartsiet	-
					1	fragment	Spijker	vierkant	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen - heden)
					3	fragmenten	?		Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
1309	20	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1310	20	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1311	20	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1312	20	1	Paalspoor	810	4	fragmenten	Dakpan		Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
					1	bodemfragment	Bord		Aardewerk: Industrieel wit aardewerk	19de-20ste eeuw
1313	20	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1315	20	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1316	20	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1317	20	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1318	20	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1319	20	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1320	20	1	Paalspoor	809	10	voorwerpen	Spijker	divers	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-heden)

Fnr.	WP	Vlak	Omschrijving	Vondstnr		Inhoud/element	Voorwerp		Materiaal	Datering
1320 (v.v.)				809 (v.v.)	1	wandfragment	Kan		Aardewerk: Steengoed met oppervlakte bewerking	17de-18de eeuw
					1	voorwerp	Brok, natuurlijk		Vuursteen,	-
					1	fragment	Baksteen		Constructie-aardewerk, Baksteenaardewerk	(1100-heden)
					2	fragmenten	?		Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
					1	fragment	Tabakspijp		Pijpaarde	17de eeuw
					1	bodemfragment	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	16de-17de eeuw
1321	20	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1322	20	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1323	20	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1324	20	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1326	20	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1327	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1329	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1330	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1331	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1334	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1335	21	1	Kuil	813	3	fragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de-18de eeuw
					1	fragment	Kan		Aardewerk: Steengoed met oppervlakte bewerking	16de-17de eeuw
					1	fragment	Kan		Aardewerk: Steengoed met oppervlakte bewerking	17de-18de eeuw
					1	fragment	?		Aardewerk: Industrieel wit aardewerk	19de-20ste eeuw
1336	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1337	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1338	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1339	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1340	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1341	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1342	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1343	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1345	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1346	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1347	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1348	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1349	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1350	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1351	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1352	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1353	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1354	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1355	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1356	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1357	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1358	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1359	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1360	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1361	21	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
1362	21	1	Paalspoor	812	1	voorwerp	Spijker	vierkant	Metaal: IJzer	(Late Middeleeuwen-heden)
					2	wandfragmenten	?		Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17de/18de eeuw
					1	fragment	Daklei		Natuursteen: Leisteen	-
					1	fragment	Dakpan		Constructie-aardewerk, Dakpan	(1100-heden)
1363	21	1	Paalspoor	-	-		-	-	-	-
Tabaksschuur 13, WV-P280 - structuur_1										
429	9	1	Paalspoor	3	2	fragmenten	Dakpan			
Tabaksschuur 14, WV-P280 - structuur_2										
325	8	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
336	8	1	Paalspoor	4	2	fragmenten	?		Aardewerk, Roodbakkend aardewerk,	17de eeuw
					2	fragmenten	Baksteen		Constructie-aardewerk: Baksteen	(1100-heden)
454	8	1	Paalspoor	5	1	wandfragment	Fles,	Mineraalwaterfles	Aardewerk: Steengoed met oppervlakte bewerking	18de/19
Tabaksschuur 15, WV-P280 - structuur_3										
390	9	1	Paalspoor	-	-		-		-	-
470	9	1	Paalspoor	12	2	fragmenten	Baksteen		Constructieaardewerk: Baksteen	(1100-heden)
					1	voorwerp	Slak		Metaal, metaalslak	-
480	9	1	Paalspoor	9	1	wandfragment			Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17
					2	fragmenten	Baksteen		Constructieaardewerk: Baksteen	(1100-heden)
					4	fragmenten	Dakpan		Constructieaardewerk :Dakpan	(1100-heden)
					1	wandfragment			Aardewerk: Onbekende soort aardewerk	13??
481	9	1	Paalspoor	11	3	wandfragmenten			Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17/18
					1	wandfragment			Aardewerk: Faience (Delfts) aardewerk	17/18
					1	wandfragment			Aardewerk: Witbakkend aardewerk	18/19
					13	fragmenten			Constructieaardewerk: Dakpan	(1100-heden)
Tabaksschuur 16, WV-P280 - structuur_3										
464	9	1	Paalspoor	13	2	wandfragmenten			Aardewerk: Roodbakkend aardewerk	17/18
Tabaksschuur 17, WV-P280 - structuur_5										
247	6	1	Waterput	8	1	stuk			Constructieaardewerk :Baksteen	(1100-heden)
					4	fragmenten	Pijp, tabakspijp		Pijpaarde	1690-1740
456	8	1	Paalspoor	7	1	fragment	Dakpan		Constructieaardewerk: Dakpan	(1100-heden)
					2	fragmenten	Baksteen		Constructieaardewerk: Baksteen	(1100-heden)

Centrum voor Archeologie
Gemeente Amersfoort
Langegracht 11, 3811 BT Amersfoort
Telefoon (033) 463 77 97 Fax (033) 463 03 32
E-mail: archeologie@amersfoort.nl
Internet: www.amersfoort.nl/archeologie
ISSN: 1872-5945